

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

MİYASE SERTBARUT'UN ROMANLARININ DEĞERLER
AKTARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Ceyda HAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Ceyda HAN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

MİYASE SERTBARUT'UN ROMANLARININ DEĞERLER
AKTARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

THE ANALYSE OF MIYASE SERTBARUT'S NOVELS IN
TERMS OF VALUE TRANSFERS

Hazırlayan

Ceyda HAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Ceyda HAN tarafından hazırlanan “*Miyase Sertbarut’un Romanlarının Değerler Aktarımı Bakımından İncelenmesi*” adlı tez çalışması ..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Abdulkerim KARADENİZ

Üye.....(İmza)

Dr. Öğrt. Üyesi Erol ATA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

19/08/2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19/ 08/ 2019

Ceyda HAN

İmza

ÖZET

MİYASE SERTBARUT'UN ROMANLARININ DEĞERLER AKTARIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Ceyda HAN

Danışman: Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

2019 – (XIX+ 101 Sayfa)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

Doç. Dr. Abdulkerim KARADENİZ

Dr. Öğr. Üyesi Erol ATA

Bu çalışma Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2018) yer alan yirmi bir değer, Miyase Sertbarut'un belirlenen on bir romanında ne sıklıkla işlendiğini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada problem durumu çerçevesinde alt problemlere, araştırmanın amacı ve önemine, sınırlılıklarına, varsayımına ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiş; böylece tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Çalışma nitel bir araştırma olup doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Eserlerde işlenen değerler tespit edilerek fişlenmiştir. Araştırmacı, güvenilirliğin sağlanabilmesi açısından her romanı üç kez okumuştur. Ayrıca belirlenen üç roman, araştırmacı dışında beş Türkçe eğitimi uzmanı tarafından da okunmuştur. Tespit edilen değerler karşılaştırıldıktan sonra kullanım sıklığı açısından analiz edilmiştir. Her kitap için ayrı olmak üzere incelenen veriler yer aldığı cümleler ve sayfa numaraları ile birlikte tabloleştirilmiştir. Son olarak veriler anlamlı ve mantıklı bir şekilde kitapta işleniş biçimine göre "olumlu ve olumsuz" betimlemeleriyle derlendikten sonra grafikleştirilmiştir.

Araştırmanın sonucuna göre Sertbarut'un on bir romanında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2018), yer alan değerlerden en çok 132 işlenme sıklığıyla sevgi değerinin olumlu betimlemesine; 128 işlenme sıklığıyla da dürüstlük değerinin olumsuz betimlemesine rastlanmıştır. Bağımsızlık değerinin olumlu veya olumsuz betimlemesiyle romanlarda karşılaşılması değildir. Diğer tespit edilen değerler ise şu şekildedir; adalet, aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik, dostluk, öz denetim ve sabırdır. Bu bulgulardan hareketle Miyase Sertbarut'un incelenen on bir eserinin, çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle değerlerin çocuklara aktarımında bu romanlardan yararlanılabileceğinin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Miyase Sertbarut, Çocuk Edebiyatı, Roman

ABSTRACT

THE ANALYSE OF MIYASE SERTBARUT’S NOVELS IN TERMS OF VALUE TRANSFERS

M.Sc. Thesis

Preparer: Ceyda HAN

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

2019 – (XIX+ 101 Pages)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Social Sciences and Turkish Education Department

Turkish Education Science

Jury

Assoc. Prof. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ

Assoc. Prof. Dr. Abdulkerim KARADENİZ

Assist. Prof. Dr. Erol ATA

This study has been made to determine how often the twenty-one values in the Social Studies Curriculum (2018) were studied in eleven novels of Miyase Sertbarut. In the study, sub-problems, aim and importance of the research, limitations, assumptions and related researches were included within the framework of the problem situation; thus, the conceptual framework of the thesis was formed.

The study was a qualitative research and document analysis technique was used. The values which takes part in the works were determined and tagged. The researcher has read each novel three times to provide reliability of the study. In addition, three novels have been read by five Turkish education experts besides the researcher. The determined values have been analyzed for frequency of use after being compared. The data analyzed separately for each book have been tabulated together with the sentences and page numbers. Finally, after compiling the data with “positive and negative descriptions according to the way they took part in the book in a meaningful and logical way, the graphics of the data were created.

According to the results of the study in the eleven novels of Sertbarut according to the values which are in the Social Studies Lesson Curriculum (2018), it was found that the most frequent values are love with 132 times in the way of positive description and honesty with 128 times in the way of negative description. No positive or negative description of the value of independence was encountered in novels. Other determined values are as follows; justice, caring for family unity, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensibility, aesthetics, equality, freedom, respect, responsibility, saving, patriotism, helpfulness, friendship, self-control and patience. Based on these findings, it has been found that eleven works of Miyase Sertbarut include rich examples to value transfer to children. For this reason, it is believed that these novels can be used in transferring values to children.

Keywords: Values Education, Miyase Sertbarut, Children's Literature, Novel

ÖN SÖZ

Bu araştırmanın temel problemini “Miyase Sertbarut’un romanlarında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmiştir?” sorusu, oluşturmaktadır.

Araştırma; Giriş, Kavramsal/ Kuramsal Açıklamalar ve İlgili Literatür, Yöntem, Bulgular, Sonuç ve Tartışma, Öneriler olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın problemi ve alt problemlerine, araştırmanın amacı ve önemine, araştırmanın sınırlılıklarına ve varsayımlarına yer verilmiştir. Kavramsal/ Kuramsal Açıklamalar ve İlgili Literatür kısmında, araştırma konusuyla ilgili çalışmalara yer verilmiştir. Yöntem kısmında, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama sürecine ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere değinilmiştir. Bulgular kısmında, araştırmanın esas problemi ve alt problemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bulgular grafikler hâlinde sunulmuştur. Sonuç ve Tartışma, Öneriler kısmında, elde edilen bulgular yorumlanarak ebeveyne, öğretmenlere, kütüphanecilere ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırmanın şekillenmesinde, araştırma süresince bilgisini, desteğini ve sabrını bir an olsun benden esirgemeyen, her sorumu hoşgörüyle cevaplayan danışman hocam Doç. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ’a ve Yazar Miyase SERTBARUT’a teşekkür ederim. Çalışma boyunca beni sürekli destekleyen Öğr. Gör. İsmail KASAP hocama ve Murat BOZKUŞ hocama da teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca haklarını asla ödeyemeyeceğim, dualarını benden hiçbir zaman esirgemeyen ve tez süresince maddi- manevî destek olan annem Songül HAN’a, babam Şerafettin HAN’a ve kardeşim Mehmet Fatih HAN’a teşekkür ederim.

Kırşehir-2019

Ceyda HAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
1.4. VARSAYIMLAR.....	7
BÖLÜM II.....	8
2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR..	8
2.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMLARI.....	8
2.2. DEĞERLER.....	11
2.2.1. Değerlerin Önemi ve İşlevi	13
2.2.2. Değerlerin Özellikleri	14

2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması	15
2.2.4 Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler	16
2.3. ÇOCUK EDEBİYATI.....	19
2.3.1. Çocuk Edebiyatının Tanımı, Oluşumu ve Önemi	19
2.3.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi	20
2.3.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Gelişimi.....	22
2.3.4. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Nitelikler.....	24
2.3.4.1. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken Dış Yapı Özellikleri	26
2.3.4.2. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken İç Yapı Özellikleri.....	27
2.3.4.2.1. Tema (İzlek)	27
2.3.4.2.2. Konu	28
2.3.4.2.3. Dil ve Anlatım	28
2.3.4.2.4. Karakter	29
2.3.4.2.5. Plan (Kurgu)	30
2.3.5. Roman.....	30
2.4. EDEBİYAT VE DEĞERLER AKTARIMI.....	31
2.5. MİYASE SERTBARUT’UN HAYATI, ESERLERİ VE ALDIĞI	
ÖDÜLLER	34
2.5.1. Hayatı	34
2.5.2. Miyase Sertbarut ’un Eserleri ve Aldığı Ödüller.....	34
2.6. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ İLE DEĞERLER AKTARIMI.....	36
2.7. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	38

2.7.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	38
2.7.1.1. Çocuk ve Gençlik Edebiyatıyla Değerler Aktarımına İlişkin Araştırmalar	38
2.7.1.3. Miyase Sertbarut İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	44
BÖLÜM III	45
3. YÖNTEM	45
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	45
3.2. EVREN ve ÖRNEKLEM.....	45
3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE VERİLERİN ANALİZİ	50
BÖLÜM IV.....	54
4. BULGULAR	54
4.1. Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler	54
4.2. Ara Âlem 2- Yasak Oyun Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler	56
4. 3. Buz Bebekler Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler	58
4. 4. Çöp Plaza Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler	62
4. 5. Kapiland'ın Kobayları Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler ...	65
4. 6. Kapiland'ın Karanlık Yüzü Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler	68
4. 7. Kimsin Sen Romanında Aktarılan Değerlere Dair Veriler	72
4. 8. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar'da Aktarılan Değerlere Dair Veriler	75
4. 9. Sisin Sakladıkları'nda Aktarılan Değerlere Dair Veriler.....	78

4. 10. Yalancı Portakal'da Aktarılan Değerlere Dair Veriler	80
4. 11. Yılkale'de Aktarılan Değerlere Dair Veriler	83
4. 12. Romanlarda Aktarılan Değerler İle İlgili Sayısal Bulgular	86
BÖLÜM V	88
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	88
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	88
5.2. ÖNERİLER.....	92
KAYNAKÇA.....	93
ÖZ GEÇMİŞ	101

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan (2018) Hareketle Hazırlanan Değerler Listesi.....	50

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 4.1. Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	54
Grafik 4.2. Ara Âlem 2- Yasak Oyun İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	56
Grafik 4.3. Buz Bebekler İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	59
Grafik 4.4. Çöp Plaza İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	62
Grafik 4.5. Kapiland'ın Kobayları İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	66
Grafik 4.6. Kapiland'ın Karanlık Yüzü İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	69
Grafik 4.7. Kimsin Sen İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	72
Grafik 4.8. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	75
Grafik 4.9. Sisın Sakladıkları İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	78
Grafik 4.10. Yalancı Portakal İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	81
Grafik 4.11. Yılankale İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları.....	84
Grafik 4.12. Miyase Sertbarut'un Romanlarında Geçen Değerlerin Toplam İşlenme Sıklığı.....	86

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklamalar
Akt.	Aktaran
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzerleri

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Eğitim ve öğretim bireylerin bilişsel, duyuşsal ve motor öğrenmelerinde oldukça önemlidir. Bu önem bağlamında günümüz çocuğunun gelişiminde söz sahibi olan unsurlara bir bakmak gerekmektedir. Çocukların her anlamda gelişimlerinde birincil söz sahibi olanlar elbette ebeveynlerdir. Ancak çocuk, arkadaş edinebildiği, okula gidebildiği günden itibaren onun yaşamını anne ve babası dışındaki unsurlar da şekillendirmeye başlarlar.

Öte yandan günümüzde küreselleşme olgusu varlığını her alanda hissettirmektedir. Gelişen teknolojinin ve küreselleşmenin iletişime de yansımaları ile insanlar arasındaki bilgi, tecrübe alışverişi çok hızlanmıştır. Nitekim bunun olumlu sonuçları olduğu gibi olumsuz sonuçları da ortaya çıkmıştır. Bu anlamda dijital alanda, sosyal medyada edinilen bilginin doğruluğu bir soru işareti hâline gelmiştir. Eğer genel ağa, genel ağda edinilen bilgiye eleştirel yaklaşılmazsa bu alanlardan edinilen bilgi, bireyi yanılsıza götürebilir.

Genel olarak medya denilen bu yapı, bilgi ve eğlence kaynağıdır. İletişim, bilişim, eğlenme ve daha pek çok amaç için kullanılan medya, insanı yanlış bilgiye yönlendirmenin yanında toplumun değerlerini de yozlaştırabilmektedir. Medyanın, olumlu yönlerinin farkında olduğu kadar olumsuz yönlerinin de bilincinde olan yetişkinler her ne kadar çocukları ya da gençleri teknolojinin beraberinde getirdiği kültür yozlaşmasından uzak tutmaya çalışsalar da yetersiz kalabilmektedirler. Çünkü çocuk, arkadaş edinmeye, okula gitmeye başladığı andan itibaren onun yaşamına yetişkinlerin yanında arkadaşlarının ve dijital teknolojilerin de etki ettiği görülür. Bu gelişmeler ışığında ortaya çıkan sosyal ağlar, etkileşimli bilgisayar oyunları modern çağın çocuğunu artık yetişkinlerden azade olarak psikolojik ve sosyolojik gelişim bakımından daha da etkilemektedir. Kitle iletişim araçlarının bu bağlamda etkileme gücü geçmişe kıyasla daha da artmıştır, denilebilir.

Bununla birlikte hayat, bireylere teknolojiyi dayatmaktadır. Kitle iletişim araçları yaşamın her alanında ve her anında bireylerin karşısına çıkmaktadır. Dolayısıyla bu teknolojiyi yadsımak, onunla çatışmak yerine teknoloji nasıl daha etkin kullanılır ya da onun olumsuzluklarıyla nasıl baş edilir, sorularının üstesinden gelmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra teknolojinin insan yaşamına nasıl daha faydalı hâle getirilebileceği de araştırılmalıdır.

Bu bakış açısıyla çocuk eğitime bakmak gerekmektedir. Çocuklar; iyiyi, kötüyü, sevgiyi, saygıyı, dürüstlüğü, yanlış, sorumluluk almayı ailesinden öğrenir. Zamanla çocuk

yakın çevresinden uzaklaşarak yeni tanıştığı insanlarla ve içine girdiği toplum ile düşüncelerini ve davranışlarını şekillendirmeye başlar. Tam da bu noktada kültür ve değer kavramı karşımıza çıkar. Çünkü; değer, dediğimiz şey insanla birlikte doğuştan, kalıtsal olarak gelen bir olgu değildir. Kimi değerler istemsiz olarak bireyin içine doğduğu ailenin toplumsal çevresi ve kalıtsal özellikleri ile edinilirken kimi değerler de istemli olarak bireye sezdirilir, öğretilir. Ebeveyn, çocuğunun o davranışı kazanmasını bilerek ister.

Benzer bir durum çocukların yanı sıra gençlerde/ ergenlerde de söz konusudur. Kulaksızoğlu (2017: 110), çocukların ve gençlerin içinde yaşadıkları toplumun standartlarını ister istemez benimsediğinden, toplumların kendine has yöresel ve dinî faktörlere bağlı olarak gelişen ortak bir kültürü olduğundan söz etmektedir.

Tanımdan da hareketle bugünün çocuklarının ve gençlerinin yarının büyükleri olduğu, düşünüldüğünde yaşamlarını doğrudan etkileyen bu maddi ve manevi olgular bütünü gözden ırak etmemek gerekir. Bu bakış açısıyla okulu, okulda verilen eğitimi, öğretim programlarını sorgulamak gereklidir. Meydan (2014: 94), eğitimin asıl amacının ne olması gerektiği sorusunun eğitimciler arasında her zaman tartışılan konulardan birisi olduğunu ve yapılan tartışmalarda üç noktanın ön plana çıktığını belirtmiştir: “*İnsanın zihnini ve düşünme kabiliyetini geliştirmek, duygu ve irade yönünü güçlendirmek ve bedenini eğitmek. İnsanın sağlıklı bir yaşam sürmesi ve kendinden beklenen işleri başarıyla gerçekleştirebilmesi için bedeninin eğitilmesi, akli melekelerin güçlendirilmesi ve ruhunun olumlu değerlerle bezenmesi.*”

Erdal (2009: 17) ise çocuğa değer edindirilmesi hususunda eğitimin işlevini vurgulamak adına görüşlerini “*Çocuğa toplumsal değerler, insan, aile, birey ve yurttaş olma bilinci kısacası kültür birikimi eğitim yoluyla kazandırılabilir.*” şeklinde ifade etmiştir.

Ay (2005: 469), “*Aile ve içinde yaşadığı çevrenin çocuğun gelişimini etkilediğini ve ülkemizde çocukların, aile ve çevrenin etkisiyle olabildiğince kültürsüz bir ortamda yaşadığını*” ifade eder. Toplumun temel taşlarından olan çocuk ve gençlerin bu şekilde kültürlerinden habersiz büyütülmesi, geleceklerinin millî ve manevi açıdan bir tehdit altında olduğunu düşündürmektedir. Bu düşünce beraberinde çocuk ve gençlerin evrensel ve millî değerleri edinme sürecinin gözden geçirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

Çocuk ve gençlik edebiyatında sağlam bir zemin oluşturabilmenin yolu; toplumun kültürüne, değerlerine sahip çıkıp o değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasından geçtiği düşünülmektedir. Öte yandan değerler aktarımında nasıl bir yol izlenmeli, hangi

materyaller kullanılmalı ve bu süreç nasıl daha etkili hâle getirilebilir, sorularına cevap bulmak gerekir. Ciravoğlu (2000: 12), çocuğun içinde bulunduğu toplumlardan birçok yönde etkileneceğini; aldığı eğitim ve bu süreçte okuduğu edebî ürünler vasıtasıyla da toplum içinde yerinin belirleneceğini de vurgulamıştır. Bu bakış açısıyla çocuk ve gençlik edebiyatı dairesine giren eserlerin incelenmesi gerekmektedir.

Öğrenme- öğretme sürecinde metinler işe koşurken hem anlama hem anlatma etkin olmaktadır. Bu süreçte “ilişkilendirme” kavramı çok önemlidir. Bu yüzden metnin kavranabilmesi için önce kritik çalışmalar yapılması gerekir. Bu çalışmalardan sonra metinde geçen duygu, düşünce, olay ve kavramlar ile “öğretim ilkelerinden biri olan ‘hayatilik’ kavramının çok önemli olmasından dolayı” öğrenci kişilik ve yaşantısına dokunacak etkinlikler yapılır. Başka bir ifade ile öğrencinin metnin içine girmesi sağlanır. Dil öğrenme ve öğretme sürecindeki “Değerler Aktarımı” ile ilgili farklı etkinlik örnekleri oluşturulur. Öğrenciler değerlerini metin üzerinde çalışırken görür ve içselleştirir.

Çocuk ve gençlik edebiyatı alanındaki nitelikli metinler öğrencilerin “yorumlama” ve değerlendirme becerilerini geliştirirken aynı zamanda öğrencinin kendi algısı ile metindeki duygu ve düşünce dünyasını karşılaştırmasına fırsat verebilecektir. Böyle bir kavrayış ve anlayış sonunda öğrenci, kişiliğini oluşturan kendi değerlerinin farklılaşmasına ve yeni değerlerin oluşmasına fırsat vereceği düşünülmektedir.

Buna koşut olarak Uslucan (2005: 39), “*öğrenmenin, kültür aktarımının, okumanın, sevdikleriyle beraber olmanın, toplumla insani ilişkilerde olmanın bir ihtiyaç olduğunu*” belirtir. Bu ihtiyaçların karşılanmaması çocuk ve gençlerin kötü niyetli insanlara karşı kalkansız, savunmasız kalması demektir. Maddi, manevi oluşan bu boşluğun iyi niyetli olmayan insanlar tarafından doldurulmaya çalışılması geleceği olumsuz yönde etkileyecek, kendi kültüründen, değerinden kopuk gençlerin yetişmesine sebebiyet verecektir.

Yaşanması öngörülen bu olumsuzlukların önüne geçmek için eski bir usul olan telkinle değer aktarımı, ahlaki ikilemler yoluyla değer aktarımı, edebî metinlerle değer aktarımı ve rol model olmak yoluyla değer aktarımı gibi yollar vardır (Türkyılmaz, 2012).

Değer aktarımında bir yol da çocuk ve gençleri kendi yazılı kültürümüzle tanıştırmak, ilgilerini çekeceği düşünülen eserlerle hemhâl olmalarını sağlamaktır. Değerlerin aktarılması sürecinde öğrencinin önüne konulacak farklı metinler çeşitlilik açısından zenginlik sağlayacaktır ve yine bu doğrultuda çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerinden faydalanılması bu zenginliği destekler nitelikte olacaktır.

Sever (2013: 56), çocuk kitaplarının, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren birer kaynak

olduğunu ifade eder ve ekler; bu kaynakların, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinlettiğini, değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıttığını, çocukların yaşam çevrelerini genişlettiğini, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağladığını da vurgular. Ayrıca okuma eylemini alışkanlığa dönüştüren çocukların, kendilerini tanıma, başka insanlarla karşılaştırma, onlara benzeyen ya da onlardan ayrılan yanlarını görme denemelerinin, onları kendi kişiliğini tanımaya, çevresindekilerin kişiliklerini de anlamaya yönelik bir bilinçlenme sürecine soktuğundan bahseder.

Edebiyat ürünlerinin değerler aktarımında eğitimciler, yetişkinlere yardım edebileceğini ifade ettikten sonra “Değer” in kavramsal olarak nasıl tanımladığından bahsetmek gerekir. Günümüze kadar “Değer” in birçok tanımı yapılmış ve değerler, farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Her milletin kendine has değerleri olduğu gibi toplumlar arası benzerlik gösteren evrensel değerler de mevcuttur.

Çocukların/ gençlerin kendi öz değerleriyle harmanlanmış eserlerin yani yerli olanın onlar tarafından kolaylıkla anlaşılabilirliği düşünülebilir. Çünkü bu tür değerler onların içinde yaşadığı toplumlara aittir. Bununla birlikte dürüstlük, sevgi, çalışkanlık gibi evrensel değerler de bu eserler aracılığıyla okura aktarılabilir. Gerçek dünyada karşılaşılabilecek olumsuzlukların da yine kendi değerlerimiz çerçevesinde “çocuğa görelilik” ilkesi referans alınarak verilmesi, onların ahlaken daha saygılı, dürüst ve hayata dair yaşanılabilir olumsuzluklara karşı daha bilinçli olmasını sağlayacağı öngörülmektedir.

Tüm bunlar dikkate alındığında çocuğun kişilik gelişimine olumlu yansımalarının olacağı düşünülen edebî eserlerle çocuğu buluşturmak öncelikli olarak ailenin, sonrasında ise eğitimcilerin üstlenmesi gereken bir sorumluluktur, denilebilir.

Günümüzde pek çok yazar çocuk ve gençler için kitap yazmakta, onların dünyasına girmeye çalışmaktadır. Bunlardan birisi de çocuk ve gençlere hayal kurduran, örtük iletileriyle onları düşündüren, çocuk ve gençlik edebiyatında kendine seçkin bir yer edinmiş günümüz yazarlarından Miyase Sertbarut’tur. Bu çerçevede Miyase Sertbarut’un eserlerinden çocuklara/ gençlere değer kazandırma yönüyle faydalanılabileceği öngörülmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu çalışmanın temel araştırma problemi, “Miyase Sertbarut’un romanlarında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmiştir?” olarak belirlenmiştir.

Alt problemler ise şöyledir;

1. Ara Âlem 1 (Tarlakoz'un Tuzağı) romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
2. Ara Âlem 2 (Yasak Oyun) romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
3. Buz Bebekler romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
4. Çöp Plaza romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
5. Kapiland'ın Kobayları romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
6. Kapiland'ın Karanlık Yüzü romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmiştir?
7. Kimsin Sen romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
8. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmiştir?
9. Sisin Sakladıkları romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
10. Yalancı Portakal romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?
11. Yılankale romanında hangi değerler, ne sıklıkta işlenmektedir?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Gelişen teknoloji, iletişimin hızlı olmasını sağlasa da çoğunlukla sanal ortamlarda gerçekleştirilen konuşmalar, sosyal medyalar üzerinden kurulan arkadaşlıklar yeni neslin asosyal olmasına neden olmaktadır. Hatta konuyla ilgili olarak; Altunbay (2015: 180), Amish halkı gibi bazı toplulukların, teknolojinin zararlarının farkında oldukları için onların teknolojiden uzak durduklarına değinmektedir. Altunbay, teknolojinin bilinen/ kabul gören zararlarını sıralamış, bunların içerisinde sosyal yalnızlık kavramı ile birlikte giderek artan anti-sosyal bireylere de değinmiştir. Çocuk ve gençler, aile bireyleriyle bile iletişim kurarken zorlanır hâle gelmektedirler. Sosyal medyada insanların çoklu ortam etkileşimine maruz kalmaları ve multikültürel bir ortamın olması sonucunda çocuklarda/ gençlerde bir kültür, değer erozyonu meydana gelmektedir. Buna koşut olarak Türkyılmaz (2012: 10), değer erozyonunun sebebini, medyada sunulan şiddete ve ahlaki yönden olumsuz içerikli örneklere bağlamıştır.

Ortaya çıkan bu tehlikeden çocuk ve gençleri korumak adına alınabilecek önlemlerden biri de edebî niteliği yüksek kitapların çocuklara okutulmasıdır. Kitap okumayı bir ihtiyaç hâline dönüştürerek çocuk ve gençleri bu risk faktörlerinden bir nebze

de olsa uzak tutmak değerlerin aktarımı açısından büyük önem arz etmektedir.

Öte yandan kitap okumanın daha eğlenceli olabilmesi ancak kitaplarda anlatılanlarla okurun dünyası arasında bir koşutluk olmasıyla mümkün olabilir. Bunun için de çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatçılarının eserleri çocuk ve gençlere önerilebilir. Onlar kendilerine yakın hissettikleri karakterlerin yer aldığı kitapları ya da kendi yaşantılarına benzer olayları okumaktan daha çok keyif almaktadırlar. Türkyılmaz (2012: 10), “*Değerlerin aktarımı, doğrudan sunuş yolu ile gerçekleştirilebileceği gibi kurgu yoluyla öne çıkarılan ahlaki ikilem içerikli öykülerle de gerçekleştirilebilir. Bu anlamda gençlik romanları, okurlara toplumun değerlerini kurgu yoluyla aktarmak adına önemli bir araç da olabilir.*” şeklinde ifade ederek gençlik romanlarının değerler aktarımındaki etkisine dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda Sertbarut’un ortaya koyduğu eserlerle, gerek kullandığı karakter gerek dil ve anlatılan olayların canlılığı, çocuk ve gençlere dönük olması ile değer aktarımına farklı bir bakış açısı kazandıracakı düşünülmektedir. Bu çalışma yapılırken temel olarak Sertbarut’un seçilen on bir romanından yola çıkılarak onun çocuk ve gençlerin dünyasına katmaya çalıştığı değerleri örneklerle açıklama yoluna gidilmiştir. Disiplinler arası bir yaklaşımla, değer- kitap arasında kurulacak ilişki genişletilecek ve söz konusu bağlamlarla araştırmanın amacı temellendirilmeye; Sertbarut’un edebiyatımıza, çocuk ve gençlik eğitimine katkıları, eserlerinden değer eğitiminde yararlanmanın eğitimcilerle sunabileceği imkânlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece gerek kök değerler gerekse diğer değerlerin aktarımında yazarın romanlarının sıklık düzeyi bakımından etki büyüklüğü de ortaya konulmuş olacaktır.

Eğitimde değerler konusunda bir farkındalık oluşturulması adına nitelikli eserlere ihtiyaç duyulduğu gerçeği yadsınamaz. Bunun gerçekleştirilebileceği en verimli alan, çocukların kişiliklerinin oluştuğu dönem ve günümüzde “Ergenlik dönemi” olarak adlandırılan gençlerin kimlik karmaşası yaşadığı ve yavaş yavaş karakterlerinin şekillendiği döneme seslenen edebî eserlerden yola çıkmaktır.

Akbaş (2008: 10), “*Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir.*” Vurgusuyla tam da kişiliklerin şekillenip oturduğu çocuk ve ilk gençlik dönemindeki değerler eğitiminin gerekliliğine ışık tutmuştur.

Bu çalışmanın amacı, çocuk/ gençlik edebiyatı alanında birçok eser veren Miyase

Sertbarut'un on bir romanında hangi değerlerin ne sıklıkta işlendiğini tespit etmektir. Böylece eğitimcilere ebeveynlere değerler aktarımı bağlamında işe koşabilecekleri materyaller önerebilme imkânı ortaya çıkmış olabilecektir.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın kapsamı, Miyase Sertbarut'un; Ara Âlem 1 (Tarlakoz'un Tuzağı), Ara Âlem 2 (Yasak Oyun), Buz Bebekler, Çöp Plaza, Kapiland'ın Kobayları, Kapiland'ın Karanlık Yüzü, Kimsin Sen, Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar, Sisın Sakladıkları, Yalancı Portakal, Yılankale adlı on bir romanı ile sınırlıdır. Ayrıca yazarın romanları Sosyal Bilgiler Öğretim Programının sınırlandırdığı değerler bağlamında ele alınmıştır. Bu da araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Araştırmacının belirlediği değerlerin güvenilir bir biçimde ortaya konulduğu varsayılmaktadır.

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL/KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde araştırmanın bilimsel temelini oluşturan kavramlar ele alınmış ve araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışmanın odak noktasını oluşturan “çocuk ve çocukluk kavramları” ve “değer”, “çocuk edebiyatı”, “edebiyat ve değerler aktarımı”, “Miyase Sertbarut’un hayatı, eserleri ve aldığı ödüller” ve “çocuk edebiyatı ürünleriyle değerler aktarımı” kavramları; yapılan tanımlardan, farklı görüşlerden ve farklı zamanlarda ele alınan düşüncelerden yola çıkılarak incelenmiştir.

2.1. ÇOCUK VE ÇOCUKLUK KAVRAMLARI

Yaşamın hızlı döngüsü; “Çocuk Kimdir?”, “Çocuk ile yetişkini birbirinden ayıran temel ölçüt nedir?” sorularına verilen cevaplara da sirayet etmiş, cevaplar dönemlere, ilgili alanlarına, disiplinlere göre farklılık göstermiştir.

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde (2011: 556) “çocuk” kavramı aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır: 1. Küçük yaştaki erkek veya kız, 2. Soy bakımından oğul veya kız, evlat, 3. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak, 4. Genç erkek, 5. mec. Büyükler arasında daha az yaşlı olan kişi, 6. mec. Büyüklere yakışmayacak, daha çok küçüklerin yapabileceği gibi davranan kimse, 7. mec. Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse. Ayrıca dilimizde “çocukluk” kavramıyla ilgili tanımlar da mevcuttur.

Yine Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde (2011: 557) 1. Çocuk olma durumu, 2. İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi, 3. mec. Çocukça davranış, şeklinde çocukluğun tanımları yapılmıştır.

Çocukluk döneminin, kişinin ileriki yaşlarındaki karakter özelliklerini şekillendirdiği bilim insanları tarafından kanıtlandığından beridir “çocuğa”, “çocukluk çağına” verilen önem daha da artmıştır. Bu farkındalığa geç varmak “çocuk” ile ilgili yapılan çalışmaların da dünya genelinde geç başlamasına sebebiyet vermiştir.

Yakar’a (2007: 1), göre çocuk anlayışında en önemli değişim Avrupa’da 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar çocuk, yetişkinden çok da ayrı tutulmamıştır. İnsanların bilinçlenmesi, eğitim seviyelerinin artması ve yaşanan toplumsal gelişmeler sayesinde çocuk ve çocukluk kavramları keşfedilmiş olup detaylı bir şekilde incelenmek üzere masaya yatırılmıştır. Bu da çocuklar için farklı kollarda uzmanlık

alanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çocuk hekimliği, çocuk mahkemeleri, çocuk hakları, çocuk edebiyatı vb. kavramlar bu gelişimin meyveleri olarak kabul edilir.

Ayrıca konuyla ilgili olarak Onur (2005: 31), çalışmaların geç başlamasının nedenini şu sebeplere bağlamaktadır: Toplumların; çocukluk safhasını dikkate almayıp büyüdüklerinde çocukların nasıl bir yetişkin olacaklarına odaklanmalarının, çocukları geri plana ittiğine dikkat çekmiştir. Geç de olsa çocuğun, çocukluğun ne kadar önemli olduğu anlaşıldıktan sonra bilimin farklı kolları kendi potalarında bu kavramları ele almış; tanımlamış, sınıflandırmış, incelemiştir.

Sınıflandırmalar yapılırken her ne kadar ortak noktalarda buluşılmaya çalışılsa da çocuğun gelişim dönemleri net çizgilerle birbirinden ayıramamaktadır. Yörükoğlu (2015: 30), çocuğun gelişim döneminin özelliklerinden bahsederken gelişimin net çizgilerle birbirinden ayrılmadığını “ipek böceği” örneğinden yola çıkarak ifade etmiştir. Yani İpek böceğinde olduğu gibi kurtçuk, koza ve kelebek dönemi gibi birbirinden tamamen bağımsız ve keskin çizgilerle ayrılan dönemler yerine çocuğun gelişiminin, bir önceki dönemin üzerine yeni birikimler eklenerek ilerlediğine ışık tutmuştur. Nitekim bunun olumlu yansımalarının olduğu gibi olumsuz yansımaları da olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Çünkü yanlış kazanılmış bir davranış, ileriki dönemlerde de bir şeylerin ters gitmesine neden olabilir. Bu yüzden çocukluk dönemindeki kazanımlar aslında kişiliğin oluşmasındaki bir alt yapı, zemindir.

Çocuk ve çocukluk kavramlarına farklı açılardan yaklaşılması beraberinde farklı tanımları da getirmektedir. Demirel eğitim bağlamında bakıp çocuğu (2010: 1), “*Çocuk doğduğu andan itibaren kendine has bir karaktere, davranışa, zekâya ve görünümüne sahip olan, içinde bulunduğu her bir yaşa göre ayrı ayrı fiziksel, ruhsal ve zihinsel özellikler gösteren ve bu özellikleri henüz tam yerli yerine oturmamış olan, bütün bunların yanında yaratıcı özelliği en zengin ve en renkli süreci kapsayan, kendine özgü ilgi ve ihtiyaçları olan ve yine kendine özgü yeteneklerle donatılmış insan yavrusudur.*” şeklinde tanımlamaktadır.

Her çocuğun birbirinden farklı gelişim özelliği olduğu gibi bir çocuğun kendi içerisinde fiziksel ve ruhsal gelişiminde de farklılıklar gözlenebilir. Her çocuğun gelişimi aynı hızda seyretmeyebilir.

Yavuzer (2003: 8), gelişimsel olarak bakıp çocukluğun yaşanırken farkında olunmasa da herkesin yaşadığı bir dönem olduğuna, dönemin de ötesinde doğumla

yetişkinlik arasındaki anlamları kapsadığına değinmiştir.

Öztan (2012: 3), sosyolojik bir bakış açısıyla “Çocukluk, salt biyolojik bir kategori değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir tahayyüldür; tarihsel serüveni boyunca ekonomik, sosyokültürel ve politik düzlemde farklı şekillerde algılanmış ve kavramsallaştırılmıştır. Tüm coğrafyaları kapsayan tek bir çocukluk anlayışı olmadığı gibi çocukluk özelinde lineer bir çocuk imajından söz etmek de olanaksızdır.” şeklinde bir tanım yapmıştır.

Araştırmacılar, genellikle çocukluk döneminin, 0- 13 yaşları arasındaki döneme denk geldiğini saptamışlardır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletlere göre 0- 18 yaş arası her birey çocuktur.

Kulaksızoğlu (2017: 34), çocukluk dönemini; bebeklik (doğuştan 2 yaşında kadar), ilk çocukluk (2- 7 yaş), okul çocukluğu (7- 11 yaş, kızlar), (7- 13 yaş, erkekler) şeklinde gruplandırmıştır. Bu yaş grupları kendi içinde gruplandırılırken genel gelişim özelliklerinin dikkate alındığına değinilmiştir.

Çocuklarda bireysel farklılıkların olduğu kaçınılmaz bir gerçektir ancak genel gelişim özelliklerinin bilinmesi de çocuğun gelişiminin yolunda gidip gitmediğine dair ip uçları verir ve bir problemin olup olmadığını anlaşılmasına yardımcı olur.

Gelişim dönemlerindeki fiziksel özelliklerin bilinmesinin yanı sıra ruhsal özelliklerin de bilinip takip edilmesi; çocuğun ruh sağlığı açısından çok önemlidir. Ayrıca bu farkındalık çocuklukla kurulacak iletişimde de etkin rol oynayacaktır. Tabi bu gelişimin şekillenmesinde yine en büyük rolü aile üstlenmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde bebek, daha anne karnındayken bile annenin ruhsal durumundan etkilenmektedir. Akabinde toplumsal normlar, gelişimin seyri yönündeki baskınlığını hissettirmektedir. Kulaksızoğlu (2017: 3), gelişimin hiçbir safhasında rastgelelik olmadığını ifade eder.

Gelişimin normal seyrinde devam etmesi demek aynı zamanda toplum için kazanılmış sağlıklı bir birey demektir. Kültürün, bir sonraki kuşağa bireyler aracılığıyla aktarıldığı göz önüne alındığında çocuklar, insan soyunun devam ettirilebilmesi ve kültür aktarımının sağlanması açısından önemli bir yere sahiptir.

Çocukluk çağının da kendine has bir kültürü, çocukların sınırları çizilemeyecek bir hayal dünyaları vardır. Her şeyi merak etmeleri aslında onların öğrenme açlığını gidermelerindeki en önemli duygudur. Sorarak, sorgulayarak çevresinde olup bitenleri keşfederler. Öğrendiklerine yine kendi hayal dünyaları ve yaratıcılıkları sayesinde yeni

anlamlar yükleyerek kendi yaşantılarını oluştururlar. Bu yüzden çocukların merak duygusunun, ebeveynleri ya da içinde buldukları sosyal çevreleri tarafından törpülenmemesi gerekmektedir. Bu hususta ilk eğitimin ailede başladığı da göz önünde bulundurulduğunda ebeveynlere bu konuda büyük sorumluluk düşmektedir. Çünkü çocuk henüz bir yetişkin sayılmadığından içinde bulunacağı çevreyi, karşılaşacağı ilk materyalleri yine aile belirleyecektir ve çocuğun kazanacağı değerlerde öncelikli etkin rolü ailenin üstleneceği düşünülmektedir. Materyalden kasıt; çocuğun bedensel gelişimine katkıda bulunacak bir oyuncak olabileceği gibi ruhsal ve zihinsel gelişimine katkı sağlayacak yaşına ve gelişimine uygun bir kitap da olabilir.

Kısacası çocuğun hem estetik zevkini geliştirmek adına hem de ona olumlu beceriler kazandırmak adına edebî eserlerden faydalanılabilir.

2.2. DEĞERLER

Çocukların ve gençlerin toplumsal değerlerinden bihaber olmaları, kendi kültürlerine yabancılaşmaları nesillerin geleceği açısından bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Kısmen kültür veya değer yozlaşması olarak da tanımlanan bu gidişatın durdurulması, yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçilmesi için dünyada ve Türkiye’de araştırmalar yapılmaktadır.

Peki, psikoloji, felsefe, sosyoloji gibi birçok disiplinin ilgi alanına giren değer kavramı nedir?

Güncel Türkçe Sözlük’te değer kavramının anlamları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet.
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. Felsefe: Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
6. Matematik: Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayı ile anlatımı.
7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.

İnsanlar hayatları boyunca birçok konuda tercih yapmak durumunda kalabilirler. Göldağ (2015: 103), tercihte diğer seçenekle kıyas yapılarak karar kılındığı düşünüldüğünde birinin diğerinden daha önemli olduğu düşüncesinin değer olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir. Yine aynı şekilde Erdem (2003: 56), değeri “bir durumu diğerine kıyasla tercih etme eğilimi” olarak tanımlamıştır.

Tercih edilen bu durumların, toplum içerisinde onaylanması ya da onay görmemesi yine değerlerin, toplumun düşüncelerine yansımalarının bir sonucu olarak görülmektedir. Toplumsal hayatta dikkat edilmesi gereken bazı kuralları değerler belirlediğinden insanlarla uyum içerisinde yaşamamız bir nevi yöneldiğimiz, tercih ettiğimiz değerlerle alakalıdır.

İnsanların, sosyal ve diğer insanlarla iletişim içinde olan bir canlı olduğu düşünüldüğünde toplumun kendisinden beklentilerini, isteklerini göz ardı edemeyeceği aşikârdır. Aynı zamanda insan, parçası olduğu, o toplumun fikirlerini de görmezden gelemeyecek ve saygınlığını kazanmak isteyecektir. Konuyla alakalı olarak; Doğan (2008: 317), değer kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “toplumun veya bireyin benimsediği var olma ya da hareket etme şeklidir. Değer karşı karşıya kaldığı fertleri ve yaşam biçimlerini istenebilir ve saygın kılar.”

Gibbs (2003: 4) ise, davranışlarımızı, tepkilerimizi belirleyen soyut şeylerin, değerler olduğunu ifade etmektedir.

Yaran (2010: 309), Gibbs’in tanımına ek olarak somut şeyleri de işin içine katıp değeri; kıymetli gördüğümüz, diğerlerinden üstün tuttuğumuz öneminden dolayı üzerine eğildiğimiz somut ve soyut her şey, olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda madde öne çıkmaktadır. Az bulunan bir madde olan altının değerli olması bu tanımın bir yönüne denk düşmektedir.

Yaşam bir devinimden ibarettir. Ünlü filozof Heraklitos’un “Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.” sözünden de hareketle hızla değişen ve gelişen bu dünyada değişim, insanların yaşam biçimine, düşüncelerine, inanışlarına sirayet etmektedir. İnsanların benimsediği değerlerin bir kısmı da bu değişime direnemeyip zamanla güncellenmektedir. Toplumun değerleri değişebilmektedir. Değerler toplumdan topluma da farklılıklar göstermektedir.

Değerler ve ilkeler, insanların yaşamlarını biçimlendirecek etkin ve bilişsel unsurları sentezleyen değerlendirici unsurlardır. Değerlerin değerlendirici unsuru, onları

temelde doğruluk veya yanlışlık, gerçeklik veya gerçek dışılık, üzerine odaklanan mevcut inanışlardan farklı kılar. Onların bilişsel unsuru, bilişsel ve psikolojik dürtülerden doğan motiflerden onları ayırır. Değerler ve ilkeler onaylamanın veya reddetmenin bilişsel inanışlarını içerirler. Değişime açıktırlar (Marini, 2000: 2828).

Bireyler, değerleri; başta aile olmak üzere yaşamı boyunca iletişimde olduğu insanlardan, girip çıktığı ortamlardan kazanmaktadırlar. Bu değerler, kişilerin nasıl bir yaşam sürecekları, hayata karşı nasıl bir tavır takınacağı konusunda yol gösterici olarak hizmet görmektedir. Değerlerin aktarımında insanlar arası etkileşim etkili olduğu gibi eğitim de etkili olmaktadır.

Göldağ (2015: 105), bu olguyu yani değerleri, insanların hayatları boyunca ulaşmak istedikleri hedefleri ve aynı şekilde diğer bireylerin de ulaşmalarını istedikleri hedefleri, olarak ifade etmiştir. Ayrıca bireysel değerlerin de kişinin arkadaşlarından, öğretmenlerinden, dış çevreden ve çeşitli gruplardan etkilenecek şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Başka bir deyişle toplumsal değerler olduğu gibi bireysel değerler de vardır. Bunlar bireylerin kişisel tecrübelerinden kaynaklanmaktadır.

2.2.1. Değerlerin Önemi ve İşlevi

Ahlaki açıdan mükemmel ya da mükemmele çok yakın insanların oluşturduğu toplumda, düzenin daha kolay sağlanacağı düşünülmektedir. O hâlde değer kavramının, insanın ahlak anlayışındaki ölçütleri belirlediği düşünüldüğünde öneminden ve işlevinden söz etmek gerektiği aşikârdır.

Çocuğun eğitimi, ilk olarak en yakın çevresi olan ailede başlar. Bu sebeple kişilik açısından sağlam bireyler yetiştirebilmek adına değerler eğitiminin ilk adımları ailede doğru şekilde atılmalıdır. Değerler, birçok yolla çocuğa kazandırılabilir; telkin yoluyla çocuğa verilebilir, edebî eserlerden faydalanılabilir ya da çocuğun kendisine rol model olarak seçtiği kişi aracılığıyla da değerler kazandırılabilir.

Arısoy (2014: 79), değerler eğitiminin çocuğa aktarılması hususunda anne babaların öncelikli olarak yaşayışlarında bu değerleri benimsemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Dürüstlük ve adalet değerlerini ancak dürüst ve adil insanlarda somut bir şekilde görebileceğimizin altını çizmiştir.

Değer aktarımının, en planlı ve programlı şekilde gerçekleştirildiği yerlerden biri de okuldur. Öğrencinin, öğretmeni rol model olarak benimsediği değerlerin yanı sıra

öğretmenin de öğretim programını esas alarak öğrencilere aktardığı değerler mevcuttur. Öğretmen, yine süreç içerisinde bu değerleri çocuğa kazandırırken çeşitli materyallerden, edebî eserlerden faydalanılabilir.

Kısacası değerler eğitimi, bireyin kendini ve içinde yaşadığı toplumu tanınmasını sağlamaktadır. Birlik, beraberlik ve uyum içinde yaşamayı kolaylaştırmaktadır. Başkalarının fikirlerine saygı duymayı kazandırmaktadır. Kişinin yaşadığı hayatı anlamlandırmasına, çevresi tarafından sevilen ve sayılan bir birey olmasına katkı sağlamaktadır.

2.2.2. Değerlerin Özellikleri

Değerler, toplumsal beklentileri karşılayan ve bireylerin faydasına olan ölçütlerdir. Değerlerle ilgili yapılan çalışmalar, belirli özellikleri de ortaya koymaktadır.

Fichter (2012: 132), de konuyla alakalı olarak; *“Bu özelliklerden biri değerlerin paylaşılabildiğidir. Çünkü değerler herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildir, kişilerin çoğu, değerler üzerinde uzlaşmıştır. Ayrıca değerler ciddiye alınır, kişiler değerleri ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanması için gerekli görür. Bir başka özellik ise değerlerin çocuklarla birlikte bulunmasıdır. Kişiler yüce gördükleri değerler için özveride bulunur, dövüşür, hatta ölür. Son olarak değerler, üzerinde büyük bir çoğunluk uzlaştığı için insan zihninde soyut olarak yer etmiş kavramlardır.”* ifadelerini kullanır.

Yine değerler konusunda çalışmalar yapan Aydın ve Akyol Gürler’den (2013: 7- 8), hareketle değerlerin özellikleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1. Sosyal hayatı düzenleme rolleri vardır.
2. Kalıtsal değildirler, yaşayarak öğrenilir: dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
3. Ahlaki olgunluğa ulaştırırlar.
4. Bütünleyici ve birleştiricidirler. Hızlı ve bilinçsiz değişimlerde çatışmaya da yol açabilirler.
5. Dayanışma araçlarıdır.
6. Bireylere amaç ve yön belirlemede etkilidirler.
7. Bireylere ayırt etme, ilke oluşturma, uyum sağlama yetileri kazandırırılar.

8. Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırır.

Bu özellikler incelendiğinde neredeyse değerlerin her birinin insan yaşamında bir pusula görevi yaptığı görülmektedir. Karar verirken, bir tercihte bulunurken, ortamına uyum sağlarken, en önemlisi, insan kendi yaşam rotasını çizerken önceliklerini belirlemede yine değerlerden faydalanmaktadır.

2.2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin göreceli olması, sınıflandırılırken farklı gruplamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, farklı bakış açılarının ve bilimde değerler üzerine yeni çalışma alanlarının doğmasına, değerlerin farklı açılardan incelenmesine vesile olmuştur.

Aslan (2012: 1462), konuyla ilgili olarak “*Değerlerin sınıflandırılması bireylerin ve toplumların değer profillerini ortaya koymada yol gösterici olmaktadır. Farklı sınıflamaların yapılması değerler eğitimi ile ilgili çalışmalara alternatifler oluşturması açısından önemlidir.*” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

Yapılan sınıflandırmalar içerisinde en çok öne çıkanlar; Spranger, Rokeach ve Schwartz’inki olmuştur. Akbaş (2004: 56), değerler, Spranger tarafından estetik, teorik, ekonomik, siyasal, toplumsal ve dinsel olmak üzere gruplandırılmış olup bu değer grupları aşağıda açıklamıştır:

“Teorik Değer: Doğruya, bilimsel verilere, yargulamaya ve tenkit etmeye kıymet verir.

Ekonomik Değer: Faydalı ve uygulanabilir olanı önemser.

Estetik Değer: Belirli bir eksene göre uygunluğu, parçalar arasındaki ahengi ve biçimselliği önemser.

Toplumsal Değer: İnsan sevgisini, nezaketi, yardımlaşmayı ve benmerkezci olmamayı önemser.

Siyasal Değerler: Bireysel erk, etkileme gücü ve nam salma önemsenir.

Dinsel Değer: Kâinatın bütünlüğünü esas alır ve dinsel inanışlar uğruna dünya zevklerini terk etmeyi önemser.”

Rokeach (1973: 28- 29) ise değerleri amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki başlık altında gruplandırmıştır. İsimlerinden de hareketle araç değerler; amaç değerleri elde etme, kazanma uğruna atılan adımlar olarak saptanmıştır. Rahat bir yaşam, heyecan

verici bir hayat, başarı hissi, dünyada barış, güzellik, eşitlik, aile güvenliği, özgürlük, mutluluk, iç huzur, ilişkide olgunluk, ulusal güvenlik, zevk, ebedi yaşam, öz- saygı, sosyal kabul, gerçek dostluk, bilgelik amaç değerler iken; hırs, vizyoner, yetenek, neşeli, temiz, cesaretli, bağışlayıcı, yardımsever, dürüst, yaratıcı, bağımsız, entelektüel, mantıklı, sevecen, itaatkâr, kibar, sorumluluk sahibi, öz denetim araç değerlerdendir.

Rokeach, ilk olarak on iki amaç, on iki araç değer olarak saptama yapmışken sonrasında yapılan araştırmalar neticesinde amaç ve araç değerlere altışar başlık daha ekleyerek on sekiz amaç değer, on sekiz araç değer şeklinde geliştirdiğini ifade etmiştir.

Schwartz (1994), belirlediği elli altı değeri on temel başlık altında toplamıştır; güç, başarı, hazcılık, uyarım, özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik olmak üzere on başlık altında toplamıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 61).

Aladağ (2009: 16), değerlerle ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmakla birlikte son zamanlarda Schwartz'ın sınıflandırmasının daha çok kullanıldığına dikkat çekmiştir.

Konuyla alakalı olarak başka bir sınıflandırmayı da Güngör (1998: 86), ahlakî değerleri de ekleyerek yedi grupta yapmıştır. Güngör'ün çalışması doğrultusunda yaptığı sınıflandırma ve değerlere örnekler verilmiştir:

Estetik değer: Her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, güzelliklerle dolu bir dünya

Ahlakî değer: Yalansız bir dünya, vicdan huzuru

İlmî değer: Bütün gerçeklerin bilinmesi, cahillikten arınmış bir dünya

İktisadî değer: Ekonomik bağımsızlık, konforlu bir hayat

Dini değer: Öbür dünyayı kazanmak, günahlardan arınma

Siyasî değer: Hürriyet için mücadele, eşitliğin sağlanması

Sosyal değer: Gerçek dostluk, insanlara yardım

2.2.4 Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler

Taymaz'a (2011), göre *“Eğitim sisteminin amaçları, sistemin politikasına ve işlevine uygun olarak sistem bütünlüğünü koruyacak, kendi içinde tutarlı ve temel gereksinimleri karşılayacak şekilde saptanır.”*

Ülkemizde eğitim alanında da millî birlik ve beraberlik esas olup genel amaçlar kanunlaştırılmıştır. Değerler konusu çerçevesinde 1739 sayılı Millî Eğitim Temel

Kanunu'nda yer alan "Millî Eğitimin Genel Amaçları" nı değerlendirmek uygun olacaktır:

1. Türk milletinin fertlerini, Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında hedeflerin, yine aynı kanunda yer alan on dört başlık altında toplanmış Türk millî eğitiminin temel ilkeleri ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (2018) yer alan yirmi bir başlık altında toplanmış değerlerle birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu gözlemlenmektedir. Sırasıyla temel ilkeler;

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yönelme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği
6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Laiklik
10. Bilimsellik

11. Planlılık
12. Karma Eğitim
13. Eğitim Kampüsleri ve Okul ile Ailenin İşbirliği
14. Her Yerde Eğitim

MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018: 4- 9)

1. Adalet
2. Aile birliğine önem verme
3. Bağımsızlık
4. Barış
5. Bilimsellik
6. Çalışkanlık
7. Dayanışma
8. Duyarlılık
9. Dürüstlük
10. Estetik
11. Eşitlik
12. Özgürlük
13. Saygı
14. Sevgi
15. Sorumluluk
16. Tasarruf
17. Vatanseverlik
18. Yardımseverlik
19. Dostluk
20. Öz denetim
21. Sabır

şeklinde sıralanmıştır.

Yukarıda sıralanan genel amaçlar, ilkeler ve değerler ışığında eğitim sistemimizden çıkan her gencin; Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, saygılı, ahlâklı, millî manevi değerlerini koruyan bireyler olmaları; bu değerlere sahip çıkan birer fert olmaları beklenmektedir.

2.3. ÇOCUK EDEBİYATI

2.3.1. Çocuk Edebiyatının Tanımı, Oluşumu ve Önemi

19. yüzyılda psikoloji bilimine verilen önemin artması ile birlikte “çocuk” kavramına verilen önem de artmıştır. Bu kavram üzerinde yapılan birçok araştırma çocuklar ve yetişkinler arasındaki duygu ve düşünce farklılıklarına dikkat çekmiştir. Bu yüzden “çocuk psikolojisi” psikoloji alanının içinde ayrı bir araştırma konusu olmuştur. Bu araştırmalar dil kullanma becerisi ile çevre iletişiminin birbirini yordadığını öne sürmüştür. Çocuklar fiziksel gelişimlerini takiben zihinsel, dilsel ve sosyal gelişimlerini destekleyecek eserlere ihtiyaç duyarlar. Bu noktada “çocuk edebiyatı” kavramının önemi ortaya çıkar.

Gülyüz (2002: 35), çocuk edebiyatını; “çocukların bilişsel ve duyuşsal dünyasını sözlü ve yazılı sanat ürünleriyle besleyen etkinlikler alanı” olarak tanımlamıştır.

Sever (2013: 17), ise çocuk edebiyatını, “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı.” olarak tanımlar.

Şirin’e (2000: 2), göre çocuk edebiyatı, “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.”

Tanımlardan hareketle ortak bir paydada buluşulacak olursa çocuk edebiyatı çocukların zihinsel, duyuşsal ve bilişsel gelişim alanları için çok büyük öneme sahiptir.

Çocuklara hitap eden kitapların hedef kitlesi farklı ve özeldir. Bu sebeple kitaplar usta yazarlar tarafından titizlikle işlenmelidir. Çocuk kitaplarının, pek çok özelliği aynı anda taşınması gerekmektedir. Değerleri evrensel olarak ele almalıdır. İyi bir çocuk edebiyatı ürünüyle eğitilen çocuk, hem öğrenir hem eğlenir. “Çocuk edebiyatı eserleriyle

değerler arasında bir ayrılıktan söz edilemez çünkü her ikisinin de edebiyat ürünü olması gerekir.” (Sever, 2013: 16).

Çocuk edebiyatı ürünlerinden, ana dilin inceliklerini hissettirirken aynı zamanda mental düşünceyi de desteklenmesi beklenmektedir. Dil bilinci, nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri ile aktarılmaktadır.

Aytaş ve Yalçın (2011: 17), dil gelişiminin çocuk üzerindeki etkisine dikkat çekerek; karşılıklı anlaşma aracımız olan dilin çocukluk döneminde daha çok geliştiği dikkate alınacak olursa çocuk edebiyatı vasıtasıyla çocuğun alıcı dil gelişimine katkıda bulunulmakla kalınmaz, aynı zamanda ifade edici dil gelişimi de desteklenmiş, böylece kelime hazinesi zenginleştirilmiş olacağını söyler.

Çocuk edebiyatı alanında, birçok farklı tanımın olması net bir tanımda uzlaşamadığını göstermektedir. Çocuk yazını, çocukluğu ve çocuğa dair şeyleri anlatan yüzeysel bir yazın değildir, aksine her kelimesi derin bir titizlik gerektiren ince bir işçilik istemektedir. Bu işçilik ise edebî eseri ortaya koymaktadır. Nitelikli edebiyat bu sayede herkese hitap edebilmektedir.

2.3.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatı ürünlerinin ilk örnekleri sözlü ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ürünler çocuklar için yazılmasa da çocuk eğitiminde işe koşulmuş ve çocuklar tarafından sevilmiştir.

Güneş’e (1989: 347), göre “Yazının icadından sonra matbaanın icadı, sözlü edebiyatı yazılı edebiyata kaydırması ve 17. yüzyıldan itibaren çocuk edebiyatı doğmuştur.” Öte yandan dünyada çocuklara yönelik eserlerin yazımının çok geç başladığı bilinmektedir. Yazılan bu eserler de daha çok “Robin Hood” ve “Tom Thumb”dan etkilenilerek yazılmıştır. Dolayısıyla çocuklar, yetişkin edebiyatı içerisinde hoşlarına gidenleri okumaktaydılar, denilebilir.

Dinî kitapların çocuk eğitiminde kullanılmaya başlanması 16. yüzyıla dayanmaktadır. Bu sebeptendir ki sadece öğretici metinlerle sınırlı olan çocuk- kitap ilişkisi bu yüzyılda başlamıştır.

18. yüzyıl başlarında İngiltere’de çocuğun kendine has bir dünyası olduğu görüşünden yola çıkılarak çocuklar için yazılacak kitaplarda içerik ve biçim bakımından çocukların tercihlerinin göz önüne alınması gerektiği görüşü benimsenmeye başlamıştır

(Kıbrıs, 2010: 12).

Ayrıca günümüz edebiyatında da ilgi gören Robinson Crusoe, İsviçreli Robinson Ailesi, Gulliver'in Gezileri bu yüzyılda kaleme alınmıştır (Arısoy, 2014: 12).

Fransa'da çocuk edebiyatının Charles Perrault'un (1628- 1703) kaleme aldığı peri masallarıyla başladığı kabul edilmektedir. Perrault halk arasında anlatılan masalları derleyerek çocuklar için basmıştır. Bu eserin içinde dünyaca bilinen "Kül Kedisi, Parmak Çocuk, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel" adlı masallar da vardır. La Fontaine'nin (1621- 1695) fablları da büyükler için kaleme alınsa da bu yıllarda yazılmış çocuk edebiyatı ürünü sayılabilir (Aytaş ve Yalçın, 2011: 22).

Fransa'da J.J. Rousseau çocuk eğitimiyle ilgili görüşleriyle çocuk edebiyatı alanında uğraşanları derinden etkilemiştir. Onun görüşlerini benimseyen yazarlar, uzun süre eserlerinde dürüstlük, erdem gibi temaları işlemeye özen göstermişlerdir. Fransa'da çocuk edebiyatında bu ahlakî- öğretici tutum, etkisini 19. yüzyılda ve hatta 20. yüzyılın başlarında da sürdürülmüştür (Şirin, 2000: 61).

Jules Verne bu dönemdeki en ünlü yazardır. Eserleri daha çok macera türündedir ve çok sevilerek okunmuştur. "Aya Seyahat, Kaptan Grant'ın Çocukları, Deniz Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devri Âlem, İki Sene Okul Tatili" adlı eserleri vardır (Arısoy, 2014: 12).

Almanya'da ise çocuklara yönelik ilk eserlerin dinî özellikler taşıdığı bilinmektedir. 16. yüzyılda kilisenin etkisiyle kaleme alınan eserler öğretici ya da öğüt verici nitelikteydi. Sonraki yüzyıllarda J. B. Basedow, J. F. Frobel gibi yazarlar, çocuk eğitimindeki gelişmeleri dikkate alarak eserleri o yönde kaleme almışlardır. 19. yüzyılda romantizm akımı ile millî değerlerden yararlanma eğilimi başlamıştır. Yazılan eserlerde halk masallarına, halk şarkılarına, halk şiirlerine yer verilmiştir. Bu yüzyılda dünyada "Grimm Kardeşler" olarak tanınan Ludwig ve Wilhelm Karl bütün Almanya'yı dolaşarak elde ettikleri halk masallarını kaleme almışlardır. Karl May'in "Kızıl Derililer" ve "Vahşi Batı" gibi romanları da tüm dünya çocukları tarafından sevilerek okunmuştur (Kıbrıs, 2010: 13).

İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya'yı kapsayan İskandinav ülkelerinde de çocuk edebiyatı alanında dikkate değer eserlerin olduğu görülür. İsveç'te çocuk edebiyatı ürünü olarak ilk ortaya çıkan eserler piyesler olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında Selma Lagerlöf'ün kaleme aldığı "Nils Holgerson'un Eşsiz İsveç Yolculuğu" dünya çocukları tarafından da sevilen bir kitap hâline gelmiştir. Türkiye'de "Uçan Kaz" ismiyle baskı

yapılmıştır. Çocuk edebiyatı alanında ilk girişimleri halk masallarını yayımlamak olan Norveç'te 19. yüzyılın sonlarında önemli eserler verilmiştir. Dikken Zwilgmeyer'e ait "Inger Johanne" adlı küçük bir kızın serüvenini anlatan kitap Johann Faklberget'in "Prenses ve Kemancı" adlı oyunu önemli eserler arasındadır (Şirin, 2000: 64- 65).

Finlandiya'da "Kalevala" gibi ulusal destanlardan esinlenilerek yazılan çocuk kitapları çocuk edebiyatı ürünü kabul edilebilir. Daha önceleri ise İsveç dilinde yazılan halk masallarından yararlanılarak eserler verilmekteydi. Ülkede çağdaş anlamda eserlere ise ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra rastlanmaktadır (Şirin, 1998: 66).

Rusya, çocuk edebiyatı açısından çok zengin sayılmaz. İvan Krilov'un masalları, A.N. Afanasyev'in derlediği halk öyküleri, Tolstoy'un çocuklar için yazdığı eserler bu alanın ürünleri olarak sayılabilir (Karakuş, 2006: 30).

Çocuk edebiyatının gelişme sürecine baktığımızda 19. yüzyıla kadar halk hikâyeleri ile süreç ilerlemiştir. Avrupa'nın her anlamda yeniliğe gittiği bu yüzyılda çocuk edebiyatı da yeni bir form kazanmıştır. Özellikle J.J. Rousseau'nun bu yüzyılda çocuk eğitime yönelik görüşleri birçok ülkede çocuk edebiyatını etkileyerek yol göstericilik yapmıştır.

20. yüzyılda çocuk edebiyatı bütün dünyada bağımsız bir edebiyat hâline gelmiş, her ülkede nüfusun 1/3'üne yakınına oluşturan çocuk kitlesine yaslanarak büyük bir sektöre dönüşmüştür (Kıbrıs, 2010: 14).

2.3.3. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Gelişimi

Türkiye'de çocuk edebiyatının gelişimi yakın tarihlere dayanmaktadır. Tanzimat dönemine kadar çocuklar için çalışmalar yapılmamıştır. Çocukların ihtiyaçları sözlü edebiyat ürünleri ile karşılanmıştır. "Tekerlemeler, ninniler, bilmece, masallar, destanlar" bu süreçte işe koşulan türler olarak bilinmektedir.

Çocuğu konu edinen ilk eserler daha çok öğretici nitelikte kendini göstermiştir. Nabi'nin oğluna öğüt vermek amacıyla kaleme aldığı "Hayriyye" ve yine divan şairlerinden Sümbülzâde Vehbi'nin oğluna ahlak ve görgü dersleri vermek için yazdığı "Lûtfiye-i Vehbi" adlı mesneviler öğretici nitelikteki eserler arasında gösterilmektedir. Türk- İslâm toplumunda geçerli davranış kurallarını ve ahlak ilkelerini öğretmek bakımından değer taşıyan bu eserler; dil, konu ve psikoloji bakımından çocuklara hitap etmediklerinden, çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmeleri doğru değildir (Geçgel ve Güleç, 2012: 2- 3).

Tanzimat ile birlikte başlayan batılılaşma çabaları, çocuğa bakış açısını değiştirmiş ve ona dönük edebiyat ve eğitimin gereksinimini doğurmuştur. “Robinson Crusoe” ve “Gulliver” romanları çocuk edebiyatı alanında ilk çevirilerden olması, Batı’daki aydınlanma sürecinin çeviri yoluyla bize yansıtılma çabası olarak görülmektedir (Neydim, 2000: 26).

Tanzimat döneminde birçok tür çeviri yolu ile edebiyatımıza girmiştir. Bunlar arasında çocuk kitapları da vardır. Ayrıca bu dönemde “Mümeyyiz”, “Çocuklara Rehber” adlı dergiler de bu alanda yapılan çalışmalar arasında kendilerine yer bulmaktadırlar.

Tanzimat dönemindeki gelişmeler II. Meşrutiyet döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde çocuk edebiyatının sadece öğreticilikle sınırlandırılmasından ziyade çocuk edebiyatı alanında çok yönlü eserler verme fikirleri ortaya atılmıştır. Demiray, bu hususta şunları ifade eder: 1908’de Şûray-ı Ümmet gazetesinde öğretmen Ali Nusret’in çocuk edebiyatı ile ilgili bir yazısı yayımlanır. Bu yazıda çocuk edebiyatına önem verilmesi gerektiğine işaret edilerek bu konudaki fikirler açıklanır. 1910’da Maarif Nezareti tarafından bir eğitim ve öğretim organı olarak yayımlanmaya başlayan Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası’nın birinci sayısında, İstanbul Darülmualliminin Müdürü Satı Bey’in “Çocuk Şiirlerine Muhtacız” feryadı yükselir. Bu sesleniş şairlerimizi göreve davet etti. Kısa zaman zarfında bu işle uğraşan şairlerimiz belirdi (Akt.: Baş, 2012: 17).

İbrahim Alâettin Gövsa 1911’de içinde yirmi dört çocuk şiirinin bulunduğu “Çocuk Şiirleri” adlı eserini yayımladı. Ali Ulvi Elöve’nin yetmişden fazla çocuk şiirine yer verdiği “Çocuklarımıza Neşideler” adlı eseri 1912 yılında yayımlanmıştır. Satı Bey’in çağrısına cevap veren bir diğer isim ise Tefvik Fikret’tir. Tefvik Fikret’in “Şermin” adlı içerisinde çocuk şiirlerini barındıran eseri günümüzde de değerini korumaktadır (Baş, 2012: 17). Bu dönemde kaleme alınan eserlerin tümü dil bakımından sade, açık ve anlaşılır olması yönünden gelecekteki eserlere ışık tutmuştur.

Millî Edebiyat Dönemi’nde çocuklar için daha çok şiirler, yazılmıştır. Ziya Gökalp’ın “Kızıl Elma” sı, Siracettin Hasırcıoğlu’nun “Çocuk Şiirleri” ile Fuat Köprülü’nün “Mektep Şiirleri” adlı kitapları bu döneme ait çocuk edebiyatı ürünleridir. Yine aynı dönemde Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet ve Hüseyin Gürpınar gibi yazarlar çocukların serbest okuma ihtiyacını karşılamaya dönük eserler vermiştir (Kıbrıs, 2010: 15).

Cumhuriyet Dönemi’nde Eflatun Cem Güney, Tahir Alangu, Oğuz Tansel, Naki Tezel, Ziya Gökalp gibi çoğu yazar, masalları yeniden kaleme alan çalışmalar

yürütmüşlerdir.

Çocuk edebiyatının yararlı bir gelişme devresine girmesi ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayabilmiştir. Bunun başlıca sebebi Millî Eğitimin yurt genelindeki büyük ve devrimci gelişmelerinin bu yıllarda hazırlanmış olması, yeni yetişen öğretmen nesillerinin eskisine bakımla, çocukları kitap okumaya hazırlamış olmalarıdır (Oğuzkan, 2010: 11).

Ülkemizde çocuk edebiyatı alanında asıl dikkate değer gelişmeler 1970'li yıllardan sonra görülmektedir. Dergiler, radyo ve televizyon kanalları, gazeteler bu konuya önemli bir yer ve zaman ayırmaya başlamışlardır. Daha nitelikli çocuk kitaplarının ortaya çıkması için başta eğitimciler ve ressamlar olmak üzere birlikte çalışmanın gerekliliğine inanmaktadırlar. Günümüzde çocuk edebiyatındaki en büyük gelişme ise yazarlarımızın çocuklar için yazmayı benimsemiş olmalarıdır (Şirin, 2000: 90).

2.3.4. Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Nitelikler

Çocukların bedensel gelişmelerini takiben ruhsal gelişmelerini destekleyecek kitaplara da ihtiyaç vardır. Çocuk, hangi yaşta olursa olsun iyi bir eserle gelişimine destek vermek gerekmektedir. Bu düşünce ile yazılan eserlerde “çocuğa görelilik” ilkesi hiçbir zaman göz ardı edilmeyecektir. Bu noktadan hareket eden yazar çocuğa okuma sevgisi kazandıracaktır.

0- 6 yaş döneminde resimlerle ve karikatürlerle geliştirilen çocuk dünyası, bir taraftan da okuma çağına hazır hâle getirilir. Çocuk, okuma dönemi için gereken ön bilgilerini oluşturmaya başlar. İlköğretim ikinci kademe sonuna kadar kendi ahlakî değerler sistemini oluşturmaya başlayan birey, okuma alışkanlığı sayesinde edindiği objektif düşünme tarzıyla yaşamını daha değerli kılar (Barutcu, 2010: 6).

Çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken en önemli ilke “çocuğa görelilik ilkesidir.”

Peki nedir, çocuğa görelilik ilkesi?

Şirin (2000: 18), çocuğa görelilik ilkesini “çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları çocuğa görelilik ilkesi belirler. Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır.” şeklinde tanımlamıştır.

Çocuk gerçekliğinin yolu, çocuğa görelilik ilkesinden geçmektedir. Çocuğun,

okuduğu kitaptaki kahramanlara kendini yakın hissedip özdeşim kurabilmesi, anlatılan olayları yaşıyormuşçasına hayal edebilmesi kitapla arasında kuracağı bağla yakından ilgilidir.

“Çocuğa görelilik ilkesinin sağlanması için dikkate alınması gereken dört madde vardır:

1. Çocuğun hayatta kazandığı tecrübelerini ihmal etmemek.
2. Çocuğun ilgi alanının dikkate alınması.
3. Çocuğun kavrama gücünün ve zihnî kabiliyetlerinin dikkate alınması.
4. Çocuğun iş görme temposu ve tahammülünün dikkate alınması” (Küçük, 2005: 52- 53)

“Çocuğa görelilik, çocukların içinde buldukları dönem özelliklerini göz önünde bulundurmaya, onların yaşla beraber değişen ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini tanıyıp hazırlanacak kitabı bunlarla örtüştürmeyi zorunlu kılar” (Okuyan, 2009: 136).

Çocuk edebiyatı yazar titizliğini Gökşen’in şu sözleri tam anlamı ile ifade etmektedir:

“Asıl olan çocuğa abur cubur, değersiz, çirkin birtakım yazıları vermek değil, tam tersine çocukta sanat duygusu ve zevk üstünlüğü uyandıracak değerli eserlerle karşılaşmasını sağlamaktadır. Çocuk, hiçbir büyük ve güzel şeye yabancı değildir. Yeniyetmeleri anlamaz, anlamaya gücü yetmez sanıp önlerine mama gibilerden fikir ve ruh besinleri koyacak olursak, hiçbir güzel ve büyük şeyi tanıtmış ve tattırmış olmayız” (Gökşen, 1985: 9- 10).

Çocuğa görelilik ve çocuk edebiyatı bağlamında Türkçe Dersi Öğretim Programına bakmak gerekmektedir.

(1- 8) 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları;

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Dinleme/ izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,

- Okuduğu, dinlediği/ izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (MEB, 2019: 8).

Yukarıda verilen maddeler; elde edilmek istenen eğitimli bireyleri oluşturan, moleküller gibidir. İyi bir çocuk edebiyatı ürünü de bu becerilere hizmet etmeli ve bunları bünyesinde barındırmalıdır. Çocuk edebiyatı yazarları sadece içerik kaygısı ile değil biçim kaygısını da göz önünde bulunduran eserler sunmalıdır.

2.3.4.1. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken Dış Yapı Özellikleri

Çocuk kitaplarının tasarım özellikleri kitap okuma üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Satır aralığının az olması, yazı puntolarının çok küçük ya da çok büyük olması, kitabın okunabilmesini etkilemektedir (Argan, Argan ve Kurulgan, 2008: 184).

Çocuk kitaplarında bulunması gereken dış yapı özellikleri Demircan (2006: 14) tarafından şöyle sıralanmıştır:

- Boyut: Çocuk kitaplarının dikdörtgen ve kare biçiminde, çocuğun seviyesine göre 16x23 cm büyüklüğünde olması normal sayılır. Ayrıca kitap kolay taşınabilir olmalıdır.

- Harfler: Kitabın puntosu ilköğretim 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri için 12 puntodan büyük olmalıdır. 4 ve 5. sınıflarda ise 10 puntoluk harfler kullanılabilir.
- Kapak ve Cilt: Kitabın kapağı ilgi çekici, konu ile uyumlu olmalıdır. İç kapak resimli olmalı, kapak resmi kitapta yer almalıdır. Kitabın baskı sayısı iç kapakta yer almalıdır. Kitabın dayanıklılığını arttırmak için ciltlenmesinde hem iplik hem de yapıştırıcı kullanılmalıdır.
- Resimler: Kitap resimli olmalı, sayfa düzeni rahat ve çekici olmalıdır. Resimler; konuya uygun, anlaşılır, gerçekçi, ilgi çekici, çerçeve içinde, kaliteli ve metinle birbirini tamamlayıcı olmalıdır. Ayrıca resimlerde ayrıntılara dikkat edilmelidir. Resimler sayfanın en uygun yerine konulmalıdır.
- Sayfa düzeni: Sayfa kenarlarında geniş boşluklar bırakılmalıdır. Sayfa sayısı çocuğun seviyesine göre belirlenmelidir. Satırlar arası boşluklar birden çok bırakılmalıdır.

2.3.4.2. Çocuk Kitaplarında Olması Gereken İç Yapı Özellikleri

Kitap alımında düşülen en büyük yanlışlardan biri; kitabın kapağına aldanarak kitap seçmektir. Yapı itibarıyla çok renkli, dikkat çekici unsurların kapakta toplanması ya da kullanılan kâğıdın hamurunun çok iyi olması çocuklara kitap seçiminde bir algı yaratılmasına yol açabilir.

Çocuk kitaplarında dış yapı özelliklerinin yanında dikkat edilmesi gereken iç yapı özellikleri beş başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; tema (izlek), konu, dil ve anlatım, karakter ve plân (kurgu) dır.

2.3.4.2.1. Tema (İzlek)

Çocuk kitaplarında önemli bir unsur olan tema, “Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş” şeklinde ifade edilir (TDK, 2011: 1315). Temanın çocuğun eğitimine katkıda bulunacak öğeler içermesi gerekir. Akbayır’a göre, anne babanın bir kitabı çocuğa okutmadan önce mutlaka kendisinin okuyup değerlendirmiş olması gerekir. Bu değerlendirmede tek bir temanın işlenip işlenmediğine, temanın basit ve açık olup olmadığına, çocuğun temadan bir sonuç çıkarıp çıkarmayacağına bakmalıdır (Akt.: Kaya, 2010: 21).

Seçilen temalar millî ve evrensel değerleri içermeli ve çocuklara istendik yönde

davranışlar kazandırmalıdır.

Kaynağını yaşama, insana ve doğaya ilişkin bir sevgiden almalı; yardımseverlik, çalışkanlık ve doğruluk gibi evrensel değerleri çocuklara duyumsatmalıdır (Sever ve diğerleri, 2013: 63).

2.3.4.2.2. Konu

“Bir edebiyat eserinin düşünce, olay ve durumlardan oluşan iskeletine konu denir. Yazar; bir düşünceden, bir olaydan veya bir durumdan yola çıkarak bir eser meydana getirebilir. O zaman bir edebiyat eseri ortaya çıkar” (Ciravoğlu, 2000: 189).

“Tema terimiyle çocuklara kazandırılması gereken genel davranışlar, konu terimiyle de bu davranışları kazandırmak için kullanılan araç gereç, bu araç- gereçte işlenen durum kastedilmektedir” (Kıbrıs, 2010: 41).

Çocuk yayınlarında elle alınan genellikle eğlendirici ve dinlendirici nitelikte olmalıdır. Çocuklarda mizah duygusunu geliştirecek konular unutulmamalıdır. Çocuk yayınlarında konu ne olursa olsun hareket unsuruna önem verilmelidir. Çocuklar hareketli olayların ve hayat durumlarının tasvir edildiği eserleri okumaktan zevk duyarlar (Oğuzkan, 2010: 376).

Çocuk kitaplarındaki konular dikkat çekici olmalıdır. Aynı zamanda farklı yaşam deneyimleri sunmak çocuklara, çok yönlü düşünebilme becerisi kazandıracaktır.

2.3.4.2.3. Dil ve Anlatım

Dil, insanlar arası iletişimi sağlayan duygu ve düşünceleri aktarmaktadır. Tüm yazınsal türlerde işe koşulan başat unsur olduğu gibi çocuk edebiyatında da durum aynıdır. Bir eserin meydana gelmesindeki en önemli araç dildir.

Yazarın dili kullanma biçimi eserin okunma ölçütüdür. “Hangi türden metin olursa olsun, dil ve anlatım sağlam ve başarılı ise o metinler ilgiyle okunur. Bunu da sağlayan edebiyatın yaratıcı ve etkileyici gücüdür. O nedenle okunan eserde, dil ve üslup ayrı bir öneme sahiptir” (Tuncer, 2008: 29).

Her yazarın kendine has anlatım biçimi olmaktadır. Türkçe Sözlük’te “Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil” şeklinde tanımlanır (TDK, 2011: 2451).

Uzmen'e göre, üslubu belirleyen etmenlerin başında kullanılan dil ve onun sözcükleri gelir. Cümle yapısı, seçilen sözcüklerin arasındaki anlam ve ses ilişkileri, başvurulan deyimler üsluba ayrı bir kişilik kazandırır (Akt.: Geçgel ve Güleç, 2012: 242).

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki dil, çocuğun yaşına ve seviyesine göre ayarlanmalıdır. Kullanılan dil her zaman sade, anlatım ise akıcı olmalıdır.

Çocuk kitaplarında anlatımın kaçınıcı kişi ağzıyla yapıldığı da önemlidir. Çocuk kitaplarında genellikle üçüncü kişi ağzıyla anlatım yapılması yaygındır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki özellikle kafa sesi ile düşünceleri yansıtan üçüncü kişi, anlatımı zorlaştırdığı, inandırıcılığı yitirdiği gibi çocukların da hoşuna gitmemektedir. Birinci kişi ile yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ile sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür (Aytaş ve Yalçın, 2011: 48).

Özkan ve Yılmaz, iyi bir çocuk kitabının dil ve anlatım özelliklerini şöyle sıralar:

- Çocuk kitaplarında açık, anlaşılır, duru bir dil kullanılmalıdır.
- Anlatım, okuyanın rahat anlayabileceği biçimde olmalıdır.
- Cümleler hitap ettiği grubun düzeyine uygun uzunlukta ve genellikle kısa olmalıdır.
- Anlatımda tek özne ve yüklemden oluşan cümlelere öncelik verilmelidir.
- Edilgen çatılı fiiller yerine etken çatılı fiiller kullanılmalıdır.
- Kitaplar özenle hazırlanmalıdır.
- İfade ve sözcükler çocukların yaş, yaşam düzeyleri ve kavrama güçlerine uygun olmalıdır.
- Çocukların sözcük hazinelerini geliştirecek sözcük ve deyimler kullanılmalıdır.
- Kelimeler doğru anlamlarıyla kullanılmalıdır.
- Kitaplarda dizgi yanlışları olmamalıdır.
- Noktalama işaretleri doğru biçimde ve özenle kullanılmalıdır (Özkan ve Yılmaz, 2007: 770).

2.3.4.2.4. Karakter

Kişilerin duygu, düşünce, özlem, tutku ve davranışları anlatılarak karakterler oluşturulur. Kahraman ve karakter terimleri birlikte anılır. Her yapıtta, başından olay geçen

kahramanlar, çeşitli karakterleri canlandırır. Karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir (Sever, 2013: 63- 64).

Çocuk edebiyatı ürünleri çocuklara kahramanlar aracılığı ile insanları tanıma olanağı sağlar. Kahramanlar ile özdeşim kurar. Birçok olayla ve farklı insanlarla tanışır. Aynı zamanda kahramanların karşılaştığı problemleri çözümedeki tutumu çocukları etkiler. Bunun sonucunda kahraman gibi düşünme ve davranma eğilimi ortaya çıkar.

Çocuklar kahramanlarla özdeşim kurabileceği için kahramanların fiziksel ve ruhsal portreleri çok güçlü çizilmelidir. Kahramanlar; hiç hata yapmayan, hep üstün, her şeyi bilen, her zaman cesur olmamalıdır. Başka bir deyişle insanın sahip olabileceği her vasıf çocuk kitabı kahramanlarında da olmalıdır.

Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşleşir. Yazar, kahramanlarını seçerken bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmaya zorundadır. Çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalıdır. Çünkü çocuk karmaşık yapıları anlayabilecek, karmaşık ilişkileri yorumlayabilecek düzeyde değildir (Aytaş ve Yalçın, 2011: 47).

2.3.4.2.5. Plan (Kurgu)

Çocuk kitaplarında anlatılanlar mantıksal bir olay akışında işlenmelidir. Çocuk kitaplarındaki mantıksal tutarlılık, çocukların kendisini yazılı ve sözlü olarak ifade etmesine katkı sağlamaktadır.

“Bir eserde konu, tema, kişi gibi özelliklerin birbiriyle uyumlu olacak şekilde düzenlenmesine plan denir. Plan yapılırken konu, tema vb. unsurlar sağlam bir şekilde esere yerleştirilmeli ve gereksiz ayrıntılardan kaçınılmalıdır. Eserin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır” (Ay, 2009: 38).

2.3.5. Roman

İnsanlar arasında geçen serüvenlerde karakter, düşünme ve duyguların kendine özgü, gerçek ve hayali olarak uzun ve ayrıntılı anlatımı (Ciravoğlu, 2000: 77) olarak tanımlanan roman, çocuk edebiyatı ürünleri arasında en çok tercih edilen tür olmuştur. Gerek konuyu işleyişi gerek anlatım zenginliği bu durumun oluşmasına yol açmıştır. Çocuk kitapları çocuklara bilişsel ve duyuşsal açıdan katkı sağlar.

Ciravoğlu'na (2000: 79) göre çocuk romanları çocukların gelişimine şu katkıları yapar:

- Çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişmesini sağlar,
- Çocukların konuşma ve okuma becerilerini geliştirir,
- Çocukların kavrama ve karşılaştırma becerilerini geliştirir,
- Çocukların hayat boyu öğrenmelerine katkı sağlar,
- Çocukların eğlenmelerine, etkilenmelerine, ilgi çekici olayların farkına varmalarına katkı sağlar,
- Çocukların çevrelerine ilgi duymalarını sağlar,
- Tarih, coğrafya, fen bilimleri, edebiyat derslerinde tanıdığı şahıslara ve onların eserlerine ilgisini arttırır,
- Çocukların romandaki kişilerin yerine kendisini koyarak yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olur.

İyi bir roman yazarı, insanlardaki ortak duyguları, roman kişileriyle somutlaştırıp karşımıza canlı varlıklar olarak çıkarır. Çocukları iyi tanıyan daha doğrusu içindeki çocuğu sağlıklı bir şekilde yaşatan usta yazar, oluşturduğu çocuk karakterlerle çocuk okuru kısıvrak yakalar. Bu nedenle yazar, kahramanı çocuklar olan, çocuğa özgü nitelikleri taşıyan eserlerinde etkilenme çağında olan bireylerin özelliklerini göz önünde bulundurmalı, onları iyi ve güzele götürmesini bilmelidir. Zaten estetik duygusu ile doğan çocuk için bu yöneliş zor olmayacaktır (Taşçı, 2007: 3).

Edebiyatımızda ise “İlk yerli roman Şemseddin Sami'nin Taaşuk-ı Talat ve Fitnat'ıdır. Bunlardan evvel yer alanlar çeviri romanlardır. İlk örnekleri ise şunlardır: Yusuf Kâmil ve Ahmet Vefik Paşa'nın ayrı ayrı çevirdiği Fenelon'dan Telemak (1862), A. Lutfi'nin “Robenson Crusoe” (1864), Teodor Kasab'ın Le Sage'den çevirdiği “Topal Şeytan” (Baş, 2006: 70). Türk edebiyatına ilk çocuk kahramanlı (Salih) romanı da Ebu Bekir Hazım Tepeyran (1910) “Küçük Paşa” adlı romanıyla kazandırmıştır (Kıbrıs, 2010: 181).

2.4. EDEBİYAT VE DEĞERLER AKTARIMI

Gelişen ve gelişmekte olan teknoloji; yetişkin insanların hayatlarında, yaşam

tarzlarında değişikliğe yol açtığı gibi çocukların hayatında da pek çok değişime sebep olmaktadır.

Gültekin (2011: 6), internetin tüm insanlığı, özellikle de çocuk ve gençleri zaman algısından kopararak onları âdeta uyuşturduğuna tanık olduğunu ifade ederek internet ve bilgisayar teknolojilerinin çocuklar ve gençler üzerindeki olumsuz etkisini dile getirmiş ve eklemiştir: “Bu noktada iletişim araçlarının sunduğu olanaklardan yararlanarak çocuk ve gençleri istenilen yönde geliştirip eğitebilmemiz için biz yetişkinlere önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle çocuk ve gençleri nitelikli edebiyat ve sanatla tanıştırmamız gerekmektedir.”

Peki, edebiyat nedir, çocuğun eğitiminde ve değerlerin aktarımında nasıl kullanılır?

Kavcar (2017: 2), edebiyatı; insanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri olarak tanımlamıştır.

Kıbrıs’a (2010: 3), göre edebiyat, “duygu, düşünce ve düşlerin yazılı ve sözlü olarak anlatımı demektir. Duygu ve düşüncelerin, dil aracını kullanarak etkili ve güzel bir anlatımı demektir. Duygu ve düşüncelerini, dil aracını kullanarak etkili ve güzel bir biçimde anlatabilen bir insanın başka becerilerle donatılması çok daha kolay olacaktır. Bu nedenle eksiksiz, istenilen düzeyde bir insan yaratmada başka bilim dalları kadar edebiyata da gereksinim duyulacaktır.”

Edebiyatın sadece “söz”e dayanmadan yazınsal bir boyutunun da olması geçmiş nesillerle gelecek nesiller arasında köprü olmasını sağlamaktadır.

İlk uygarlıklardan beridir, her toplum, kendisinden önce yaşamış olan atalarının birikimlerini örnek alıp taklit ederek ve üzerine ekleyerek kendi yaşamını devam ettirmektedir. Bu yaşayış biçimi edebî alanda da kendisini hissettirmiş birikimli olarak ilerlemiş; zaman içerisinde gelecek nesillere yeni eserler, yeni isimler kalmıştır.

Woolf (2018: 73), “Kendine Ait Bir Oda” adlı kitabında edebiyatın birikimli olarak ilerlediğine dair şu cümleleri kurmuştur: “(...) Zira başyapıtlar tek ve yalnız doğumlar değildir; onlar yıllarca ortaklaşa düşünmenin, topluluklarla birlikte düşünmenin sonucudur, o tek sesin ardında tüm kitlenin yaşantıları vardır.”

Edebî eserlerin, çoğunlukla yazarın hayal gücünden beslenerek bir kurgudan oluştuğu göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Ancak ne var ki her ne kadar kurgudan beslense de yaşadığı toplumun kültüründen, değerlerinden bir yansımanın olması da

kaçınılmaz olmaktadır. O hâlde ruhu sanatsal doyuma ulaştıracağı düşünölen edebî eserlerin bir diğer işlevi de toplumlara, költörlere, yaşayışlara ışık tutmak ve okuyucusunu eğitmek, eğiterek öğretmektir.

“Edebiyat eseri, insana insandan haber verir, hep bir yaşantının tanıklığını yapar. Bir öyküde, bir romanda, bir biyografide, bir seyahat eserinde, bir anı yazısında, varoluşun tanıklığını yapan bir bakışla karşılaşırız. (...) Edebiyat güzellik duygumuzu ve estetik beğenimizi geliştirir. Bütün bunlar, etrafında olup bitenlerden sorumluluk duyan, insanlık onuru ve adalet duygusu adına hareket edebilen, aydın bilinçlerin eğitimi açısından önemlidir.” (Taşdelen, 2006: 42- 431)

Gelecek nesilleri, o toplumun zeminini oluşturan költüründen, değerlerinden haberdar etmek, onlara bu birikimleri aktarmak, yetişkinlerin sorumluluğundadır. Yetişkinler, bu birikimleri aktarırken yine edebiyatı yani edebî eserleri de seçme yoluna gidebilirler.

Öncü (2015: 18), “Birey okumuş olduğu romanların karakterleriyle kendini özdeşleştirebilir. Bu kahramanları günlük hayatında taklit ederek onların davranışlarını kendi davranışlarıyla birleştirerek kendine yeni davranış şekilleri ve bu davranış şekillerine bağılı değer dizgesi oluşturabilir.” şeklindeki ifadesiyle değer aktarımında edebî metinlerin önemini vurgulamıştır.

Karataş (2014: 158), “edebiyat Terimleri Sözlüğü” kitabında konuyla alakalı olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Öte yandan, edebiyat geleneksel değerlerin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında güçlü bir araçtır.”

Toplumdaki değişimler, yeni kazanılan davranışlar, güncellenen teknoloji; değişen hayatla birlikte edebî eserlere de yansır. Bu demek oluyor ki edebiyat da çağı yakalar ve yansıtır. Şöyle demek belki daha da yerinde olacaktır: Edebiyat da en az insan kadar değişimlerden etkilenmektedir.

Kavcar’a (2017: 4), göre “Edebiyat toplumsal bir kurumdur ve toplumun yapısındaki değişime bağılı olarak da değişir. Çünkü edebiyat ürünleri sadece yaşamı yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda yaşamı biçimlendirir. Böylece okuyucuları dolayısıyla da toplumu derinden etkiler.”

Çağlayan (2005: 84), duygu ve düşünce eğitiminde olduğu gibi ahlak eğitiminde de edebiyatın öneminin büyük olduğunu ifade eder ve edebiyatın duyguları, düşünceleri, görölenleri, kısaca kişinin kendisini bulduğu tanımladığı sanat türü olarak tanımlar.

Böylelikle edebiyatın değerler aktarımında işlevi ve önemi olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Kısacası edebiyat; soyut olan değerleri, çocuğa somutlaştırmada yetişkinlerin işini kolaylaştırır. Sonu kötü bitebilecek bir olayın önüne, daha önce benzer bir olayın anlatıldığı edebî eserler aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

Bunların gerçekleşmesi yine seçilen eserin kalitesi, yansıttığı değerler, verdiği örtük iletilerin, toplumun kültür yapısıyla uyumuna bağlıdır.

2.5. MİYASE SERTBARUT'UN HAYATI, ESERLERİ VE ALDIĞI ÖDÜLLER

2.5.1. Hayatı

Miyase Sertbarut, çocuk ve gençlik edebiyatı alanında verdiği eserlerle adından söz ettiren yazarlarımızdandır.

1963 yılında Adana'nın Ceyhan İlçesinde doğan yazar, Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur. Emekli olana kadar öğretmenlik mesleğini ve yazarlığı bir arada götürmüştür.

Yazın hayatına ilk olarak radyo tiyatroları ile başlayan yazar, sonrasında edebiyatımıza roman, öykü kitapları, masal kitapları kazandırarak devam etmiştir. Eskişehir'de hâlen hayatını yazarak devam ettirmektedir.

2.5.2. Miyase Sertbarut 'un Eserleri ve Aldığı Ödüller

Fasulyem Bulutlara Çıkamaz, Çankaya Belediyesi Yayınları, Ankara, 1996. Çankaya Belediyesi ve Damar Edebiyat Dergisi Çocuk Öykü Yarışması'nda birincilik ödülü almaya hak kazanan bu eser daha sonra Saat Canavarı (Paydos Yayıncılık, Ankara, 2006) adıyla yeniden yayımlanmıştır.

Ayakkabı Götüren Köpek, Özgür Eğitim Yayınları, İzmir, 1996. Yazar, bu eseriyle Özgür Eğitim Yayınları Öykü Yarışması'nda Mansiyon Ödülü (1996) almıştır.

Hayalet Gemini Seyir Defteri, Akdeniz Yayıncılık, Antalya, 1996.

Salih Dede'nin Sihirli Piposu, Bu yayınevi, İstanbul, 1997. Bu yayınevi Çocuk Öykü Yarışması Mansiyon Ödülü'nü (1997) alan bu kitap daha sonra Dedemin Sihirli

Dükkânı (Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2011) adıyla yeniden yayımlanmıştır.

Annemin Kokusu, Halkevleri Yayınları, 1998. Bu kitap daha sonra Büyümenin Zamanı Geldi (Paydos Yayıncılık, Ankara, 2006) adıyla yeniden basılmıştır.

Çiğdem Der ki..., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1998. Bu kitap daha sonra İkizler İz Peşinde (Tudem Yayınları, İzmir, 2013) adıyla yeniden yayımlanmıştır.

Çınar Ağacındaki Gizli Geçit, Bu Yayınevi, İstanbul, 1998. Yazar, bu kitabıyla Bu Yayınevi Masal Yarışması İkincilik Ödülü'ne (1998) değer görülmüştür.

Annemin Kokusu, Halkevleri Çocuk Romanı Yarışması Birincilik Ödülü, 1999. Bu kitap daha sonra Büyümenin Zamanı Geldi adıyla yayımlanmıştır.

Gerçekle Büyümek Düşlerle Yürümek, Bu Yayınevi, İstanbul, 2000. Bu yayınevi Gençlik Roman Yarışması İkincilik Ödülü'nü (1999) almaya hak kazanan bu kitap daha sonra Sil Baştan Aşk (Tudem Yayınları, İzmir, 2012) adıyla yayımlanmıştır.

Tuna'nın Büyülü Gemisi, Tudem Kültür Yayınları, İzmir, 2003. Eser, Tudem Yayınları Çocuk Öyküsü Yarışması Birincilik Ödülü'ne (2003) değer görülmüştür.

Kırmızı Kartal, Tudem Kültür Yayınları, İzmir, 2004. Kitap, Tudem Yayınları Çocuk Öyküsü Yarışması Birincilik Ödülü'nü (2003) almaya hak kazanmıştır.

Sisin Sakladıkları, Tudem Kültür Yayınları, İzmir, 2005. Kitap, Tudem Yayınları Roman Yarışması İkincilik Ödülü'ne (2004) değer görülmüştür.

Bir Dilek Tut, Tudem Kültür Yayınları, İzmir, 2005.

Piper Pa- 25, Can Yayınları, İstanbul, 2006.

Kapiland'ın Kobayları, Tudem Yayınevi, İzmir, 2007. Tudem Yayınları Roman Yarışması Birincilik Ödülü'nü (2006) almaya hak kazanmıştır.

Altın Avcıları Plajda, Tudem Yayınevi, İzmir, 2007.

Akvaryumdaki Denizkızı, Tudem Yayınevi, İzmir, 2009.

Kırmızı Başlıklı Ispanak, Çizmeli Kedi Yayınevi, İstanbul, 2009.

Yıllankale, Tudem Yayınları, İzmir, 2010.

Gözlüklü Ayçiçeği, Çizmeli Kedi Yayınevi, İstanbul, 2010.

Kimsin Sen, Tudem Yayınları, İzmir, 2011.

Çöp Plaza, Tudem Yayınları, İzmir, 2012.

Kapiland'ın Karanlık Yüzü, Tudem Yayınevi, İzmir, 2013.

Kaçak Köpek Biber, Tudem Yayınları, İzmir, 2013.

Yangın Tüpüyle Uçan Çocuk, Tudem Yayınları, İzmir, 2014.

Buz Bebekler, Tudem Yayınları, İzmir, 2014.

Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı, Tudem Yayınları, İzmir, 2015.

Ara Âlem 2- Yasak Oyun, Tudem Yayınları, İzmir, 2016.

Ara Âlem 3- Yeniden Doğuş, Tudem Yayınları, İzmir, 2017.

Ünsüz Youtuberın Günlüğü, Altın Kitaplar, İstanbul, 2018.

Kapiland'ın Kıyameti, Tudem Yayınları, İzmir, 2018.

Ortak Ruh- Sisın Sakladıkları 2, Tudem Yayınları, İzmir, 2019.

Miyase Seribarut 'un aldığı diğer ödüller de şöyledir:

Cam Aşkı, Kültür Bakanlığı "23 Nisan ve Çocuk" konulu Senaryo Yarışması Mansiyon Ödülü, 1998.

Anadolu Ateşi, TRT Radyo Tiyatrosu Yarışması Birincilik Ödülü, 1999.

Bay Yalnız İle Bayan Sütlaç, TRT Radyo Tiyatrosu Yarışması İkincilik Ödülü, 1999.

Uzun Dalga 171 KHZ, TRT Radyo Oyunu Yarışması Mansiyon Ödülü, 2005.

Şenko'nun Kanatları, TRT Radyo Tiyatrosu Yarışması Mansiyon Ödülü, 2007.

Sınavsız Hava Sahası, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Tiyatro Oyunu Yarışması Mansiyon Ödülü, 2010.

Mezarlıktaki Gölge, Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı 2013 Çocuk Romanı Ödülü.

2.6. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ İLE DEĞERLER AKTARIMI

Değerler, kişilik oluşumunun ve gelişim sürecinin de denk geldiği "çocukluk çağında" oldukça önemlidir. Bu yüzden kendi öz değerlerini koruyan ve içselleştiren çocuklar yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda da nitelikli çocuk edebiyatı

ürünleri işe koşulabilir.

Çalışmanın ilgili başlığında çocuklara değer aktarımının, farklı yollarla yapılabileceğine değinilmişti. Bu yollardan bir tanesi de edebî eserler yani çocuk edebiyatı alanında yazılmış kitaplardır.

Bu kitaplar seçilirken çocuğun bilişsel ve duyuşsal özellikleri dikkate alınmalıdır zirâ her eser çocuğa okutturulamayacağı gibi çocuğun seviyesinin altında kalan kitaplar da hem iletilerin çocuğa ulaşmaması anlamında hem de çocuğun o kitaptan estetik zevk alması açısından yetersiz kalacaktır.

Dilidüzgün (2007: 41), nitelikli bir çocuk kitabını tanımlarken şu ifadeleri kullanmıştır: “... çocuğun ruhsal, toplumsal, bilişsel, dilsel ve kişilik gelişimini göz önünden yitirmeyerek, çocuk gerçekliğini ve çocuğa göreliği zedelemeyen, bunun yanı sıra edebiyat niteliğinden de ödün vermeden oluşturulmuş, çocuklar için özel olarak hazırlanmış edebiyat kitaplarıdır diyebiliriz.” Öte yandan Oğuzkan’ın (2000: 8) şu ifadeleri de niteliksiz çocuk yazını hakkında bir fikir verici niteliktedir: “Bir kitap ancak çocuklar ondan zevk alıyorsa iyi bir kitaptır; yetişkinlerin gözünde klasik de olsa eğer çocuklarca okunmuyorsa veya içeriği onların canını sıkıyorsa böyle bir eser, kötü bir çocuk kitabıdır.”

Tanımlardan hareketle iyi bir kitap vasıtasıyla çocuklara, değerler; onların canını sıkmadan, kafalarını karıştırmadan aktarılabilir.

Karatay (2011: 1404), konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir: “20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren çocuklara özgü bir alan olarak gelişmeye başlayan çocuk edebiyatı ve ürünleri, çocuğa eğlenceli zamanlar geçirme işlevlerinin yanında çocuğun dil becerilerini geliştirme; çocukta millî ve evrensel kültür değerlerine ilişkin bilincin uyanmasına ve tutumun oluşmasına yönelik önemli işlevleri de vardır. Çocuk edebiyatı ürünlerinden özellikle hikâyelerde kahramanların yaşadığı ikilemler, ahlak ve/veya karakter eğitimi için örnek durum ve olay oluşturulur. Çocukluk döneminin ilk yıllarında öyküleyici eserler, çocukların en çok hoşlandıkları edebî türdür. Öyküleyici çocuk edebiyatı ürünlerinin bu özellikleri dikkate alındığında ahlak eğitiminde başarılı bir şekilde kullanılabilir. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı masallar, öyküler çocuğa gerçekçi bir dünya kurar. Çocuk zıtlıkları, ikilemleri bu tür edebî eserlerde tanır ve yaşar. Günlük hayatta çocuğun uyması gereken toplumsal kurallar ve yükümlülükler uygulamada çocuk için soyut genellemelerden öteye geçmez. Sözlü olarak telkin edildiğinde çocuklar bunları

dikkate almayabilir. Doğru veya yanlış bir davranışın olumlu veya olumsuz taraflarını sözlü olarak telkin etmek yerine, öyküleyici bir eserde bunun yararlarını veya zararlarını öykü kahramanlarının kişiliğinde çocuğa yaşatmak, değer olarak iyi-kötü, doğru-yanlış vb. bir davranış olduğunu göstermek daha etkilidir.”

Çocuklar, kendilerine, telkin yoluyla sürekli bir şeylerin dayatılmasından hoşlanmamaktadırlar. Bunun yerine onlara, kendileriyle özdeşim kurabileceği kahramanların ya da yaşayabilecekleri güç durumların benzerinin anlatıldığı kitaplar aracılığıyla değerler; dolaylı bir biçimde kazandırılabilir. Hâl böyle olunca gerek ebeveynlerin gerek öğretmenlerin değerlerin öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinden de faydalanmaları yerinde olacaktır.

2.7. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.7.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

2.7.1.1. Çocuk ve Gençlik Edebiyatıyla Değerler Aktarımına İlişkin Araştırmalar

Zengin (2000), gençlik edebiyatı ve eğitim değerleri açısından Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun dünkü Türkiye dizisindeki tarihî romanlarının incelenmesi isimli çalışmasında gençlik, ergenlik, gençlik edebiyatı gibi kavramlara değinmiş ve Sepetçioğlu'nun tarihî romanlarının eğitimsel değerleri üzerinde durmuştur. Zengin (2000)'e göre, Sepetçioğlu'nun Dünkü Türkiye dizisindeki bütün eserleri vatan sevgisi aşılamaı hedeflemektedir.

Kumbasar (2011), “Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı incelemeyi yapmıştır. Araştırmada betimsel nitelikte tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini yazarın 1971- 2003 yılları arasında yayımlanan 12 romanı oluşturmaktadır. Araştırma sonunda romanlarda en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Sevgi değerini sırasıyla saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik izlemiştir. Alçakgönüllü olma değeri romanlarda hiç tespit edilmemiştir. Eserlerde en az yer alan değerler ise sırasıyla barış, tutumlu olma, bilimsellik ve cesur olmadır.

Türkyılmaz (2012), “Gençlik Romanlarının Okuma Becerisine Etkisi ve Değerler Aktarımı Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmayı yapmıştır. Araştırma, gençlik romanlarının okunmasının okuma tutumuna, okuma stratejisi kullanımına, okuma hızına,

okuduğunu anlamaya; değerlere verilen ağırlığa etkisini tespit etmek ve deneysel süreçte okuma malzemesi olarak kullanılan gençlik romanlarında aktarılan değerleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre deneysel sürecin deneklerin “İnsanî Değerler Ölçeğinden” elde ettiği puanlarda da belirgin bir farka neden olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte deneysel süreçte kullanılan gençlik romanları, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ortaya konulmuş değerler sınıflaması esas alınarak incelenmiştir. Romanlarda sevgi, dürüstlük, aile birliğine önem verme, bilimsellik ve hoşgörü değerlerinin işlenme sıklığının daha fazla olduğu; bağımsızlık, vatanseverlik, duyarlılık, barış, misafirperverlik ve estetik gibi değerlere daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Kaynak (2012), Sevinç Çokum’un hikâye kitaplarında değerler eğitime ilişkin temalar tespit edilmeye çalışılarak bir değerlendirmede bulunulmuştur. Çalışma değer, eğitim, değerler eğitimi gibi kavramlar etrafında irdelenmiştir. Çalışma sonucunda Çokum’un hikâyelerinde ahlâka ait unsurların geniş yer tuttuğu görülmüştür. Bu ahlâkî değerlerin içerisinde en çok değindiği tema, yardımseverlik temasıdır. Ayrıca dostluğun önemine, insanın elindeki ile yetinmesinin gerektiğine, iyiliğin, iyi niyetin önemine sıkça yer vermiştir.

Aktürk (2012), “Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz’ün Eserleri” adlı çalışmayı yapmıştır. Çalışma kapsamında Üzeyir Gündüz’ün çocuklar için yazdığı hikâye ve romanlar incelenmiştir ve eserlerde dinî ve ahlâkî değerlerin ağırlıklı olduğu gözlemlenmiş, bunu kişilik değerleri ve sosyal değerlerin izlediği tespit edilmiştir. İslam inancının temel kavramları, Üzeyir Gündüz’ün eserlerinin ana izleğini oluşturmaktadır.

Bağcı (2013), yaptığı çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerindeki değerlerle, çocuklar için yazılmış güdümlü eserlerdeki değerleri tespit etmiş, tespit edilen bu değerlerin karşılaştırmasını yapmıştır. Hangi eserlerde değerler eğitiminin daha etkili ve kalıcı bir şekilde verildiği ortaya konulmuştur. Bağcı (2013)’ya göre güdümlü olarak yazılmış çocuk eserlerinin de çocuk edebiyatçıların eserlerinin de değerler eğitimi konusunda mükemmel, eksiksiz ve kusursuz olmadığı görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında incelenen eserlerin birbirilerini tamamladığı düşünülebilir. Dolayısıyla her iki grup eserin de çocuk eğitiminde kullanılması, değerler eğitimi açısından faydalı olacaktır.

Yılmaz (2013), “Fatih Erdoğan’ın Eserlerinin Eğitsel Değerler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışmanın kapsamını Erdoğan’ın 6 ile 14 yaş

arasında bulunan çocuklar için yazdığı kitaplar ve kaleme aldığı araştırma inceleme metni oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda Erdoğan'ın eserlerinde çocuk ekseninde kurgulanmış değer başlıklarından 17'si olumlu, 10'u ise olumsuz tabir edilebilecek değerler arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Uzuner Yurt (2013), çalışma kapsamında Sevim Ak'ın Can Yayınlarından çıkan 11 çocuk öykü kitabı eğitsel değerler açısından incelenmiştir. Araştırma sürecinde ölçme aracı olarak “Okuma Tutum Ölçeği” ve “Okuduğunu Anlama Başarı Testi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yazarın kitaplarında sırasıyla ahlaki değerlere, bilişsel gelişime, sosyal gelişime, öz bakım becerilerine, fiziksel görünüme yönelik toplamda 218 iletiye yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin okullarının bulunduğu semtin sosyoekonomik düzeyine göre de okuduğunu anlama başarı testlerinde genel bir farkın olduğu, sosyoekonomik seviyesi orta ve yüksek olan okullardaki öğrencilerin okuma tutumlarına Sevim Ak'ın öykülerinin olumlu yönde etkisi olduğu da belirlenmiştir. Öğrencilerin öyküleri anlama düzeylerinin ise yüksek olduğu ve öykülerle ilgili olumlu görüş bildirdiği de saptanmıştır.

Arısoy (2014), çalışmasında Ayla Çınaroğlu'nun Mago ve Tülüş adlı çocuk romanlarında dilin kullanımı ve evrensel değerler üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda Çınaroğlu'nun yirmi dört farklı değere yer verdiği gözlemlenmiştir. Bu değerler; adalet, aile, arkadaşlık, çalışkanlık, cesaret, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eğitim, emek, hayatla mücadele, iyi huylu olma, kanaatkârlık, mantık yürütme, merhamet, misafirperverlik, özgürlük, özlem, sağlık ve temizlik, saygı, sevgi, umut, yalnızlık, yardımseverliktir. Ayrıca bütün değerlerin temelinde yatan değer, %11 oranıyla sevgi olduğu tespit edilmiştir.

Gürsoy Tavuş (2015), çalışmasında “Gülten Dayıoğlu'nun hikâyelerinde hangi değerler yer almaktadır?” sorusu çerçevesinde “Değer, Değerler Eğitimi, Çocuk Edebiyatı” kavramlarını irdelemiştir. Araştırmacıya göre Gülten Dayıoğlu'nun çocuk hikâyelerinde olaylar aşamalı bir biçimde gelişmektedir. Birbirini izleyen, akıcı, mantıklı olayların yer aldığı hikâyelerde hareket unsuru ön plandadır. Yazar, konuları yapılandırırken olay ve çatışmaları kullanmıştır. Hikâyelerdeki olaylar, çocuğun gerçek yaşamından izler taşımakta, ona, insana özgü duyarlılık ve güzele karşı beğeni oluşturma olanağı sunmaktadır.”

Katı (2015), “Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve

Söz Varlığı” isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışma kapsamında Bahadıroğlu’nun yirmi iki çocuk hikâyesi üzerinde durulmuştur. Yazarın bu kitaplarla çocuklara kazandırmaya çalıştığı değerleri Katı, şu şekilde tespit etmiştir; affetmek, aşırı yemek yememek, cesur olmak, dürüstlük, fedakârlık, hırsın yanlışlığı, iyilik ve kötülük, pişmanlık, sorumluluk, tutumluluk, vefa ve sadakat, yardımseverlik, gibi bireysel değerler ve ağaç sevgisi, aile sevgisi, Allah inancı, dua bilinci, arkadaş sevgisi, çalışma, dedikodunun kötülüğü, hayvan sevgisi, helal- haram bilinci, içki- kumar alışkanlığı, insan sevgisi, kitap sevgisi, komşuluk, kurallara uymak, meslek edinmek, okuma, paylaşım, sağlık, sofrada adabı, tabiat sevgisi, tarih bilinci, tartışmaktan kaçınma, vatan ve bayrak sevgisi, yaşlılara saygı ve zamandır.

Demiryürek (2015), “Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi (1980’den Günümüze)” adlı çalışmayı yapmıştır. Demiryürek, nitel bir çalışma yapmış olup doküman analizi yöntemini kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda; 1980’den günümüze gelindikçe sosyal değerlerin kullanımının giderek azaldığını, bireysel değerlerin ön plana çıktığını tespit etmiştir. Ayrıca araştırmacı, şairlerin, şiirlerinde değerleri aktarırken örtük bir anlatımı tercih ettiklerini, şiirlerin hemen hepsinde söz konusu değerlerin isminin hiç geçmediğini; şiirlerin çocukları düşünmeye, bağ kurmaya, çıkarım yapmaya yönlendirdiği ve bu sayede çocukların verilmek istenen değerlere kendilerinin ulaşmasının amaçlandığını saptamıştır.

Emirhan (2016), çalışmasında Bahadıroğlu’nun on beş çocuk romanını değerler eğitimi bağlamında incelemiştir. On bir dinî, yirmi dokuz sosyal olmak üzere toplam kırk değere ait bulgu ve yoruma ulaşmıştır. Araştırmacı, incelenen eserlerin, çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği sonucuna ulaşmıştır.

Çalışkan (2016), araştırmasında Millî Eğitim Bakanlığının ilköğretim okulları için belirlediği 100 Temel Eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait otuz eserdeki değerleri incelemiştir. Araştırmanın sonucunda sözü edilen bu eserlerde; arkadaşlık, aile, sevgi, azim, çalışkanlık, kişisel gelişim, merhamet, yardımseverlik, fedakârlık, dürüstlük, özgürlük, sorumluluk, adalet, güzel ahlak, dayanışma, barış, eşitlik, haksızlığa karşı çıkma, özlem, komşuluk, hoş görü, özür dileme, iyilik, ileri görüşlü olma ve kanaatkârlık değerlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Atalay (2017), çalışmasında Seza Kutlar Aksoy’un çocuk romanlarını içerdiği sosyal ve evrensel değerler bağlamında incelemiştir. Çalışma sonucunda 25 değer farklı olay örgüleri içerisinde ele alındığı belirlenmiş, Aksoy’un çocuk romanlarında sosyal ve

evrensel değerlere ilişkin bilincin uyanması ve bu yönde okuyucuda olumlu bir tutumun oluşmasına yönelik zengin örnekler olduğu, araştırmacı tarafından tespit edilmiştir.

Gümüş (2017), “Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal’ın Çocuk Romanlarının Analizi” isimli çalışmayı yapmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; Akal’ın çocuk romanlarında Schwartz’ın Değer Sınıflandırmasından en çok İyilikseverlik ve Geleneksellik değer grubuna ait alt değerlere rastlanmıştır. Alt değer olarak ise en çok sevgi değerine ait ifadeler saptanmıştır. Sevgi değerinden sonra sırasıyla romanlarda işlenme sıklığı en çok olan değerler; sorumluluk, saygı, arkadaşlık- dostluk, doğruluk- dürüstlük, şefkat- merhamet, yardımseverlik; işlenme sıklığı en az olan değerler ise; bağımsız ve özgür düşünebilme, girişimcilik, iletişime açıklık, kanaatkârlık, özgüven, selamlaşmak, vatanseverlik olarak araştırmacı tarafından tespit edilmiştir.

Özcan (2017), “Türk Dünyası Masallarının Değerler Eğitiminde Kullanılabilirliği” isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışmada kırk tane Türk Dünyası masalı incelenmiştir ve araştırmacı tarafından değerler eğitiminde, masal metinlerinin kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Senek (2018), araştırma sonucunda Aytül Akal tarafından kaleme alınan 58 masalda 20 değer tespit edilmiştir. Bu değerler şunlardır: Adaletli olma, arkadaşlık, barış, cesaret, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, duygudaşlık, fedakârlık, kanaatkârlık, özgürlük, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, şükür, tasarruf etme, temizlik, yardımlaşma. Akal’ın masallarının değerler eğitimine kaynaklık edebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Abacı (2018), “Behiç Ak’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmayı yapmıştır. Araştırmanın evren- örneklemini Behiç Ak’ın yirmi dokuz çocuk kitabı oluşturmaktadır. Sonuçta Behiç Ak’ın kitaplarında ağırbaşlılık ve ahlâklı olma değerlerine hiç rastlanmamıştır. Fakat altmış üç değer altmış birini içerdiği için Behiç Ak’ın kitapları genel olarak değerler eğitiminde yararlanılacak kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yılmaz (2018), “Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal’ın Çocuk Romanları” isimli çalışmayı yapmıştır. Araştırmanın evrenini yazarın 2000- 2016 yılları arasında yayımlanan 14 çocuk romanı oluşturmaktadır. Çalışma neticesinde incelenen eserlerin 30 farklı değeri içerdiği görülmüştür. En çok duyarlılık ilkesine rastlanmıştır. Bilimsellik, dayanışma, sorumluluk, yardımseverlik, iyi niyet, çalışkanlık, sevgi ve saygı değeri yine en

çok kullanılan değerler olup; adalet, temizlik ve kanaat değerleri az işlenmiştir. Ayrıca vatanseverlik değerine rastlanmamıştır. Netice itibarıyla söz konusu eserler değerler eğitimi açısından zengin örnekler içerdiği için çocuklara değer aktarımı konusunda bu eserlerden yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tümen (2018), Naki Tezel'in masallarının, Cahit Kavcar'ın belirlediği değer sınıflandırması açısından tespit edilen değerlerin tamamının "Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar" ve "Sosyal Hayatla İlgili Telkinler" değer grubuna ait olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen masalların bireysel ve toplumsal değerlerin eğitiminde daha faydalı olacağı düşüncesine varılmıştır.

Kaçmaz (2018), "Cahit Zarifoğlu'nun Masallarının Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından İncelenmesi" isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışma kapsamında; Yürekdede ile Padişah, Motorlukuş, Ağaçkakanlar, Katıraslan, Serçekuş, Küçük Şehzade ve Kuşların Dili isimli masal kitapları değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir. Çalışmada Zarifoğlu'nun genellikle sevgi, yardımlaşma, alçakgönüllülük, Allah inancı, sabır, merhamet, çalışma, duyarlılık gibi temaları ele aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca aile sevgisi, misafirperverlik, sorumluluk bilinci, dürüstlük, gelenek ve göreneklerimize bağlılık gibi konulara önem verildiği ve bu temalar ışığında bireysel ve toplumsal değerlerin kitapta yer bulduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sırakaya (2018), Çalışmada Muzaffer İzgü'nün 1970- 80 yılları arasında yazdığı yedi öykü kitabı Schwartz'ın Değer Ölçeği'nde listelenen 10 temel değer ve 57 alt değere göre incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda; öykülerde yer alan değerlerin bir kısmının Türkçe eğitiminde değer aktarımı için yeterli olduğu görülürken bazı değerlerin yeterince işlenmediği tespit edilmiştir. Ayrıca Türkçe dersinde edebi eserler vasıtasıyla değer eğitimi yapılabileceği ancak bu eserler seçilirken öğretmenin, öğrenciye rehber olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Karasu (2018), Dede Korkut Hikâyeleri'nde bulunan on iki öykü değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda en çoktan en aza doğru; dini değerler, sevgi, cesaret, aile değerlerine önem verme, merhamet, cömertlik, alçak gönüllülük, saygı, vefa, vatan sevgisi, dayanışma ve dürüst olmak üzere on iki değer tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında ilkökul için uyarlanmış Dede Korkut Hikâyeleri'nin değerler eğitimi açısından oldukça zengin bir kaynak niteliği taşıdığı düşünülebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi (2018), çalışma kapsamında Aytül Akal'ın 8 çocuk romanı incelenmiştir. İncelenen romanların tamamında değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Romanlarda diğer değerlerle birlikte on kök değere ve bu değerleri destekleyen otuz bir alt değere rastlanmıştır. Kök değer kategorisinde en çok işlenen değer “dostluk” olduğu tespit edilmiştir.

Kavaklı (2019), çalışma kapsamında Mavisel Yener tarafından kaleme alınan otuz dört masalı, değerler eğitimi bağlamında incelemiştir. Bu çalışmanın sonucunda tespit edilen on dokuz değer şunlardır; sabır- kararlılık- inanç, özgüven, özdisiplin- çalışkanlık- zamanı verimli kullanma, dostluk- vefa, hoşgörü, sevgi, alçakgönüllülük, duyarlılık, sorumluluk, dürüstlük, güvenilirlik, saygı, adalet, cesaret, iyilik, yardımseverlik, paylaşma, merhamet, tutumluluk- kanaatkârlık. Masalarda işlenme sıklığının en fazla olduğu değer; sevgi değeri olarak saptanmıştır.

2.7.1.3. Miyase Sertbarut İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yüksel (2014), “Miyase Sertbarut’un Eserlerinde Çocuk ve Gençlik Sorunları” isimli çalışmayı yapmıştır. Çalışmanın sonucunda ergenlik döneminde yaşanan birçok sorunun örneğine kitaplarda yer verildiğine, yazarın gençlerin sesi olduğuna dikkat çekilmiştir.

Başğmez Tıgılı (2014), “Miyase Sertbarut’un Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Ögelerine Göre İncelenmesi” adlı çalışmayı yapmıştır. Araştırmanın sonucunda yaş seviyesine göre uygun ve farklı türlerde eser verildiğine, eserlerin dil anlatım yönünden başarılı olduğuna ve çocuk edebiyatı ögeleri açısından değerlendirildiğinde de nitelikli eserler olduğuna değinilmiştir.

İncebacak ve Öztürk (2018), “Miyase Sertbarut’un Kapiland Üçlemesinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmayı yapmışlardır. Kapiland’ın Kobayları, Kapiland’ın Karanlık Yüzü, Kapiland’ın Kıyameti kitapları, Türkçe dersi genel amaçları ile 2018 yılında yayımlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi öğretim programında yer alan değerler açısından, araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Bu üç kitapta; üretim, tutumluluk (tasarruf), adalet ve eşitliğe inanma, eleştirel ve sorgulayıcı olma, sorunlara çözüm arama, sağlığın değerini bilme, umutlu olmak ve doğa sevgisi değerleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca kitaplarda teknoloji kullanımının eleştirildiği ve teknolojinin insan yaşamını ve doğayı tehdit ettiği sonuçlarına değinilmiştir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme; araştırmada verilerin nasıl toplandığına ve analiz edildiğine yer verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada; Miyase Sertbarut'a ait 11 roman, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) belirtilen değerler dikkate alınarak incelenmiştir. Dolayısıyla değerler bakımından romanların incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inceleme; araştırmanın amacına yönelik olarak kaynak bulma, okuma, not alma ve değerlendirme aşamalarını barındırır (Karasar, 2009: 183).

Yıldırım ve Şimşek'e (2011: 39- 40) göre nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Toplanan veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi; kalıpları, temaları, ön yargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatli olarak ayrıntılı ve sistematik bir biçimde incelenerek yorumlanmasına verilen addır (Berg ve Lune, 2015: 380). Metin, kitap, belge vb. malzemenin belli hususiyetlerinin tespit edilmesi gayesi ile yapılan analiz olarak da adlandırılabilen içerik tahlili, nicelleştirme ölçülerini baştan geliştirerek, malzemeyi belli beklentiler ışığında irdelemektir (Karasar, 2006: 184). Tavşancıl ve Aslan'a (2001: 87) göre, içerik çözümlemesi türünden sıklık çözümlemesi ile birimlerin nicel olarak görülme sıklığı tespit edilir. Yıldırım ve Şimşek'e (2011: 246) göre, çözümleme birimi olarak kullanabilecek ikinci kaynak cümledir. Başlı ve sonu belirgin analitik bir ünite olması açısından, nitel verilerin sayısallaştırılmasında önemli olan cümle, araştırmacının bir nitel veri setine ilişkin tema veya aşamalar kullanacağı en önemli araçtır.

3.2. EVREN ve ÖRNEKLEM

Bu bölümde doküman incelemesine konu olan Miyase Sertbarut'a ait 11 romandan bahsedilmiştir:

Sertbarut, M. (2016), *Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2018), *Ara Âlem 2- Yasak Oyun*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2017), *Buz Bebekler*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2018), *Çöp Plaza*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2018), *Kapiland'ın Kobayları*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2017), *Kapiland'ın Karanlık Yüzü*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2011), *Kimsin Sen*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2017), *Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2016), *Sisin Sakladıkları*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M. (2017), *Yalancı Portakal*, Tudem Yayınları, İzmir.

Sertbarut, M.(2017), *Yılankale*, Tudem Yayınları, İzmir.

Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı'nın Özeti

Kitabın başkahramanı olan Canan, geçirdiği bir trafik kazası sonucu yaşamını yitirir ve Canan'ın "Ara Âlem"deki yaşamının devam edebilmesi için Tarlakoz'a karşı "ölüm kalım mücadelesi" vermesi gerekmektedir. Tarlakoz, "Ara Âlem" in bekçisidir ve Canan gibi tam ölüme geçmemiş ruhları, yaydıkları özel bir kokudan bulup tam ölüme yollamaktadır. Ruhlar, üzerindeki bu kokuyu mezarlıklarda dolaşarak silmeye, Tarlakoz'un kendilerine ulaşmasını engellemeye çalışmaktadırlar. Canan da Tarlakoz' a yakalanmamak için gittiği mezarlıkta, Kendal isimli bir çocukla frekanslar aracılığıyla iletişim kurar. Kendal, Canan'ı hiç göremese de aralarında iyi bir dostluk ve yardımlaşma başlar. Ancak iki çocuk da bu dostluğun başlarında Canan'ın ölümüne Kendal'ın babasının sebep olduğunu henüz bilmemektedirler. Bu gerçekler açığa çıktığında bu dostluk nasıl devam ettirileceği, Tarlakoz'a karşı birlikte verilen mücadeleler kitabın genel konusunu oluşturmaktadır.

Ara Âlem 2- Yasak Oyun'un Özeti

"Ara Âlem" serisinin devamı niteliğinde olan Yasak Oyun'da yazar, bilgisayar oyunlarının vahşiliğine, acımasızlığına dikkat çekmektedir. Kitabımızın kahramanlarından olan Oya'nın bilgisayar oyunları üreten bir dayısı vardır. Ancak Oya'nın dayısının son tasarladığı oyun, belli testlerden geçememiş piyasaya sürülmek için onay alamamıştır. Oya, bunu bilmesine rağmen merakına yenik düşer ve Aziz isimli arkadaşıyla bu oyunu oynamaya başlar. Oyun, öyle farklı programlanmıştır ki gerçeklikle sanal âlem arasındadır ve oynayanları, içine çekmektedir. Oya ve Aziz de oyunu oynadıktan sonra gizemli bir

şekilde kaybolurlar. Olayı sadece Canan görmüştür ve bir şekilde arkadaşlarına yardım etmesi gerekmektedir. Ancak onlara yardım etmek isteyen arkadaşları ve Kendal'ın gizemli 16. yüzyıl tablosu da oyunun içine girer. Kitap, genel itibarıyla oyunun içine giren çocukların oradan kurtulma hikâyelerini konu edinmektedir.

Buz Bebekler'in Özeti

Yetiştirme yurdunda büyüyen on üç yaşındaki Ece, yurttan olanları "Lülüfer" ismini verdiği defterine yazmaktadır. Kitap, genel itibarıyla yurttan yaşayan çocukların uğradıkları istismarı, kadınların karşılaştığı zorlukları ve düştüğü kötü durumları konu edinmektedir.

Çöp Plaza'nın Özeti

Yazar, dünyadaki eşitsizliği, iki farklı mahallede yaşayan insanların hayatından yola çıkarak gözler önüne sermektedir. Gülova Mahallesi'nde yaşayanlar, geçimini çöp toplayarak sağlarken Elit City'nin yaşayanları üst düzey yöneticiler ve zenginlerden oluşmaktadır. Elit City, mikroplardan öylesine arındırılmış öylesine korunaklı hâle getirilmiştir ki en ufak bir şey çocukların bağışıklık sisteminin çökmesi için yeterli olmuştur. Çocuklarının bağışıklık sistemi çöken Elit City sakinleri, bir çözüm arayışına girerler. Elit City'nin kendi doktorları, Gülova Mahallesi'ne bir konteyner kurarak orada yaşayan çocukların kanını analiz edip sağlıklı olduğunu tespit ettikten sonra onların kanını alıp Elit City'deki çocuklara vermişlerdir. Bu durum Gülova Mahallesi'nde yani Çöp Plaza'da yaşayan çocukların da hastalanmasına neden olmuştur. Kitabın başkahramanlarından olan Fırat; ablası ile birlikte kan verdikten sonra iyice hastalanınca Fırat'ın abisi Murat, bu işin peşine düşer. Elit City'de çalışan iyi kalpli doktorlardan biri de Murat'a yardım eder. Kitabın sonunda yapılan haksızlık fark edilir, eşitliğin sağlanması için çalışılır. Ancak alışılmış olan düzenin değişmesi oldukça zordur.

Kapiland'ın Kobayları'nın Özeti

7- 17 yaş aralığındaki çocuklarda şiddet eğiliminin arttığı gerekçesiyle çocuklara anti-row isimli bir şurubun içilmesi dayatılır. Şurubu Marjinal ismini verdikleri Hayri dışında tüm arkadaşları içer. Şurubu içen arkadaşlarının hızla kilo aldığını ve giderek yaşlandığını fark eden Marjinal en yakın arkadaşlarından başlayarak yavaş yavaş çevresindekileri uyarmaya başlar. Ona eşlik edip şurubu ilk bırakan Mehtap olur. Şurubun etkisini en çok, babasına kızıp fazla miktarda içen Burhan görmüştür. Burhan şurubu içtikten sonra hızla yaşlanmaya başlamıştır. Marjinal, Kapiland denilen bu ülkenin oyununu açığa çıkarmak istemektedir. Anti- row şurubunun hiç de masum olmadığını

kanıtlamak için arkadaşlarıyla bir mücadeleye girişirler. Kapiland'ın Kobayları kitabında özellikle genetiği oynanmış ürünler yani GDO'lu ürünlere dikkat çekilmiş, kullanımı sonucunda insanlarda açtığı maddi manevi zararlar ele alınmıştır.

Kapiland'ın Karanlık Yüzü'nün Özeti

Kapiland'ın Karanlık Yüzü, Kapiland serisinin ikinci kitabıdır. Kapiland denilen ülke, anti-row isimli şurubuyla gerçekleştirmeyi amaçladığı planlarında başarısızlığa uğramıştır. Kapiland, olumsuz algısını düzeltmek için Marjinal ve Mehtap'ı hileli bir sınavla Kapiland'a davet eder. Sözde ülkelerindeki rahat yaşam koşulları çocuklara gösterilecek ve o yaşantılara özenmeleri sağlanacaktır. Ancak durum bunun tam aksi yönünde seyreder ve çocuklar sorgulayarak oradaki üstü kapatılmaya çalışılan gerçeklerin farkına varırlar. Kapiland'ın vatandaşları sürekli yeni şeyler almaya özendirilmekte, bu aldıkları yeni eşyaların borcunu ödemek için de köle gibi çalışmaktadırlar. Çocukların, kendi ülkelerindeki yaşantıdan hiç de etkilenmediğini fark eden yöneticiler, çocukları bilimi kötüye kullanarak etkileri altına almaya çalışırlar. Bir sempati iğnesiyle çocukların tüm şüphelerini silip kendi ülkelerine döndüklerinde Kapiland hakkında güzel şeylerden bahsetmelerini isterler. Ancak durum yine bekledikleri gibi sonuçlanmaz. Yapmaya çalıştıkları şey başarısızlıkla sonuçlanır. Marjinal ve Mehtap, ülkelerine döndüklerinde bütün gerçekleri bir basın toplantısı yaparak duyururlar.

Kimsin Sen'in Özeti

Kitabın başkahramanı olan Elif; kendisini, varoluşunu, çevresinde olup bitenleri sorguladığı bir dönemden geçmektedir. Ne zaman kendisini çevresine açmaya başlayıp onlarla iletişimi ilerlettiğinde her şey daha fazla anlam kazanmaya başlar. Elif'in ailesi, kuzeni Berna'nın köprüden düşme olayını öğrenince sarsılırlar. İşin içinde farklı olaylar dönmektedir. Bir yandan da eski oyuncaklarından kurtulmaya çalışan Elif, bebeklerini parçalayıp çöpe atar. Bu durum Elif'in annesinde bir endişe yaratsa da sınıf arkadaşı olan Mert'in annesi için güzel bir fikrin malzemesi olur. Mert'in annesi takı yapma işine girer ve bunu da çöpe atılan bebeklerin malzemelerini kullanarak yapar. Ortaya çok orijinal ürünler çıkar. Takıların satılmasında Mert ve annesine Elif de yardım eder. Elif'in hayatı tüm bu yaşanan olaylar karşısında yeni bir şekil almaktadır ve Elif de bu durumun farkındadır.

Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar'ın Özeti

Levent ve ailesi Diyarbakır'dan İzmir'e; Levent'in daha iyi bir eğitim alabilmesi,

daha iyi yerlere gelebilmesi için taşınırlar. Levent ve arkadaşları için okulda durum oldukça zordur. Öğretmenleri tarafından sınıfta ötekileştirilirler. Gerekli ilgiyi göremezler, yılsonu geldiğinde karneleri hiç de iç açıcı değildir. Her şeyin tam da bittiğini düşünürlerken kendi okullarını kendileri açarlar; terk edilmiş bir yeri temizleyerek işe başlarlar. Kitap okurlar, oyun oynarlar, sorgulamayı, paylaşmayı hep birlikte öğrenirler. Okullar tekrar açıldığında her şey daha farklıdır. Levent ve arkadaşlarının öz güvenleri artmıştır, kendilerinden daha emindirler.

Sisin Sakladıkları'nın Özeti

İlay, okullar kapandıktan sonra yaz tatilini geçirmek için teyzesinin köyüne gider. Köyde beş yıldır devam eden bir sis tabakası vardır ve bu durum oldukça rahatsız edicidir. Köye beş yıl önce kurulan altın madeni çalışmaları yüzünden bu sisin oluştuğu söylenmektedir. Ancak işin iç yüzü sanıldığı gibi değildir. Altın madeni olduğu sanılan yerde gizli deneyler yapılmakta; kargaların genleri, insanlara aktarılıp insan ömrü uzatılmaya çalışılmaktadır. Fabrika, yaptıklarını gizlemek için köye sis dalgası yayar. İlay'ın teyzesiyle konuşan Mavi Karga da bir şeylerin ters gittiğinin farkındadır. Laboratuvardan çaldığı gizli bir belgeyle işin iç yüzü anlaşılır. Orada bir şeylerin ters gittiğinden artık emindirler. Bu deneyler, birçok insanın ve karganın canına mâl olmuştur. Mavi Karga, İlay, teyzesi ve arkadaşı Fuat bu işi çözmek için ellerinden geleni yaparlar.

Yalancı Portakal'ın Özeti

Maddi imkânsızlıklardan Elif'i ailesi, halasının yanına gönderir. Orada okula başlar. Küçük yaşta ailesinden ayrılan Elif, sevgi açlığı çeker. Kendisine daha fazla ilgi gösterilmesi için her şeyi yapar. Halasına yardım eder, gözüne girmek için çabalar. Okulda öğretmeni, onu daha çok sevsin daha çok ilgi göstereyim diye halasının kendisine çok kötü davrandığına dair yalanlar söyler. Söylediği yalanlar için sonradan pişman olan Elif, gerçeği öğretmenine itiraf eder. Okullar kapanır, Elif'in karnesi çok güzeldir. Halasıyla birlikte ailesinin yanına, onları ziyarete giderler. Elif'in ailesinin maddi durumu düzelmiştir ve Elif'in ikinci sınıfı yanlarında okuyabileceğini söylerler. Ancak Elif için durum değişmiştir. Ailesini çok sevse de köye ve halasına artık alışmıştır.

Yılanın Özeti

Efsaneyle gerçekliğin birleştiği bu kitapta İhsan ve yeğeni hazine aramak için buldukları bir haritanın peşine düşerler. İhsan, bu durumu başta yeğeni Mahir'den bile gizli tutar. Hazine aradıkları yerin çok yakınında da yılanların kraliçesi Şahmeran'ın

yumurtasının bulunduğu bir kale vardır. Yılanlar, definecilerden hiç hoşlanmamaktadırlar. İhsan, hazine uğruna önüne çıkan herkese yalan söyler, insanları kandırmaktan hiç çekinmez. Mahir'in bu olanlar karşısında içi hiç rahat değildir, bir şeylerin yanlış gittiğinin farkına varır. İhsan'ın aradığı hazine de zaten çok önceden bulunup müzeye teslim edilmiştir. Eli boş dönerler. Tarihî mirasın korunması gerektiğine kitapta vurgu yapılmıştır.

3.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmada romanlar temin edildikten sonra değerlerin tespiti için romanların detaylı okuması yapılmıştır. Değerler, Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan (2018) yola çıkılarak belirlenmiştir.

Belirlenen 21 değer tablodaki gibidir:

Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan (2018) Hareketle Hazırlanan Değerler Listesi

1. Adalet	7. Dayanışma	13. Saygı	19. Dostluk
2. Aile birliğine önem verme	8. Duyarlılık	14. Sevgi	20. Öz denetim
3. Bağımsızlık	9. Dürüstlük	15. Sorumluluk	21. Sabır
4. Barış	10. Estetik	16. Tasarruf	
5. Bilimsellik	11. Eşitlik	17. Vatanseverlik	
6. Çalışkanlık	12. Özgürlük	18. Yardımseverlik	

Romanlarda değerlere ait ifadelerin olduğu bölümler tespit edildikten sonra işleme tekniği kullanılarak değerler kaydedilmiştir. Bütün romanlar okunduktan sonra, her bir romanda tespit edilen değerlere ilişkin ifadeler ilgili değer başlığının altına sırasıyla yazılmıştır. Değerlere ait ifadeler; ilgili değer başlığının altında romanlarda geçen biçimiyle, verilmiştir. Değerlerin tespit edildiği sayfa numaralarıyla birlikte roman adları tablolaştırılmıştır. Tablolardan yola çıkılarak değerlendirme işlemi yapılmıştır.

Araştırmacı, araştırma süreci içerisinde belirlediği 11 kitabı okuyup değerler bakımından incelemiştir. Ayrıca elde edilen sıklık değerlerinin güvenilirliğinin sağlanabilmesi için araştırmacı, aynı kitapları 3 kez okuyarak her okuma sonrası değer tabloları oluşturup diğer bulduklarıyla karşılaştırmıştır. Bunun ardından kendisi dışında 5 Türkçe eğitimi uzmanına daha belirlenen üç kitabı; “Çöp Plaza, Sisın Sakladıkları, Sınıfta

Kalanlar Okul Açtılar” okutarak onlardan da bulduğu değerleri fişlemeleri istenmiştir. Ardından araştırmacı ve Türkçe eğitimi uzmanlarının buldukları değerler, birlikte incelenip karşılaştırılmıştır. Elde edilen değerler kullanım sıklığı açısından analiz edilmiştir.

İncelenen veriler, her kitap için ayrı olmak üzere tablolaştırılmış olup gerekli sayfalar ve cümleler not alınmıştır. Veriler, anlamlı ve mantıklı bir şekilde kitapta geçtiği yerlere göre “olumlu ve olumsuz” derlendikten sonra grafikleştirilmiştir.

Puanlayıcılar arası güvenilirliğin belirlenmesi için Kappa istatistiği yapılmıştır. Sınıflama düzeyinde puanlama yapan iki puanlayıcı arasındaki uyumun derecesini belirlemek için geliştirilmiştir (Cohen, 1960). Kappa değeri 0,70 olarak belirlenmiştir. Değerlerin geçtiği roman adları ve değerlerin dağılımı; oluşturulan grafikler vasıtasıyla gösterilmiştir. Grafiklerden yola çıkılarak hangi romanda hangi değer daha çok işlendiği ve değerlerin işlenme sıklığı açıklanmıştır.

Araştırmacılarla birlikte incelenen Çöp Plaza’dan hareketle olumlu ve olumsuz değer betimlemelerinin örnek cümlelerine şu şekilde yer verilmiştir:

“Eşitlik değeri” olumlu gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“İşte bu kitabın yazarı ben de imkânsız istiyorum aslında. Bunun için çöpten çıkan çocuklarla çokça çöp üreten çocukları yan yana getirmek isterdim aynı bahçenin içinde. Onlar birbirlerini görmezden gelseler de, birbirlerini itseler de, birbirlerini beğenmeseler de yan yana gelmek zorundalar. Çünkü dünya hepimiz için dönüyor.” (s. 150)

“Eşitlik değeri” olumsuz gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“Seçkin siteler ise asla yaklaşamadıkları yerlendendi. Kameralarla gözlenen kapıları, bahçe duvarları vardı onların. Belleri silahlı güvenlikçileri vardı. Ne dilenciler, ne hurdacılar, ne satıcılar girebilirdi o bahçelere.” (s. 38).

Sisin Sakladıkları’ndan hareketle olumlu ve olumsuz değer betimlemelerinin örnek cümlelerine şu şekilde yer verilmiştir:

“Bilimsellik değeri” olumlu gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“Ben bir genetik uzmanıyım; ama eğer kontrol edilmezse bu bilimin insanlığı felakete sürükleyeceğini de biliyorum. Bunu bilen yalnızca ben değilim. Uluslararası Bilimler Akademisi’nin genetik bölümünde bu tür çalışmaların kontrolünü üstlenmiş birimin Türkiye sorumlusuyum. Bana bu maden hakkında bilgi geldiğinde birtakım yolları deneyerek içlerine sızdım ve çalışmaya başladım; tabi ki amacım onların fantezilerine

hizmet etmek değildi. Ne yaptıklarını çok yakından görüyordum ve akademiye bu bilgileri yolluyordum. Burada çalışanların korkunç amaçları vardı. İlk bakışta insanlığa hizmet ediyorlarmış gibi görünse de bilimsel temelleri olmayan uçuk kaçık şeylerdi bunlar. Hasta ruhlu insanlar da bunlara sponsor oluyordu. İnsan hücrelerine ekleyecekleri karga hücreleri ile insan ömrünü üç yüz yıla çıkarmayı ve bundan çok büyük miktarlarda para kazanmayı koymuşlardı kafalarına.” (s. 183)

“Bilimsellik değeri” olumsuz gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“Bu belge TAX Tıbbi Araştırmalar Laboratuvarı adında bir kuruma aitmiş. Daha bir önceki deneylerinin başarısızlıkla sonuçlandığını, kargalardan alınan somatik bir hücrenin çekirdeğini işlem görmüş insan hücreleriyle birleştirdiklerini, ama dünyaya gelen bu insanın amaçladıklarının tam tersi bir biçimde erken yaşlandığını ve beş yaşına geldiğinde yirmi beş yaşında gibi görüldüğünü yazıyor. Fakat deneylere devam edeceklerini, ömür uzatma çalışmalarının büyük paralar kazandırabileceğini, deneyler sonucunda erken yaşlanan bu deneklerin de gizlilikle ortadan kaldırılması gerektiğini yazıyor.” (s. 112- 113).

Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar’dan hareketle olumlu ve olumsuz değer betimlemelerinin örnek cümlelerine şu şekilde yer verilmiştir:

“Çalışkanlık değeri” olumlu gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“Öğretmenimiz, Berk’ten başından geçen bir olayı anlatmasını istediğinde Berk bülbül kesilirdi, geveze bir kuş olurdu. Anlamını bilmediğimiz birçok sözcük kullanır, sesini alçaltır, yükseltirdi. Biz, ağzımız açık dinlerdik. Anlamasak da güzel bir şeyler anlattığını düşünürdük. Berk farkındaydı bu ustalığının. Konuşması bitince öğretmen onu kutlar ve bize, özellikle arka sıradakilere dönerek şöyle derdi:

‘Berk’i hepiniz örnek almalısınız.’ (s. 38).

“Çalışkanlık değeri” olumsuz gruba dâhil edilen betimleme örneği;

“Okul günleri Celosuz ve aynı karın ağrılarıyla geçti. Arka sırada zaman öldürdük. Başka çocuklar iştahla parmak kaldırırken bizim işaret parmaklarımız, daha da gömüldü sıkılı yumruğumuzun içine. Onlar aferinlerini alıp sıralarına otururken bizim sırtımız daha da kamburlaştı. Bir kaplumbağa gibi çektik boynumuzu içeri; yüzümüzü, kendimizi gizlemek istedik.

Biz kabuğumuza çekilsek de zaman durmuyor ki... Karne günü geldi çattı. Okula

giderken hepimizin yüzü asıktı.” (s. 41).

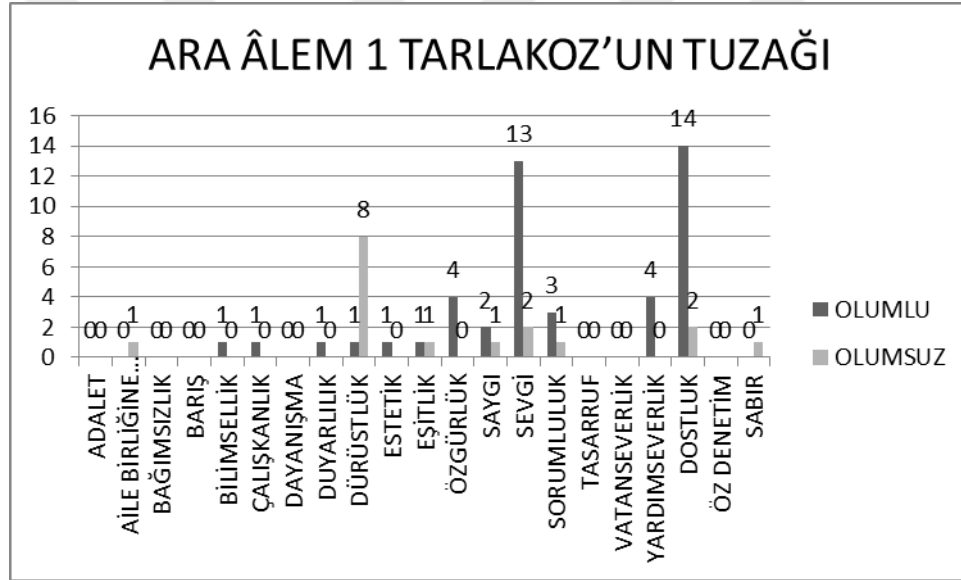
BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu işlem basamaklarından sonra her kitapta değinilen değerler ve sıklıkları ayrı ayrı incelenmiş, grafikler hâlinde gösterilmiştir. Ayrıca romanlarda işlenen değerlerden öne çıkanlara dair örneklere de yer verilmiştir.

4.1. Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Aşağıdaki grafikte Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı romanında işlenen değerlerin sıklığına ve bu değerler ile ilgili örneklere yer verilmiştir.

Grafik 4.1. Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Ara Âlem1- Tarlakoz'un Tuzağı romanında değerlerin ifade edildiği cümlelerden yola çıkılarak başta olumlu ve olumsuz olmak üzere iki başlık altında gruplandırılmıştır.

Olumlu olarak tespit edilen değer sayıları; adalet değerine 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 1, çalışkanlık 1, dayanışma 0, duyarlılık 1, dürüstlük 1, estetik 1, eşitlik 1, özgürlük 4, saygı 2, sevgi 13, sorumluluk 3, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 4, dostluk 14, öz denetim 0, sabır 0 şeklinde belirlenmiştir.

Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı'nda olumlu olarak dostluk ve sevgi değerlerinin diğer değerlere kıyasla daha sık işlendiği; adalet, bağımsızlık, barış, duyarlılık değerlerinin hiç işlenmediği ya da az işlendiği söylenebilir.

Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı, doğaüstü unsurların olduğu fantastik türde bir romandır. Trafik kazasında yaşamını yitiren Canan'ın ruhu tam olarak ölmemiş Ara Âlem' de kalmıştır. Ara Âlem'de Tarlakoz'a karşı verdiği mücadelede Kendal isimli çocuğun Canan'ın gerçek dostluğuna ihtiyacı vardır.

“Böyle deyince ben de güldüm. Ne güzel tıpkı iki iyi arkadaş gibi gülüyor, şakalaşıyorduk. Farklı âlemlerden iki iyi arkadaş. Beni çabuk kabullendi, bunu saflığına verdim ve onun saflığını da ben çabuk kabullendim.” (s. 47).

Yine dostluk değerinin olumlu verildiği başka bir örnek;

“‘Merhaba,’ dedi şaşkınlığından kurtulmaya çalışarak. ‘Geçenki konuşmamız işe yaradı mı?’ ‘Yaramaz mı, senin sayende kurtuldum Tarlakoz’dan.’ Omuzları dikleştirdi, iyi bir iş yapmış olmanın verdiği güvenle sesimin geldiği yana baktı. ‘Arkadaşlar zor günler içindir.’” (s. 63).

Sevgi değeri, romanda kimi zaman karşı cinse duyulan bir ilgi olarak karşımıza çıkarken kimi zaman da çocuk ve aile arasındaki bağ olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Babam sürücü koltuğunda, ne zaman trafik lambası kırmızı yansa dönüp bana bakıyor. ‘Aslan oğlum!’ (...). Annem evde bir sürprizin beni beklediğini söylüyor. Teyzem yanımda oturuyor, eli omzumda; yanağımın ıslaklığı hiç kurumuyor, çünkü hiç durmadan öpüyor.” (s. 142).

Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı Romanı'nda olumsuz olarak tespit edilen değer sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 8, estetik 0, eşitlik 1, özgürlük 0, saygı 1, sevgi 2, sorumluluk 1, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 2, öz denetim 0, sabır 1.

Çocukların; olumlu ve olumsuz değerleri, tutumları, duyguların insanlar üzerindeki yansımalarını karşılaştırabilmeleri adına yazarın, kimi değerleri olumsuz bir betimleme içinde verdiği söylenebilir.

Romanda, “Ara Âlem” de kalmaktan sıkılan Canan, yapmaması hususunda uyarılmasına rağmen bitkisel hayatta olan Cihan isimli bir çocuğun bedenine girerek

uyanmasını neden olur. Dürüstlük değerinin ihlal edilmesi; ailenin kandırılması anlamına gelmektedir ve Canan kendi iç sesiyle hesaplaşmak zorunda kalır.

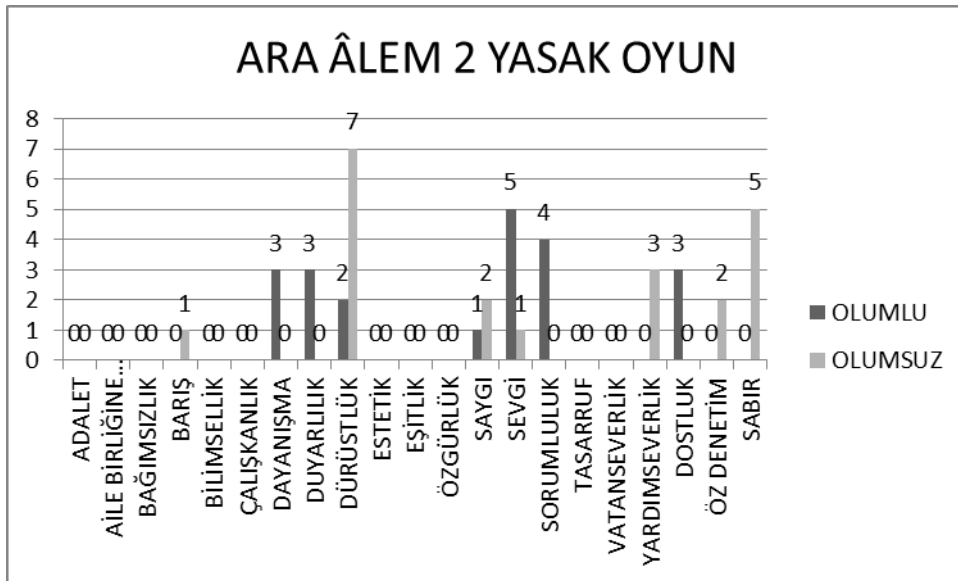
“Kadıncağz sarıldı bana. Bir an kendi annem geldi gözlerimin önüne. Ona aynı şey yapılıyorsa, ben diye bir başkası bedenimin içinde canlansaydı, annemi kandırıyorsa... Üzülürdüm evet, ama Cihan bilmiyor ki bunu, o halde sorun yok. Bilmemek büyük nimet. Vicdansızlık değil bu, içimden gelen sese ben de kulak veririm, mavi elbiseli kızın uyarmasına da gerek yok.” (s. 147).

Romanda, farklı hayatlardan iki çocuğun karşılaşması sonucu eşitlik değerinin olumsuz bir betimleme içinde okurlara verildiği söylenebilir.

“Kubi'nin böyle bir yerde hiç işi olmaz. Belki şöyle capcanlı bir AVM kurulsaydı gelir. Ama kimse buraya öyle bir yapı dikmez. Kendi halinde, oranın da altında, gelirlerinden çok giderleri olan insanlar yaşıyor burada. Zaten şu mezarlıktaki çocuklardan anlaşılıyor mu? Biri solucan topluyor; diğeri okuldan çıkınca babasına yardıma gidiyor, kasap dükkânına.” (s. 33- 34).

4.2. Ara Âlem 2- Yasak Oyun Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Ara Âlem 2- Yasak Oyun' da işlenen değerlerle ilgili sayısal veriler aşağıda grafikleştirilmiştir.

Grafik 4.2. Ara Âlem 2- Yasak Oyun İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Ara Âlem 2- Yasak Oyun isimli romanda olumlu değerlerin kullanım sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 3, duyarlılık 3, dürüstlük 2, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 1, sevgi 5, sorumluluk 4, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 3, öz denetim 0, sabır 0 olarak gerçekleşmiştir.

Ara Âlem başlığıyla 3 seriden oluşan kitabın ikincisi Yasak Oyun'dur. Yazar, serinin bu kitabında bilgisayar oyunlarının vahşiliğine, acımasızlığına dikkat çekerken gerçek dostlukların, yardımlaşmanın önemini gerek olumlu gerek olumsuz betimlemeler üzerinden okuyucuya vermektedir.

Kitap kahramanlarımız, patenti henüz alınmamış, frekanslar yayarak gerçek ortamların içinde oynanabilen bir oyunda bulurlar kendilerini. Oyunun kuralları çok vahşicedir. Kahramanların birbirini ezip yok ederek sadece birinin galip gelmesini amaçlayan bir yapı üzerine kurulmuştur. Ancak kitabın kahramanlarından olan Canan, Aziz, Kendal, Kubi kurtuluşun işbirliği yapmaktan geçtiğini fark ederler. Oyundan kurtulabilmeleri için duvar örmeleri gerekmektedir. Dayanışma değerinin önemi vurgulanmıştır.

“Taşıma işine başladık. Aziz, Kendal ve Oya tünele girdiler. Kubi ve ben taşları içeriye uzatıyoruz. Taşlar büyük ama ağır değil, yalnızca oyuktan tünele aktarıırken biraz zorluk çekiyoruz.” (s. 172).

Sanal bir oyun üzerine kurgulanan kitapta; oyundaki her şeyin yapay olduğu da üstüne eklenince sevgi değerinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Oyundan kurtulmanın tek yolunun jammer olduğunu sanan Kubi; Canan'a nasıl yapacaklarını anlattığı sırada Canan, jammeri alıp suya fırlatır. Çünkü oyundan kurtulmak demek Canan'ın kendi bedeninde Kubi'yi bir daha görememesi demektir. Her şeye rağmen sevgi ağır basmaktadır.

“‘Gitmeni istemedim!’ diye bağırdım. Aşk işte insana böyle kafasızlıklar yaptırabiliyor. Kubi'yi buraya kilitlemeye hakkım var mı? (...) ‘Gitmeni istemedim Kubi, burada benimle kal diye yaptım.’” (s. 162)

“Özür dilemeye geldim Canan. Şu jammer konusunda sana bağıırıp çağırdım ya. Belki de jammer hiçbir işe yaramayacaktı. Beni orada tutma isteğini anlıyorum, sevdiğin için yaptın. Oyundan kurtulduğumda kendimi odamda buldum, her şeyi anımsadım. Tarif

ettiğin bu mezarlığa hemen gelmek istedim, sonra seni bulamayabilirdim. Sen yaşarken belli etmesem de... Seni sevmiştim.” (s. 182).

Ara Âlem 2- Yasak Oyun isimli romanda olumsuz değerlerin kullanım sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 1, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 7, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 1, sorumluluk 0, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 3, dostluk 0, öz denetim 2, sabır 5'tir.

Romanda, sabır değeri; sabırsızlığın olumsuzluğunu vurgulamak adına kullanılmıştır.

“Zaman geçmiyor. Bu durumu iyi bilirsin. Zil çalsa, şu ders bitse dersin; o zil bir türlü çalmaz. Kırk dakikalık süre kırk gün gibi geçmez. İşte, bu sıkıntının aynısını yaşadım, sonunda dayanamadım, evden çıkmaya karar verdim.” (s. 33).

Yasak Oyun'da yine dürüstlük değeri olumsuz davranışlar üzerinden verilmiştir. Yalan söylemek kötüdür ve sonsuza kadar gerçek gizlenmez; açığa çıkar.

“Tabanı yanmış it gibi gezersen yorulursun tabii. Hani Aziz'den kartı alacaktın? Konuştun mu çocukla?”

‘Konuştum, kartı kaybetmiş.’

Annesi elini beline koyup diklendi oğluna.

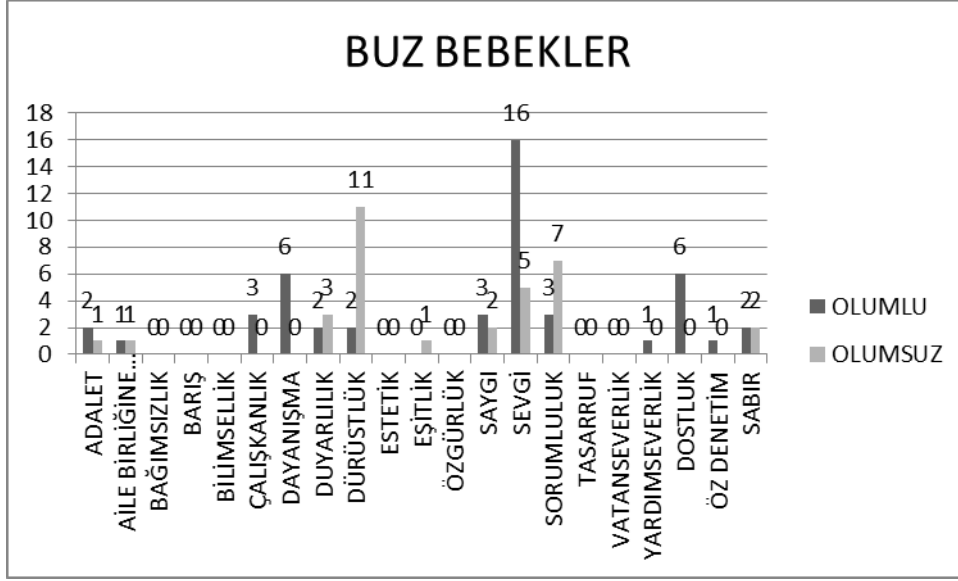
‘Yalan söylüyorsun! Aziz'i polis götürmüş, nasıl konuştun acaba?’

Bunu duyunca Kendal nasıl kıvracağını bilemedi.” (s. 65).

4. 3. Buz Bebekler Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Buz bebekler isimli romanda değinilen değerlerle ilgili sayısal verileri gösteren grafiğe aşağıda yer verilmiştir.

Grafik 4.3. *Buz Bebekler* İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Buz Bebekler isimli romanda olumlu değer grubunda; adalet değerine 2, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 3, dayanışma 6, duyarlılık 2, dürüstlük 2, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 3, sevgi 16, sorumluluk 3, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 1, dostluk 6, öz denetim 1, sabır değerine 2 defa yer verilmiştir.

Romanda, küçük yaşlarda aileleri tarafından yurtlara terk edilen çocukların duygu dünyaları, yaşadıkları zorluklar ve istismarlar verilmiştir. Aileleri tarafından terk edildikleri için belki de en çok ihtiyaç duydukları şey; sevgi değeri, kitapta belirgin biçimde ön plana çıkmaktadır. Ailelerinden göremedikleri sevgiyi, birbirilerine tutunmaya çalıştıkları yurt arkadaşlarından, hocalarından, yurt çalışanlarından bekledikleri aşikârdır.

“O hepimizin annesi. Başka anneler de var burada, ben en çok onu seviyorum. İş için değil, para karşılığında değil, sevdiği için yanımızda gibi hissediyorum.”

Roman Ece isimli kız çocuğunun, “Lülüfer” adını verdiği defterine yaşadıklarını, hissettiklerini yazmasıyla başlar ve olanları defteriyle konuşuyormuşçasına okuyucuya aktarır. Yurttaki işleyiş gereği; büyük çocuklar kendilerine küçük çocuklardan kardeş seçip onlarla biraz daha fazla ilgilenmektedirler. Aslında bunun bir yaş sınırlaması vardır ancak Ece bunu pek de dikkate almaz. Çünkü 5 yaşındaki Aybike isimli çocuğu çok sevmiştir.

“Aybike’ye çoktan bağlandım ben Sema Anne. O benim için artık bir ev resmi.

Çatılı, bacalı, bacası dumanlı ev resmi, masal resmi, kardeş resmi. Anne olmuşsun ama bilmiyorsun Sema Anne, insanın elinde mi bağlanmak, bağlanmamak...” (s. 71- 72).

Söz konusu aileleri tarafından yurtlara terk edilen çocuklar olunca “aile birliğine önem verme değeri” kitapta olumlu ve olumsuz olmak üzere işlenmiştir.

Yurttayken yalnızlıklarını bir nebze de olsa arkadaşlarıyla gideren çocuklar; en çok da tek başlarına olduklarını, bayram günlerinde diğer çocuklar akrabalarına dağıldıklarında hissetmekteydiler. En azından kimi akrabalar, ailenin bir çocuk için ne kadar önemli olduğunu bildiklerinden çocukların yalnız kalmasını istemezler ve o aile sıcaklığını çocuklara yaşatmak isterler.

“Bayramlarda, uzun tatillerde ıssızlaşır B Blok. Herkes gidecek bir kapı bulur. Anne yarılardı, baba yarılardı kapılarını açarlar üç dört günlüğüne. Akrabalar dayanamaz bayramlarda çocukları kimsesiz bırakmaya.” (s. 42).

Yurtta Ece'nin bir de Cem isimli arkadaşı vardır. Aralarındaki sevgi; içinde hem karşı cinse duyulan ilgiyi hem de dostluğu barındıran türden bir sevgidir. Birbirlerine sırlarını vermeye başlarlar. Ece, Cem hakkında başlarda çok olumlu olmasa da Cem'in ne kadar yardımsever, iyi kalpli olduğunu gördükçe ona ısınır. Yardımseverlik değeri, Cem'in Ece'ye anlattıklarında kendini gösterir.

“Sonra ne yaptıklarını anlattı. Bodrum katlarının, boş depoların, kullanılmayan evlerin, eski dükkânların camlarını kırıp kaçıyorlarmış. Nedeni de kedilermiş! Sokak kedileri, evsiz kediler. Kış ya; barınabilsinler, o boşluktan içeriye girebilsinler diye. Grubun adı da yaptıkları da hoşuma gitti. Bence bu gerçekten iyilik.” (s. 77).

Söz konusu yurttaki çocuklar olunca duyarlılık değeri de kitapta kendisini hissettirmektedir. Yazar, çocukların hassasiyetini olumlu bir betimlemeyle verirken idarecilerin ihmalkârlığını olumsuz bir betimlemeyle örneklendirmektedir.

“Basket sahasına baktım. Bizim ekip yeni bir hoca gelene kadar top koşturmak için bir araya gelemeyecek. Aksasın hiç önemli değil, çocukların hayatını karartan bir adamı çevremizden uzaklaştırmak her şeye değer. İnsan yalnızca kişisel başarı için terlememeli, başka türlü zafer kupaları da var hayatta. Başka türlü madalyalar da var, kimse görmese de boynunuzda olduğunu, biliyorsunuz orada ışıldadığını.” (s. 136)

Buz Bebekler'de olumsuz değer grubunda; adalet değerine 1, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 3,

dürüstlük 11, estetik 0, eşitlik 1, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 5, sorumluluk 7, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 0, öz denetim 0, sabır değerine 2 defa yer verilmiştir.

Yurtta, birçok çocuğun sorumluluğunu idareciler üstlenmektedir. Çocukların güvenliğinin, korunmasının onların gözetiminden ve denetiminden geçtiği tahmin edilmektedir. Onlardan duyarlı, sorumlu olmaları beklenmektedir. Yazar, bu sefer duyarlılık ve sorumluluk değerlerini olumsuz betimlemeler üzerinden vermiştir.

Yurda gelip giden Sadun isimli hoca, kızlara basket oynamayı öğretmektedir. Ancak sonradan öğrenilir ki Sadun Hoca, hastalıklı bir zihniyete sahiptir ve çocukları istismar eder. Ece ve Cem yurtta bu durumun ilk farkına varanlardandır çünkü Sadun Hoca'nın kurbanı bu sefer Ece'nin kendisine kardeş seçtiği Aybike'dir. Ece, durumu fark ettikten sonra elinden geleni yapmaya çalışır ancak yurt idaresi durumdan biraz rahatsız olmuş gibi gözükmektedir. Sorumluluk değerinin olumsuz betimlemesi romanda şu şekilde verilmiş olur:

“Bana bir danışsaydın Ece, bana bir söyleseydin. O zaman bu iş böyle dallanıp budaklanmazdı.’ Bak şuna Lülüfer, rahatsız olduğu şey yalnızca dallanıp budaklanma... Kendisi nasıl çözecekti sorunu acaba? Polise gitmeyeceği ortada, belli ki işin içine polisin, savcının girmesinden rahatsız. Ne yapacaktı peki? Sadun Hoca'nın idareyle yaptığı sözleşmeyi iptal edecekti, hepsi bu! Ceza meza verilmeden... O da gidip başka çocuklara musallat olacaktı. İşini yapmaya, hastalığını bulaştırmaya devam edecekti. “Yer yerinden oynayacak,” dedi Müdür Baba. Oynasın, yer yerinden oynasın. Her şey yolundaymış gibi, hiç sorun yokmuş gibi devam edecektik öyle mi?” (s. 143).

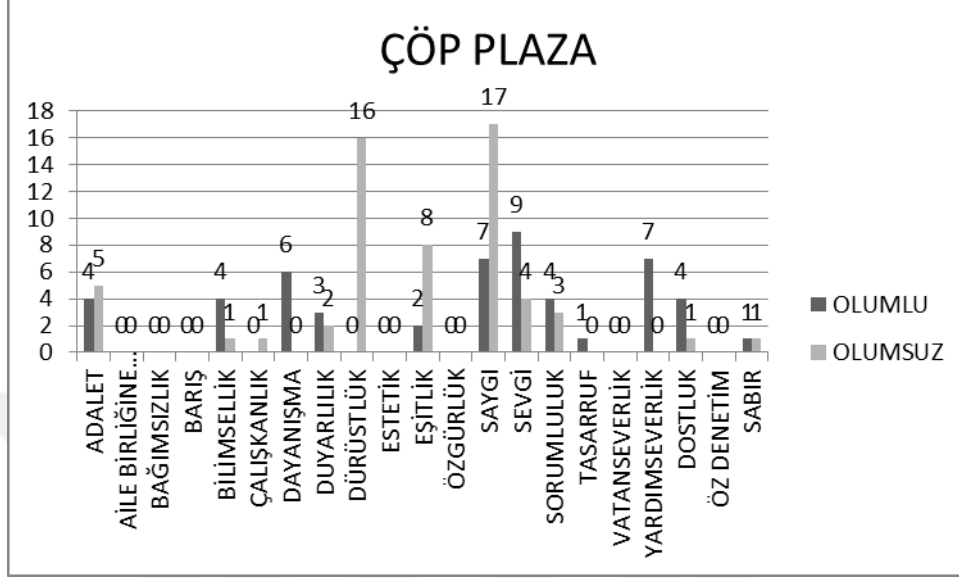
Yine duyarlılık değerinin olumsuz yansıması, Ece'nin Lülüfer isimli defterine idarecilerin tutumlarıyla ilgili yazdıklarından öğrenilir.

“ Biz bir aileyiz...’ diyor müfettişler, insan evde olup biteni önce aile büyükleriyle konuşmalıymış. Müdür Baba ne güne duruyormuş? Müdür Baba balonları patlatan çocuğun dedesini cezalandırmak için bir şey yapmış olsaydı belki önce ona anlatabilirdim.” (s. 146).

Yurt ortamı içinde sevgi, saygı, dürüstlük, sorumluluk ve duyarlılık değerlerini barındırdığı taktirde daha güvenilir, daha şefkatli olabilir. Yazar, bu durumu olumlu ve olumsuz değer betimlemeleriyle okuyucuya aktarmıştır.

4. 4. Çöp Plaza Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Romanda aktarılan değerlere ilişkin veriler, grafik hâline getirilmiştir.

Grafik 4.4. Çöp Plaza İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Çöp Plaza isimli romanda olumlu değer grubunda; adalet değerine 4, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 4, çalışkanlık 0, dayanışma 6, duyarlılık 3, dürüstlük 0, estetik 0, eşitlik 2, özgürlük 0, saygı 7, sevgi 9, sorumluluk 4, tasarruf 1, vatanseverlik 0, yardımseverlik 7, dostluk 4, öz denetim 0, sabır değerine 1 defa yer verilmiştir.

Toplumcu- gerçekçi bir bakış açısıyla yazılan Çöp Plaza' da iki farklı yaşam tarzına değinilmektedir. Bir yanda Çöp Plaza denilen yerde ekmeklerini, çöpten kazanmaya çalışan insanların öyküsü; bir yanda da Elit City, denilen yerde her şeyin steril olduğu, insanın doğaya egemen olma çabası ve bunun onlara getirdiği olumsuzluklar anlatılmaktadır.

Bu iki ayrı dünyanın insanların yollarının kesişme noktası ise; Elit City'de yaşayan çocukların bağışıklık sistemi çökünce, Çöp Plaza'da yaşayan çocukların kanlarını gizlice çalmalarından geçer. Sınıf çatışmalarının işlendiği kitapta adalet, saygı, dürüstlük, yardımseverlik, sevgi, dayanışma değerleri ön plana çıkıyor.

Fırat'ın ailesi yaşamını çöp toplayarak kazanır. Çöp toplama işi oldukça zordur. Fırat'ın ağabeyi Murat, bunun zorluklarıyla çokça karşılaşmıştır. Birlikte hareket etmeye ihtiyaçları vardır. Dayanışma değerinin önemi; Murat'ın katıldığı bir grup toplantısında kendini hissettirmektedir.

“Arada bir dernekte söyleşiler oluyordu. Gelen sağlıkçı, sendikacı ablalar ve abiler konuşma yapıyorlardı. Hastalıklardan, zehirli atıklardan söz ediliyordu. Sendikacılar ise örgütlü olmanın onları güçlendireceğini, sorunlarla tek başına savaşmanın daha zor olduğunu söylüyorlardı.” (s. 44).

Sertbarut, romanının sonunu iki farklı şekilde yazmıştır. İlkinde iki farklı yaşam arasındaki eşitsizliği yok etmiş, insanları birbirine kaynaştırmış, toz pembe bir hayat çizmiştir. Kendisi de imkânsızlığının farkında olarak şu ifadelerle yer vermiştir romanında:

“İşte bu kitabın yazarı ben de imkânsızı istiyorum aslında. Bunun için çöpten çıkan çocuklarla çokça çöp üreten çocukları yan yana getirmek isterdim aynı bahçenin içinde. Onlar birbirilerini görmezden gelseler de, birbirlerini itse de, birbirilerini beğenmeseler de yan yana gelmek zorundalar. Çünkü dünya hepimiz için dönüyor.” (s. 150).

Elit City'de yaşayan çocuklar için Çöp Plaza' da yaşayan çocukların kanlarını, onları kandırarak çalmaya başlamışlardır. Fazla kan alındığı için Çöp Plaza çocukları güçten düşmüşlerdir. Bu sefer onlar da hasta olmaya başlamıştır. Fırat'ın annesi, çocuklarını böyle görmeye dayanamaz. Sevgi değeri, annenin çocuklara olan şefkatiyle kendini gösterir.

“Böyle değildi benim çocuklarım. Zıp zıp zıplardı Fırat, tabanı yanmış it gibi gezerdi Feride...’ Doktor bu söze gülmekten kendini alamadı. ‘İt dediğime mi güldün? Öyle dediysem çocuklarım kıymetsiz diye değil. Onlar benim canım ciğerim Doktor Bey. Onlar bir solsa, ben bin solarım, tırnaklarına zarar gelsin istemem.” (s. 74).

Çocukları doktora götürmek için paraya ihtiyaç vardır ve geçimini çöp toplayarak sağlayan Çöp Plaza insanları için doktora gitmek neredeyse imkânsızdır. İyi kalpli doktorların yardımseverliği olumlu bir değer betimlemesiyle aktarılır.

“Abi, ben şey için rahatsız ettim. Şimdi bizim mahallede çok sevdiğimiz bir abimiz var, iki çocuğu birden hastalandı da. Nasıl desem doktora verecek 50 liradan fazla paramız...’ Doktor anladı durumu ve daha fazla açıklama yapmasına fırsat vermedi. ‘Anladım İhsan, getirin çocukları o zaman, saat üçe kadar buradayım, sonra Elit City'deki

klirikte olmam gerekiyor. Hadi bekliyorum sizi.” (s. 72).

Yoksulluğun bu denli belirginleştii bir mahallede, tasarruf da gerekli olmaktadır. Fırat, babasının çöpten bulup getirdiği büyüteçleri özenle saklamakta, koleksiyon yapmaktadır. Bir gün babasının yanına işe gider ve kendisinden bir miktar para ister. Babanın cevabı, üzücü olsa da tasarruf etmenin önemini vurgular cinstendir.

“Ne alacaksın oğlum? Biz almaya değil, satmaya geldik.’ ‘Belki şey bulurum, büyüteç...’ ‘Ben buldukça getiriyorum ya sana. Ona vereceğın para ile dört beş ekmek alırsız.” (s. 24).

Çöp Plaza romanında olumsuz değer grubunda; adalet değerine 5, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 1, çalışkanlık 1, dayanışma 0, duyarlılık 2, dürüstlük 16, estetik 0, eşitlik 8, özgürlük 0, saygı 17, sevgi 4, sorumluluk 3, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 1, öz denetim 0, sabır değerine 1 defa yer verilmiştir.

Zenginlerle yoksulların bu kadar kesin çizgilerle ayrıldığı romanda adalet, saygı, dürüstlük, eşitlik değerleri olumsuz durumlar içerisinde diğer değerlere kıyasla daha sık işlenmiştir.

Çöpten kendilerince güzel bir parça çıktığı zaman bunu pazarda satmaktadırlar. Ancak adil olunmadığından adaletin de tesis edilmediği görülür. Adalet değeri, olumsuz bir betimlemeyle kendine yer bulmaktadır.

“Çöpten bedavaya almışız. Ne pahasına aldık onu çöpten haberin var mı dangalak? Her türlü hastalık pahasına aldık. İlaça verecek paramız olmadığı halde aldık. Elimizi kesme pahasına aldık, tetanoz olma pahasına aldık. Zabıta dayağını göze alıp, uyku uyumayıp sana getirdik... 5 lirayı çok buluyor! Benim ölümüm bir gün beş lira yüzünden olacak, haberin var mı senin!” (s. 21).

Yoksul, giyimi kuşamı kötü olunca; sırf insan olduğu için saygı duyulması gerektiği unutulur. Çöp Plaza çocuklarının, kanını alıp Elit City’deki çocuklara vermek için Çöp Plaza’da geçici bir konteyner kurulur. Çevre sakinleri bu yapının ne için kurulduğunu bilmez ve merak ederler. Gidip bakmak isterler ancak gördükleri muamele saygı değerinin olumsuz şekliyle betimlenir.

“Bir adım daha atacaklardı ki güvenlikçiler çıktı birden ortaya. Hem de üç kişiydiler, bu küçük yapı için üç güvenlikçi! Belleri cophu, kolları sırmalı, omuzları parlak

metalli, suratları asık mı asık. Çocuklara dokunmaktan tiksindir gibi coplarıyla itelediler, öteye sürdüler hayvanlar gibi. Kara kargaların serçeleri ürkütmesine benziyordu olup bitenler.” (s. 60).

Her mesleğin ayrı değeri vardır ve insanların farklı meslek gruplarına da ihtiyaçları vardır. Bunları gruplandırmak, ayırım yapmak ya da aşağılamak saygı değerine ters düşen bir davranış olacaktır. Geri dönüşüm için plastik toplayarak geçimini sağlayan Murat ve konteynerdekilerin arasında geçen bir konuşmada yine saygı değeri, saygısızlık olarak kendini göstermektedir.

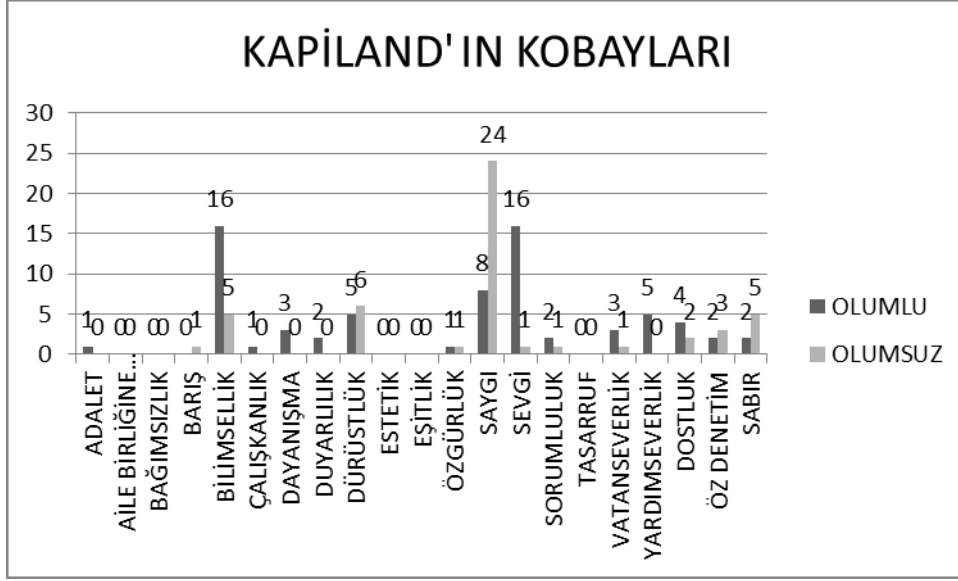
“‘İşim vardı,’ dedi Murat bir yetişkin havasıyla. Güldü görevli. ‘İş mi? Ne iş yapıyorsun ki sen?’ ‘Katı atık işçisiyim.’ Bilgisayardaki görevli, güvenlikçiye döndü: ‘Bir de böyle alengirli adlar takarlar kendilerine. Katı atık işçisiymiş!’ Güvenlikçi de dalgasını geçti: ‘Çöpçüyüm diyemiyor. Böyle artık memleket. Kapıcı, kapıcıyım diyemiyor, apartman görevlisiyim diyor ya onun gibi.’” (s. 94).

İnsanların; birlikte yaşadıkları insanlara karşı, doğaya, hayvanlara karşı kısacası birlikte dünyayı paylaştığı her şeye karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar zengin ya da fakir ayrımı gözetmeksizin herkes için geçerli olmalıdır. Ancak yine romanda eşitlik ve sorumluluk değerlerinin olumsuz betimlemesi Elit City’de hayat süren zengin insularla Çöp Plaza’da yaşayan yoksul insanlar üzerinden karşılaştırmalı olarak veriliyor.

“‘Bunlar ayakkabı yakıyor, araba lastiği yakıyor!’ demişti sitede villası olan çimento fabrikası sahibi. Oysa kendi fabrikası da atıklarını doğrudan dereye bırakıyordu. Çevre eylemcileri ölen balıkların, kurbağaların, kuşların hesabını sormak için fabrika önüne gelince polis çağırmış ve atıkları dereye yollamaya devam etmişti. Balıkların, kurbağaların, kuşların dili yoktu yakınacak, Ölen öldü, kaçan kaçtı...” (s. 38).

4. 5. Kapiland’ın Kobayları Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Romanda aktarılan değerlere ilişkin veriler, grafik hâline getirilmiştir.

Grafik 4.5. Kapiland'ın Kobaylari İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Kapiland'ın Kobaylari romanında olumlu değer grubunda; adalet değerine 1, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 16, çalışkanlık 1, dayanışma 3, duyarlılık 2, dürüstlük 5, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 1, saygı 8, sevgi 16, sorumluluk 2, tasarruf 0, vatanseverlik 3, yardımseverlik 5, dostluk 4, öz denetim 2, sabır değerine 2 defa yer verilmiştir.

Üçlü serinin ilk kitabıdır, Kapiland'ın Kobaylari. Günümüz sorunlarından biri olan GDO'lu ürünlerin, halkın farkına varmadan nasıl sofralarına kadar sızdığı, bir şeyi sorgulayarak inanmakla sorgulamadan kabullenmek arasındaki farkın önemi kitabın başlıca temalarını oluşturmaktadır.

Romanın başkahramanları; Hayri (Marjinal) ve Mehtap'tır. Kurguya göre 7- 17 yaş grubundaki çocuklarda şiddet eğiliminin arttığı öne sürülerek çocuklara "anti-row" isimli bir şurubun içilmesi dayatılır. Marjinal'in tüm arkadaşları şurubu kullanırken Marjinal, şurubu içmez. Kısa bir süre sonra şurubu içen çocukların hepsi kilo almaya başlar. Marjinal ve Mehtap durumu fark ederler ve bu şurubu içen gençler için bir şeyler yapmaya çalışırlar. Kitapta özellikle; saygı, bilimsellik ve sevgi değerleri ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kitap fantastik öğeler barındırdığından ve sorgulama, eleştiri kavramları ön plana çıktığından bilimsellik değeri yine en çok işlenen değerlerden olmuştur.

Marjinal, şurubu içenlerin sürekli yemek yediklerini ve çok kilo aldıklarını fark

ettikten sonra kendisine inanabilecek bir grup arkadaşına durumu sezdirmeye, anlatmaya çalışır. Onlar da sorgulamaya başlarlar.

“‘Bize kanıt gerekiyor,’ dedi Marjinal. “‘Kanıtlayamazsak kimseyi inandıramayız.’

Ezgi, ‘Kanıt biz olabiliriz, şimdi aldığımız kiloları anti- rowu içmeyi bıraktığımız için vereceğiz. Zayıflamamız bir kanıt olmaz mı?’

Mehtap karşı çıktı:

‘Sağlam bir kanıt sayılmaz, başka bir nedenle de kilo vermiş olabilirsin, diyecekler.’

‘O zaman şişmanlığı kanıt olarak sunalım, yakında herkes obez derecesinde şişman olacak,’ dedi Ezgi.

‘Bunu araştırıyorum,’ dedi Marjinal.” (s. 95).

Şurubu içen birçok genç; iştahları açıldığı için daha fazla yemeye başladı, yemeye başlayan gençler daha fazla kilo aldı. Kilo alan gençlerin yeni kıyafetlere ihtiyacı oldu. Kısacası halk, tam bir tüketim toplumuna dönüştü. Kitabın sonunda Marjinal ve arkadaşlarının çalışmalarıyla şurubun yan etkileri anlaşıldıktan sonra gerekli işlemler başlatılmakta ve adalet değerine bir vurgu yapılmaktadır.

“(…) Ayrıca –belki de en önemlisi buydu- farklı on beş ülkeden, tarafsızlığından ve bilimsel yaklaşımından kuşku duyulmayacak uzmanlar toplanacak, oluşturulan bu uzmanlar grubu içinde Kapiland’dan bir tek görevli bile olmayacaktı.

Uluslararası bu kurulun vereceği rapor doğrultusunda Kapilandla görüşülecek, bilerek ya da bilmeyerek yapılmış olsun, üretilen ve kullanılan bu ilacın yarattığı zararları tazmin etmeleri istenecekti. Bu zarar giderme, kesinlikle eleman yardımı, ilaç yardımı gibi alanlarda değil, yine uluslararası kurulun tespit edeceği parasal bir ödeme biçiminde olacaktı.” (s. 206).

Romanda olumsuz değer grubunda; adalet değerine 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 1, bilimsellik 5, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 6, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 1, saygı 24, sevgi 1, sorumluluk 1, tasarruf 0, vatanseverlik 1, yardımseverlik 0, dostluk 2, öz denetim 3, sabır değerine 5 defa yer verilmiştir.

Saygı değerinin olumsuz betimlemeleri gençlerin; büyüklere davranışlarından ve birbirleriyle olan iletişimlerinden hareketle verilmektedir.

Anti- row şurubunun okullardaki öğrencilere dağıtılmasıyla ilgili okula resmî yazı geldikten sonra müdür, çocuklara bunun duyurusunu törende yapar ve özellikle virtüsün 7-17 yaş grubundaki bireyleri tehdit ettiğinden bahseder. Konuşma üzerine öğrencilerden birinin tepkisi saygısızlık olarak kendini göstermektedir.

“Lise son sınıfta okuyan ve serseriliğiyle ün salmış Burhan, müdürün de duyacağı bir sesle bağırdı: ‘Hadi yine yırttınız hocam! Kabak bizim başımıza patladı.’” (s. 21).

Yine bilimin kötüye kullanılmasının da ne gibi olumsuz sonuçlar doğuracağı bilim değerinin olumsuz örnekleriyle verilmiştir. Marjinal, ilacı içmediği için kilo almazken okulunda ilacı içen tüm arkadaşları şişmanlamaya başlamıştır. Bu durum, öğretmenleri Sevda Hanım’ın gözünden kaçmaz ve Marjinal’in neden kilo almadığını sorgular. Marjinal de Sevda Hanım’a güvenip sırrını açıklar ve şurubu içmediğini söyler.

“Demek yanılmamışım, bu ilacı kullananların hepsi kilo alıyor ve sen içmediğin için şişmanlamıyorsun! Bu çok önemli bir kanıt!’

Marjinal, artık sırrını paylaşmış olmanın verdiği rahatlıkla anlatmaya başladı:

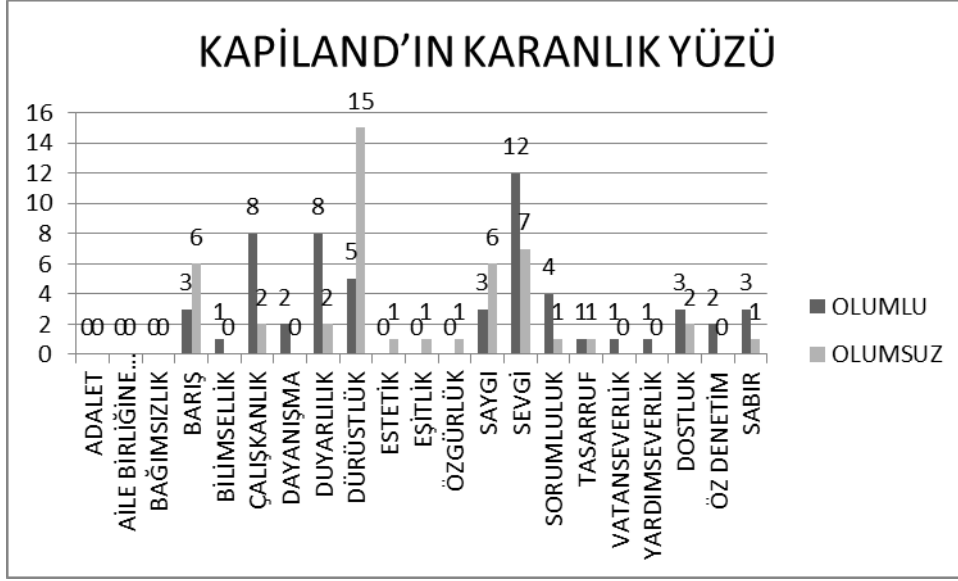
‘Başka şeyler de yapıyor hocam, yalnızca şişmanlatmıyor. İlacı içenler yaşılanıyor, tıpkı kopya koyun Dolly gibi. Kapiland bizi kobay gibi kullanıyor, hepimiz onların gözünde aptal birer koyunuz.’

Afalladı Sevda Hanım. ‘Yaşılanıyorlar mı gerçekten?’

‘Siz öğrencilere çok yakından bakmadığınız için fark edemiyor olabilirsiniz. Ben bir haftadır belirtiler görmeye başladım. Bu durumu bilen ve şurubu içmeyen arkadaşlarımdan dışında herkes hızla kilo alıyor ve yaşılanıyor.’” (s. 139).

4. 6. Kapiland’ın Karanlık Yüzü Romanında İşlenen Değerler İle İlgili Veriler

Romanda aktarılan değerlere ilişkin veriler aşağıda grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.6. Kapiland'ın Karanlık Yüzü İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Kapiland'ın Karanlık Yüzü'nde adalet değerine 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 3, bilimsellik 1, çalışkanlık 8, dayanışma 2, duyarlılık 8, dürüstlük 5, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 3, sevgi 12, sorumluluk 4, tasarruf 1, vatanseverlik 1, yardımseverlik 1, dostluk 3, öz denetim 2, sabır değerine 3 defa olumlu biçimde yer verilmiştir.

Kapiland'ın Karanlık Yüzü, serinin ikinci kitabıdır. Kapiland'ın Kobayları kitabında Türkiye üzerinde oynanan oyun açığa çıktıktan sonra Kapilandlı yöneticiler durumdan çok rahatsız olmuşlardır. İnsanlar üzerindeki imajlarını düzeltmek ve halkı yeniden kandırabilmek adına bir sınav düzenlemişlerdir. Sınavda başarılı olan iki genç, Kapiland isimli ülkeye ücretsiz bir gezi kazanacaktır. Dürüstlük değeri ihlal edilerek yapılan bu sınavda, Mehtap ve soruların yarısını boş bırakmasına rağmen Marjinal birinci olmuş, Kapiland'a gitmeye hak kazanmışlardır.

Mehtap, başlarda sınavın neden yapıldığını hiç sorgulamadan bu sınava çalışmıştır. Mehtap her ne kadar durumu sorgulamamışsa da Kapiland'a gitmek hedefi uğruna çalışıyor olarak gözlenir. Böylece çalışkanlık değeri vurgulanmış olur.

“Mehtap annesinin çeviri bürosundan getirdiği sorulara aç kurt gibi saldırdı. Cümleler biraz acayıpti ama aşağı yukarı sorunun anlamı tahmin ediliyordu. Oturup yeniden düzenlendi, cümle bozukluklarını giderdi. Günlerce çalıştı, benzer sorular üretip

cevaplarını buldu. O kadar iyi hazırlanmıştı ki bütün bu sınavın üniversite sınavına da etkisi olacağını umuyordu.” (s. 34).

Çocuklar, Kapiland denilen ülkeyi rehberleri Smile eşliğinde gezmişlerdir. Aslında kötü yöneticilerin çocuklar için bir planı vardır ancak gerçekleştiremezler. Mehtap ve özellikle Marjinal her şeye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Gezi bitip ülkelerine döndüklerinde öncelikle bir basın toplantısı düzenleyip sınavın hileli bir sınav olduğunu itiraf ederek başlarlar. Bu davranışları, onların dürüst çocuklar olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır.

“İlk sözü Mehtap aldı:

‘Merhaba, geldiğiniz için teşekkür ederiz. Basın açıklamamıza daha fazla ilgi gösterileceğini ummuştuk. Sanırım bu ilgiyi daha sonra göreceğiz. Hem ülkemizdeki hem Kapiland’daki medya, söyleyeceğimiz her cümleyi manşetlerine taşıyacak. Önce ülkemizde çevrilen dolaptan başlayalım. Biz aslında hileli bir sınavla Kapiland’a gönderildik.’

(...)

Mikrofonu Marjinal aldı:

‘Evet, hileli bir sınavdı bu. Yalnızca birkaç soru çözdüm ve kazandım, daha doğrusu kazandırıldım. Çünkü Kapiland bizi istiyordu, çünkü geçen yıl onların oyununu bozmuştuk. Bize ne kadar iyi olduklarını, ne kadar büyük olduklarını ve gelişmişliklerini göstereceklerdi. Döndüğümüzde çevremizdeki insanlara karşı Kapiland’ı övecek ve dünyanın hükümdarı olmak isteyen bu ülkeye sempati duyulmasını sağlayacaktık.’” (s. 152- 153).

Kitap konusu itibarıyla, sömürgeci Kapiland’dan bahsettiği için sömürgecinin, savaşın, insanları kandırmanın örneklerine rastlamak kaçınılmaz olur. Hâl böyle olunca da dürüstlük, barış, saygı değerleri olumsuz tasvirlerle kitapta yer alır. Romanda adalet değerine 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 6, bilimsellik 0, çalışkanlık 2, dayanışma 0, duyarlılık 2, dürüstlük 15, estetik 1, eşitlik 1, özgürlük 1, saygı 6, sevgi 7, sorumluluk 1, tasarruf 1, vatanseverlik 0, yardımseverlik 1, dostluk 2, öz denetim 0, sabır değerine 1 kez yer olumsuz biçimde yer verilmiştir.

Marjinal’in Nuri isminde oldukça bilge, sağlığına dikkat eden, sorgulayan, gerçeklerin farkında olan bir dedesi vardır. Bir gün Mehtap ve Marjinal; Nuri Baba’yı ziyarete giderler. Çocuklar, Kapiland’dan Nuri Baba’ya bahsedince Nuri baba da gerekli

araştırmalarına başlamış; “MARSHALL YARDIMI VE TÜRKiYE” isimli kitaba bir kez daha göz atmıştır. Ancak çocukların bu yardım hakkında bir bilgisi yoktur ve insanların nasıl kandırıldığına dair gerekli açıklama Nuri Baba’dan gelir.

“Bu yardım planı uygulanmaya başladığında 1950’li yılların başındaydık. Çocuklara süt tozu, askerlerimize silah, halkımıza buğday verdiler. Ne kadar dost canlısı ne kadar iyiliksever bir ülke değil mi Kapiland?’ dedi ve çocukların bu ironiyi anlamaları için biraz sustu. Sonra devam etti:

‘Ama kaynaklarımızın kullanımını böylece kontrol altına almış oldular. Bize dediler ki, demiryolunu bırakın otoyol yapın, yaptık ve kamyonları, otobüsleri onlardan satın aldık. Kapiland’ın bize ve bizim gibi ülkelere yardım adı altında yaptığı her şey kendi zenginliği içindi, kendi ticareti içindi. Biz yolunacak kazdık ve bırakın etimizi, her bir tüyümüz değerliydi. Bizi kendi karakolu gibi kullandı. Gir dedi, girdik; çık dedi, çıktık. Onursuzlaştığımızın farkına varmayalım diye de milliyetçi duygularımızı pohpohladı. Yardım olarak verilen süttozu ile yapılan gıdalar Anadolu’da her okula dağıtıldı. Öylesine duyarlıydılar ki, sütü içemeyen çocuklar için yoğurt yapıp ayran verdiler. Derken Anadolu tarihinde ilk kez çocuk felci olayları patlak vermeye başladı.’” (s. 75- 76).

Mehtap ve Marjinal, rehberleri tarafından “Barış Müzesi” ne götürülürler. Müzede Kapiland’ın sömürgeleri olan devletlerle, sözde barış adı altında çekilen fotoğraflar sergilenmiştir. Rehber, çocukları barışçı bir millet olduklarına ikna etmek ister ancak durum öyle değildir ve çocuklar da bunun farkındadırlar. Gelmeden önce araştırmalarını yapmış, Kapiland ile ilgili bilmeleri gereken birçok şeyi öğrenmişlerdir çünkü.

“Nasıl buldunuz müzeyi? Savaşçı bir ülke olmadığımızı anlamışsınızdır herhalde.’

‘Bu fotoğraflar eksik, yalnızca görmemiz gerekenleri gösterdiniz,’ dedi Marji.

İsmail’in adımları durdu. ‘Nasıl eksik?’

‘Evet öyle, siz onlara un, şeker, konserve dağıtırken fotoğraf çekmişsiniz, ama ne aldığınızın fotoğrafi yoktu içeride. Onları başka bir müzede mi sergiliyorsunuz?’” (s. 96).

Romanın sonunda basın açıklaması yapan çocuklar, yine Kapiland’ın aslında hiç de barışçıl bir ülke olmadığına değinmişlerdir.

“Mehtap sözü devraldı.

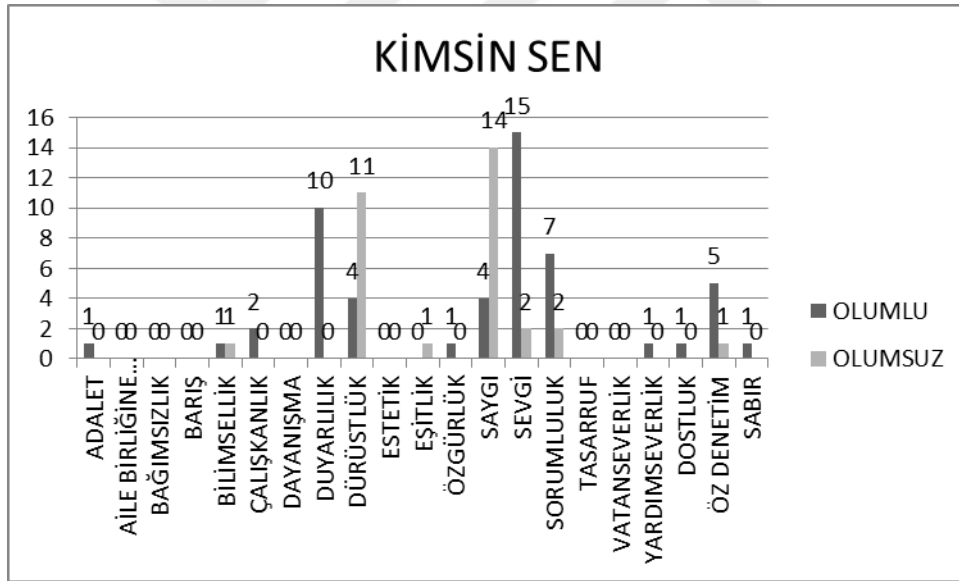
‘Kapiland kendi terörünü kendi yaratıyor, kendi düşmanını kendi yaratıyor. Çünkü devlet teröristler sayesinde varlığını sürdürebiliyor. Halkına gözdağı veriyor. Devlete

karşı çıkma, devleti sorgulama yoksa teröristler tepene biner diyor. İşte Kapiland budur! Savaşı yaratır, sonra depoda biriken un çuvallarını savaştan geriye kalan halka yardım diye uzatır. Kim onun bu kanlı elini tutmak ister!’’ (s. 155- 156).

Roman, genel olarak olumlu- olumsuz betimlemeler üzerinden barış, saygı, sevgi değerlerinin ne kadar kıymetli olduğuna değinmektedir. Ayrıca tüm kanan ya da kandırılan bu insanlara rağmen Kapiland’da kendilerine yardım eden Türk asıllı profesör, çocukların ülkeleri için gösterdikleri bu azim, vatanseverlik değerini de ön plana çıkarmaktadır. Çocuklar, Kapiland’ın türlü göz boyamalarına inanmamış, Türkiye’ye döner dönmez tüm yaşananlardan halkı, haberdar etmişlerdir. Böylesine cesurca bir davranış vatan sevgisinin ispatı olarak nitelendirilebilir.

4. 7. Kimsin Sen Romanında Aktarılan Değerlere Dair Veriler

Romanda geçen değerlere ilişkin bulgular grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.7. Kimsin Sen İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Romanda adalet değerine 1, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 1, çalışkanlık 2, dayanışma 0, duyarlılık 10, dürüstlük 4, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 1, saygı 4, sevgi 15, sorumluluk 7, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 1, dostluk 1, öz denetim 5, sabır değerine 1 defa olumlu biçimde yer verilmiştir.

Kimsin Sen, gizemli bir kaza sonucu yolları kesişen ve ergenlik dönemini yaşayan gençleri konu edindir. Gençlerin birbirlerine karşı duydukları sevgi ve saygı, duyarlılıkları, almaları gereken sorumluluklar ve tam da o dönemde artık şekillenmeye başlayan karakterlerini kontrol edebilme yani öz denetim değeri kitapta sıklıkla karşılaşılan değerlerdendir.

Sevgi değeri kitapta yoğunlukla karşı cinse duyulan ilgi olarak karşımıza çıkmaktadır. Elif, kimlik arayışında türlü farklılıklar peşindeyken çevresinde çok da ne olup bittiğini fark edemez ancak sınıfındaki Mert isimli çocuğun ona karşı ilgisi vardır.

“Sen asıl Mert’le ilgilensen daha iyi olur. Çocuk senin gözüne girmeye çalışıyor, fark etmedin mi?”

Elif şaşırды, Ayça’nın ne bildiğini merak etti.

‘Ne yapıyor, hiç farkında değilim.’

‘Numara yapma, kaç kez seni keserken yakaladım onu. Sınıfta şu Çin çanağı şiirini okurken sana bakıyordu.’

‘Çin çanağı değil, Çin Kâsesi...’

‘Her neyse işte. Kızım, çocuğa Çin kadar uzak duruyorsun sen de ha! Kır şeytanın bacağına da bir sevgili edin, Mert iyi çocuktur.’” (s. 60).

Elif’in babası bir gün eve gelir ve Elif’in kuzeni olan Berna’nın köprüden düştüğünü, Berna’nın hastanede olduğunu söyler. Olayla ilgili henüz bilinen bir şey yoktur, her şey Berna’nın anlatacaklarına bağlıdır. Berna köprüden aslında kendisi düşmüştür. Ancak sevgilisi Semih’in kendisini aldattığını öğrenince; köprüden onu Semih’in ittiğini söyler. Semih, bu yüzden ceza alır. Elif ve Mert durumu öğrendikten sonra Berna’yı doğruları söylemesi için ikna etmeye çalışırlar. Dürüstlük değeri olumlu ve olumsuz şekilde betimlenmiş ama doğru olanın yapılması gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.

“Mert:

‘Seni köprüden iten o muydu?’

Berna şımarıkça güldü.

‘Hayır, yok öyle bir şey ya. Tartışıyorduk aslında. Bağıra çağıra yürüyorduk köprü boyunca. Ben bir an boş bulundum, arkamda parmaklık varmış gibi kenara çekildim ve o anda olan oldu. Kendimi boşlukta buldum.’

'Semih'ten ne istiyorsun peki? Ona suç atmanın anlamı ne?' diye sordu Mert.

Yazar, kötü bir olaya neden olan davranışın sebeplerini diğer roman kahramanları aracılığıyla sorguluyor.

'Başka bir kızla daha çıkmaya başlamış, bu benim kulağıma geldi tabii. Bana yalanlar yumurtluyordu. Salak, akli sıra iki kızı birden idare edecek.'

'Manyaksın sen!' dedi Elif. 'Çocuk cezaevinde başka bir kızla çıktığı için mi yatıyor! Buna hakkın yok. Devamsızlıktan okuldan atılacak. Kafan almıyor mu bunu?'

Ayrıca bu cümleyle birlikte duyarlılık değerine de değinilmektedir. Gençler, arkadaşlarının okuldan atılmamasını önemsiyorlar.

'Ya, tamam söyleyeceğim işin doğrusunu da, biraz daha burnu sürtülsün istiyorum, beni aldatmak neymiş görsün.'

Ve Elif, tüm bu saçma bahanelerden sonra net bir şekilde tepkisini ortaya koyar.

'Olmaz öyle şey, şimdi gidip teyzeme söyleyeceğim,' diye kapıya yöneldi Elif." (s. 120).

Görüldüğü gibi bu ifadeyle de dürüstlük değeri vurgulanmış olur.

Romanda adalet değerine 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 1, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 11, estetik 0, eşitlik 1, özgürlük 0, saygı 14, sevgi 2, sorumluluk 2, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 0, öz denetim 1, sabır değerine 0 defa olumsuz biçimde yer verilmektedir.

Berna hastaneden çıkana kadar Berna'nın annesi Hülya Hanım, kardeşi Nilüfer Hanım'dan kendilerinde kalıp kedisine bakmasını ister. Nilüfer Hanım ve Elif birkaç parça eşya aldıktan sonra Hülya Hanım'ın evine geçerler. Elif, Berna'nın odasına çıkar. Canı sıkılan Elif, kendi e- postalarına bakmak için bilgisayarı açtığı anda kuzeninin açık olan mesaj programı çalışmaya başlar ve Elif yapmaması gerekeni yapar. Kuzenin mesajlarını, izinsiz okur. Saygı değerinin olumsuz betimlemesi, okuyucuya bu şekilde aktarılmış olmaktadır:

"Biriken mesajlar peş peşe geliyordu. Bu mesaj vızıltıları içinde kendi postalarına rahat bakamayacağını düşünen Elif, programı kapatmak istedi. Ama bir şey durdurdu onu. Bir başkasının günlüğünü gizlice okumanın heyecanına benzer bir duygu kapladı içini. Ne olurdu ki onun mesajlarına baksa? Sonuçta Berna'da aynısını yapıyordu. Odasına girip

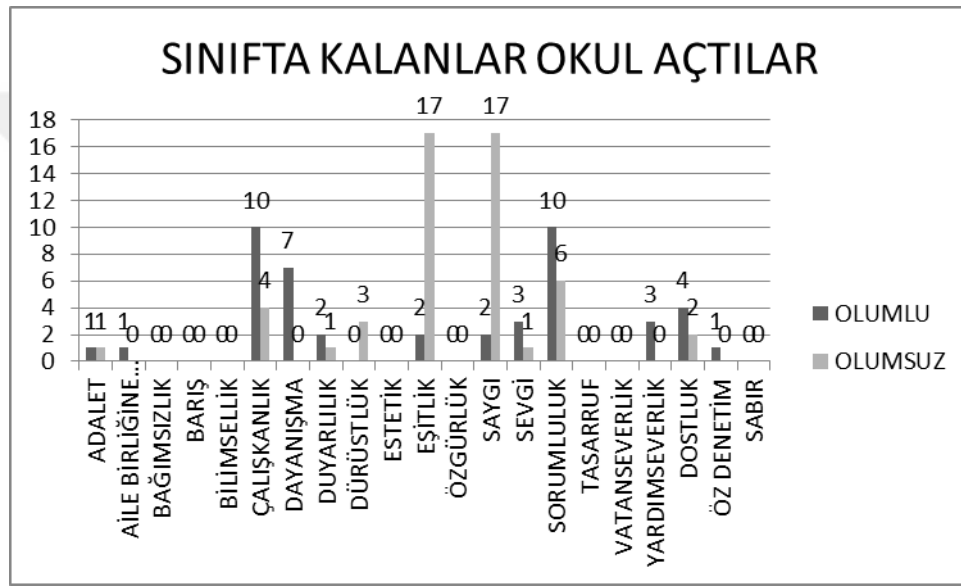

dolap, çekmece, defter karıştırmaya meraklıydı. Madem Berna kendinde bu hakkı görüyordu, Elif de onun mesajlarına bakmakta bir sakınca görmedi.” (s. 43).

Roman, insanın değişebileceğini, herkesin aynı olmak zorunda olmadığını hatta bu farklılıkların hayatı zenginleştirdiğini, hatalardan ders alıp değişebilmenin erdem olduğunu vurgulamaktadır, denilebilir.

4. 8. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar’da Aktarılan Değerlere Dair Veriler

Romanda değinilen değerlere ilişkin sayısal veriler grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.8. Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Romanda adalet değeri 1, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 10, dayanışma 7, duyarlılık 2, dürüstlük 0, estetik 0, eşitlik 2, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 3, sorumluluk 10, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 3, dostluk 4, öz denetim 1, sabır 0 defa olumlu olarak işlenmiştir.

Levent yani Levo, ilk üç sınıfı Diyarbakır’da okumuştur. Babası Levo’nun kendisi gibi olmasını istememekte; oğlunun, okuyup büyük adam olmasının hayallerini kurmaktadır. Bu yüzden de İzmir’e taşınmışlardır.

Levo’nun babası memlekette marangozluk yaparken İzmir’e gelince o iş de geride kalmıştır. Dayanışmanın, yardımlaşmanın önemi olumlu değer betimlemeleri üzerinden

verilmiştir.

“Neyse ki yardımlaşma vardı, dayanışma vardı. Amcam ve birkaç arkadaşı daha, babamı bir çay ocağı açması için ikna ettiler. Babam, anlamadığı bir işe girmek istemiyordu. Onun anladığı yalnızca basit marangozluk işleriydi ve kasabada ona göre bir iş yoktu. Böylece ister istemez bir çay ocağı kuruldu. Borçla çay makinesi, tepsiler, bardak, şeker alındı. Annem babama çay demlemenin inceliklerini anlattı.” (s. 12).

Levent’in ailesi, okumamış olsa da duyarlıydılar. En azından çocuklarının okuması gerektiğinin farkındadırlar.

“ Babam da okulun ilk haftasında öğüt verip durmuştu:

‘Bak Levo, yerimizi yurdumuzu terk edip geldik buralara. Ne için?’

Biliyordum cevabı.

‘Bizim için baba.’

Başını sallardı babam.

‘Evet, sizin için; iyi okullara gidesiniz diye, iyi mesleğiniz olsun diye.’” (s. 20).

Her ne kadar Levent’in ailesi yerini yurdunu bırakıp gelmiş olsa da Levent, sonuna kadar gayret etse de bazı şeyler istedikleri gibi gitmez. Ortada büyük eşitsizlikler vardır çünkü. Okullarda öğretmenler; çocuklara, velilere farklı davranır. Çocuklar, bu davranışların farkına vardıkça daha da çok ezilirler. İlk dönemin sonu gelir ve karnelerini alırlar. Karnesi Levo’dan daha kötü olan arkadaşları, memlekete kaçma planı yaparken o sırada “Murat Abi” leri ile karşılaşırlar. Murat da kendileri gibi öğretmenleri tarafından ilgi görememiş ve okulu bırakmıştır. Ancak tam bir okuma sevdalısıdır ve okulu bıraksada kendisini geliştirmeye devam etmiştir. Memleketlerine kaçmak isteyen çocukları fark edince onlara aile birliğinin önemini vurgulayan şu sözleri söyler:

“Aklınıza gelen şey, çare değil, söyleyeyim. Eğer kaçarsanız siz de dâhil herkes çok üzülür. Kimse anneniz, babanız gibi sizi koruyup kollamaz, oyun değil bu.” (s. 53).

Romanda adalet değerine 1, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 4, dayanışma 0, duyarlılık 1, dürüstlük 3, estetik 0, eşitlik 17, özgürlük 0, saygı 17, sevgi 1, sorumluluk 6, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 2, öz denetim 0, sabır değerine 0 defa olumsuz biçimde yer verilmiştir.

Babası, Levent’i kayda götürdüğü ilk gün her şeyin farkına varmıştır Bu farkındalık

ile romanda eşitlik, saygı değeri olumsuz betimleme üzerinden verilmiştir.

“Babam kasabanın okuluna kaydımı yaptırıyordu. Burada dördüncü sınıftan devam edecektim. İlk üçü geride bırakmıştım, Diyarbakır’da.

‘Oğlanın adı ne?’ dedi masada oturan adam. Kaşları çatık, sesi azarlar gibi ve sanki biz masanın karşısında değilmişiz de taaa bahçedeymişiz gibi yüksek sesle.

Bizden önceki kadına böyle sormamıştı.

‘Oğlunuzun adı nedir?’ demişti gülümseyerek. Sen ve siz arasındaki farkı anladım, bizimle onlar arasındaki farkı o gün aklıma yazdım.” (s. 8).

Öğretmenlerin çocuklara eşit davranmaması, görev ve sorumluluklarının ihmali olarak Levent’in ağzından verilmiştir.

“Celo, babasının öğretmenle görüşmesinden sonra bir daha okula gelmedi. Babası pidesinin yanına vermiş, çalışsın diye. (...)

Doğru, Celo çalışacaktı; yerleri süpürecek, pide paketlerini verilen adreslere götürecekti, çay dağıtacak, yağlı masaları silecekti. İşini iyi yapmazsa azar işitecekti, kocaman adamların arasında kafasına göre iki laf edemeyecekti, hiç şakalaşamayacaktı. Başkaları konuşacak, o hep dinleyecekti. Hiçbir kızın saçını çekemeyecekti, hiç resim çizemeyecekti. Bozuk Türkçesi bir süre sonra değişecekti ama düzelmeyecekti, yine bozuk konuşacaktı, kocaman adammış gibi çıkacaktı cümleler ağzından.

Öğretmenimiz bunları düşünüyor mu acaba ?” (s. 39- 40)

Levent ve arkadaşlarının şiveleri birbirinden farklıdır. Bu durum, diğerleri tarafından saygısızca karşılanmalarına neden olur. Ancak konuşma biçimi farklı olan sadece onlar değildir. Sertbarut, farklı bir konunun daha eleştirisini yaparak eşitlik ve saygı değerlerini olumsuz betimlemeler üzerinden vermiştir.

“Konuşma biçimimizle alay edilmesini bir türlü anlayamıyordum. Bir gün öğretmenimiz sınıfa sarı saçlı, kırmızı yüzlü, uzun boylu bir adamla girmişti. Alman’mış, Türkiye’deki okulları inceliyormuş, Türkçeyi başka türlü konuşuyordu.

‘Çuçüklaaar, ben siiizi şok siviıyor. Ben geldi görmeye Almanya’dan,’ demişti.

Sınıfta kimse gülmedi, bize niçin gülüyorlardı peki? Biz bu adamdan daha mı kötü kullanıyorduk Türkçeyi?” (s. 39).

Roman, eğitim sistemindeki aksaklıkları, işleyiş bozukluklarını konu edindiğinden

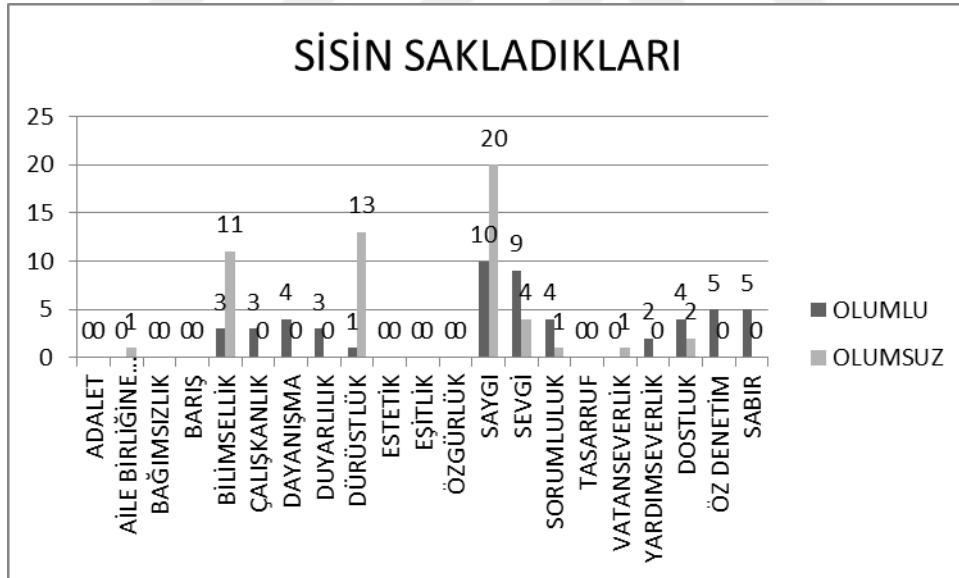
özellikle çalışkanlık, eşitlik, saygı, sorumluluk değerleri ön plana çıkmıştır. Buna karşılık kitabın sonunu; pes etmeden çalışmanın önemini, vurgulayarak tamamlamış, insanın kendine inanması gerektiğini çalışkanlık değerinin olumlu betimlemesi üzerinden şu cümlelerle vermiştir.

“Eylül ayı geldiğinde renk değiştiren yapraklar gibi içimizdeki renkler de değişti. Gülerek çıktık evlerimizden. Güneş başka türlü ısıttı yanaklarımızı. Güven duygusuyla geçtik yollardan. Celo yine aramızdaydı, sokak köpekleriyle şakalaştı. (...) Başımız dik, okulun demir kapısını araladık. Görüşemediğimiz arkadaşlarımızı görünce gülümsedik, sarıldık. Selam vermekten çekindiğimiz öğretmenlerimize, asık suratlı müdürümüze, ‘Günaydın!’ dedik.

Bahçe yine aynı bahçe ama artık biz başka çocuklardık.” (s. 96).

4. 9. Sisin Sakladıkları’nda Aktarılan Değerlere Dair Veriler

Romanda geçen değerlere ilişkin sayısal bulgular grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.9. Sisin Sakladıkları İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Sisin Sakladıkları’nda adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 3, çalışkanlık 3, dayanışma 4, duyarlılık 3, dürüstlük 1, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 10, sevgi 9, sorumluluk 4, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 2,

dostluk 4, öz denetim 5, sabır 5 defa olumlu olarak kullanılmıştır. Sisin Sakladıkları'nda bilimsellik, saygı, dürüstlük, sevgi değeri sık işlenen değerlerden olmuştur.

Romanın başkahramanı olan İlay, Tayfun isimli çocuktan çok hoşlanmaktadır. Annesi, İlay'ı yaz tatilinde tek başına evde kalıp sıkılmaması için köye göndermek ister ama İlay, Tayfun'u göremeyeceğini düşününce asla başka bir yere gitmek istemez. Hatta kendisini sevdiğini düşündüğü Tayfun'da bu haberi duyunca çok üzüleceğini düşünür. Sevgi değeri, karşı cinse duyulan ilgi olarak kendini hissettirmektedir.

“Her gün Tayfun’la buluşmak isterken, görüşemese bile telefonla sesini duymak isterken bir teyze hikâyesi atmıştı ortaya annesi, O da çok üzülür diye içini çekti İlay. Beni sevdiğini söylüyor her fırsatta, davranışlarıyla da bunu belli ediyor.” (s. 19).

Yine başka bir sevgi ifadesiyle;

“Derin bir soluk aldı, sevmek ne güzel bir duyguydu. Şimdi annesi bu sevgiyi doyasya yaşamaktan uzaklaştırmak istiyordu onu.” (s. 20).

Ancak görüşmeye başlayalı çok kısa bir süre olmasına rağmen Tayfun, İlay ile görüşmek istemediğini belirtir. İlay, ilk başta çok üzülür, çok zor kabullenir durumu fakat daha sonra kendi duygularını kontrol altına almayı bilir. Öz denetim değeri, olumlu bir örnekle verilmiştir.

“İlay duvardaki aynaya yaklaşıp yüzünü incelemeye başladı. Gözleri kıpkırmızı, saçları darmadağınık, perişan bir yüz gördü. Kendine acıdı, daha dün aynaya baktığında kendisini güzel ve şanslı bulmuş, Tayfun beni seviyor diye kendini daha çok sevmişti. Tayfun için bu hale gelmeye değer mi, diye düşündü. Sonuçta çocuk onu aldatmıştı; ciddi bir arkadaşlık istemediği gibi, yalancının, düzenbazın, kendini beğenmişin, korkağın biriydi.” (s. 36).

Annesi, İlay'ı köydeki teyzesinin yanına yollamak istemektedir. İlay daha önce teyzesini hiç görmemiştir, orada çok sıkılacağını düşünerek köye gitse de durumlar değişir. Kunduzlu köyünde, kargaların genlerini insanlara aktararak insan ömrünü uzatmaya çalışan çeşitli deneyler yapılmaktadır. İlay'ın teyzesi köyde yaşanan garipliğin farkındadır ancak işin iç yüzünü öğrenip ortaya çıkarabilmek için birinin kendisine yardım etmesi gerekmektedir. Bu yüzden kendisine yardımcı olacağını düşündüğü İlay'ın, köye, yanına geldiğine çok sevinmektedir. Dayanışma değeri, teyze- yeğen iletişiminde olumlu olarak yansıtılmaktadır.

“Bu işin peşini bırakmayacaktı, kararlıydı. İşte, yeğeni İlay’ı çağırmıştı yanına, onun yardımıyla ve tabi Mavi Karga’nın getirdiği belgeyle düzenbaz madencilerin oyununu bozacaktı. Bu olay nedeniyle İlay’la Mavi Kargayı’da tanıştırmış, ileride bu kuşu emanet edeceği yeğenini yakından tanıma olanağı bulmuştu.” (s. 111).

Romanda olumsuz değerlerin kullanım sayıları şunlardır; adalet 0, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 11, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 13, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 20, sevgi 4, sorumluluk 1, tasarruf 0, vatanseverlik 1, yardımseverlik 0, dostluk 2, öz denetim 0, sabır 0’dır.

Denek olarak kullanılan insanlardan ikisini bir gün köyün çobanı, otlakta görür. Olan biteni İlay’ın teyzesi Kutsiye Hanım’a anlatır. Bilim, kötüye kullanıldığında çok büyük felaketlere neden olmaktadır. Yazar, bu olumsuz düşünceden hareketle zıtlıktan yararlanıp bilimsellik değerini olumsuz bir örnek üzerinden vermiştir.

“Bir tuhaflık vardı hallerinde. İkiz gibiydiler, ikisi de sarı saçlı, mavi gözlüydü. Yirmi beş otuz yaşlarında görünüyorlardı, ama ne bileyim, beş yaşında gibiydiler. Yürüyüşleri, çıkardıkları sesler, ellerini kollarını sallayışları... Karınlarına şap şap vurup ağızlarını kocaman açtılar. Korktum, deli bunlar diye düşündüm; ama sonra şimşek çaktı bende, yiyecek istiyorlarmış meğer.’

‘Eee?’

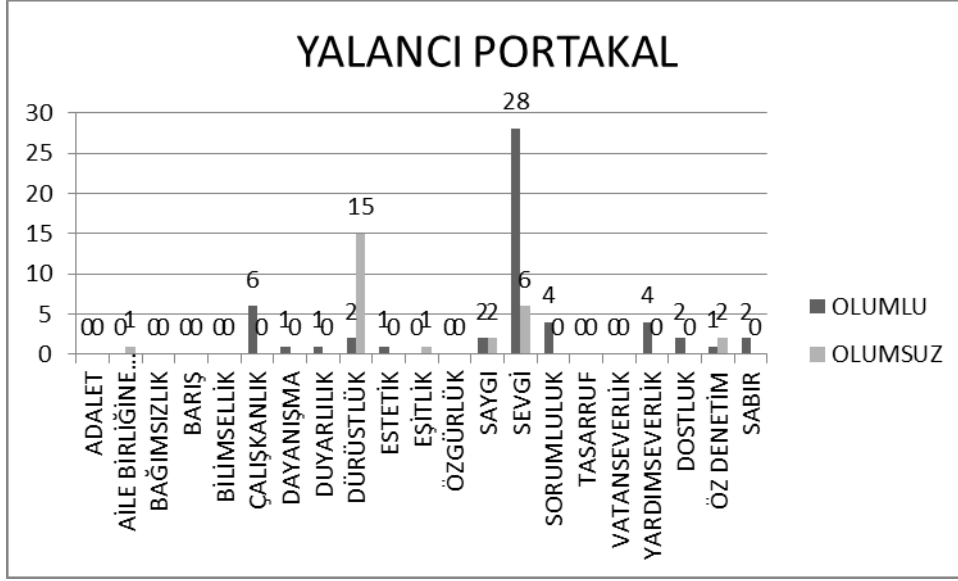
‘Yanımda haşlanmış patatesle, yumurta vardı, verdim. Kutlıktan çıkmış gibi yediler, sonra kocaman adamlar bir çocuk gibi seke seke uzaklaştılar yanımdan. Madene doğru gidiyorlardı. Gidemedim arkalarından, korktum.’

Kutsiye Hanım, bu iki adamın, üzerinde deneyler yapılan insanlardan olduğunu düşündü. Erkenden yaşlanıp erkenden ölecek olan iki denek.” (s. 146).

Bu örneklerden ve bulgulardan da hareketle romanda, etik değerlerin önemi yine dürüstlük ve bilimsellik değerleri kullanılarak verilmiştir.

4. 10. Yalancı Portakal’da Aktarılan Değerlere Dair Veriler

Romanda geçen değerlere ilişkin sayısal bulgular grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.10. Yalancı Portakal İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Yalancı Portakal’da adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 6, dayanışma 1, duyarlılık 1, dürüstlük 2, estetik 1, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 28, sorumluluk 4, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 4, dostluk 2, öz denetim 1, sabır 2 defa olumlu olarak kullanılmıştır.

Romanda yedi yaşında bir kız çocuğu olan Elif’in, ailesinin maddi durumu kötüdür. Bu yüzden Elif’i halasının yanına, hem ona arkadaşlık etmesi için hem de birinci sınıfta okuması için yollarlar. Bu aslında Elif için de ailesi için de zor bir durumdur, özellikle annesi çok üzülür. Elif türlü çabalardan sonra ikna edilir ve halasının yanına gönderilir. Elif’in hayal dünyası oldukça geniştir ama bir süre sonra hayal kurmayla yalan söylemeyi birbirine karıştırmaya başlar. Bu yüzden dürüstlük değeri ön plana çıkar ve olumlu- olumsuz örneklerle verilir.

Sevgi değeri, kitap boyunca genellikle aileye duyulan sevgi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Annemin gövdesine yaslandığımda yine sevdiğim o koku doldu burnuma. Annem çok sevdiğim mavi boncuklu eşarbını bağlamıştı başına.” (s. 10- 11).

“Beni sevmiyorsunuz! Kurtulmak istiyorsunuz, ’ diyerek yanından uzaklaştım.

Söylediklerime ben de inanmıyordum ama içimden bunları söylemek, annemi üzmem geliyordu. Aslında annemin beni çok sevdiğini biliyordum.” (s. 11).

Elif, gerçekten de halasına yoldaş olmuş, onu çok sevmiştir. Halası da Elif'i çok sevmektedir. Ona bir şey olacak diye korkmakta, Elif'in kardeşinin emaneti olduğunu unutmamaktadır. Sorumluluk değeri olumlu bir betimlemeyle verilmiştir. Bunun yanında Elif'in halasına olan tavrı da dürüstlük değerinin olumsuz bir tasviridir, çünkü halasını kandırmaktadır.

“Bir gün benimle annem gibi ilgilensin diye bilerek kolumu böğürtlen dikenine çizdirdim. İncecik çizikten kan akmaya başlayınca da halamın yanına koştum.

‘Hala! Hala! Kolum yaralandı, çok acıyor.’

Halam kanı görünce birden telaşlandı. Onun telaşını, pamuk ve kolonya aramasını mutlulukla izledim. Ama bunu hiç belli etmeden, yüzümü acı çekiyormuş gibi buruşturmayı da unuttum. O bir yandan kolonyalı pamukla yarayı temizliyor, bir yandan da canım yanmasın diye üflüyordu.

‘Dikkatli ol Elifim, sen bana emanetsin. Başına bir şey gelse annene, babana ne derim?’” (s. 40).

Romanda olumsuz değerler grubunda kullanılan değer sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 1, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 15, estetik 0, eşitlik 1, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 6, sorumluluk 0, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 0, öz denetim 2, sabır 0'dır.

Kitapta Elif'in mecburiyetten de olsa küçük yaşta halasına gönderilmesi, evden ayrı yaşaması; “aile birliğine önem verme” değerinin olumsuz bir örneğidir.

“Ailemden ayrı yaşamak zorunda kaldığımda yedi yaşındaydım. O zamanlar bu ayrılığın nedenini tam anlayamamıştım.

‘Halan iyi kadın,’ diyorlardı.

‘Orada kazlar var,’ diyorlardı.

‘Çayır çimen...’ diyorlardı.

Bunların hiçbiri beni rahatlatmıyordu. Yani oraya kazlar yüzünden mi gidecektim?” (s. 7).

Elif, göremediği anne- baba sevgisini bir şekilde kendince gidermeye çalışır, kimi görse onun sevgisine kendisini bırakmak ister. Bu uğurda da korkusuzca yalanlar söylemektedir. Dürüstlük değerinin olumsuzluğu, Elif'in söylediği yalanlar üzerinden

verilmiştir.

“Kimi zaman, öğretmenim benimle daha çok ilgileysin diye halamın sertliğini, sinirliliğini abartarak anlatırdım.

Halam beni hep asık suratla karşılıyor. ‘Yine mi o öğretmene uğradın?’ diyor. ‘Yapılacak işler var.’ diyor. Bana durmadan emir veriyor. ‘Suları doldur Elif!’ Ben tulumbadan su çekip kaplara dolduruyorum. Sonra odun taşıyorum. Bulaşıkları da bana yıkıyor. Babaannemin yemeğini de hep ben yediriyorum.

Ben yalanlar ekleyerek anlattıkça, öğretmenimin kalemi hızlanıyor, yüzü karışıyor, alnı kırışıyordu.” (s. 48).

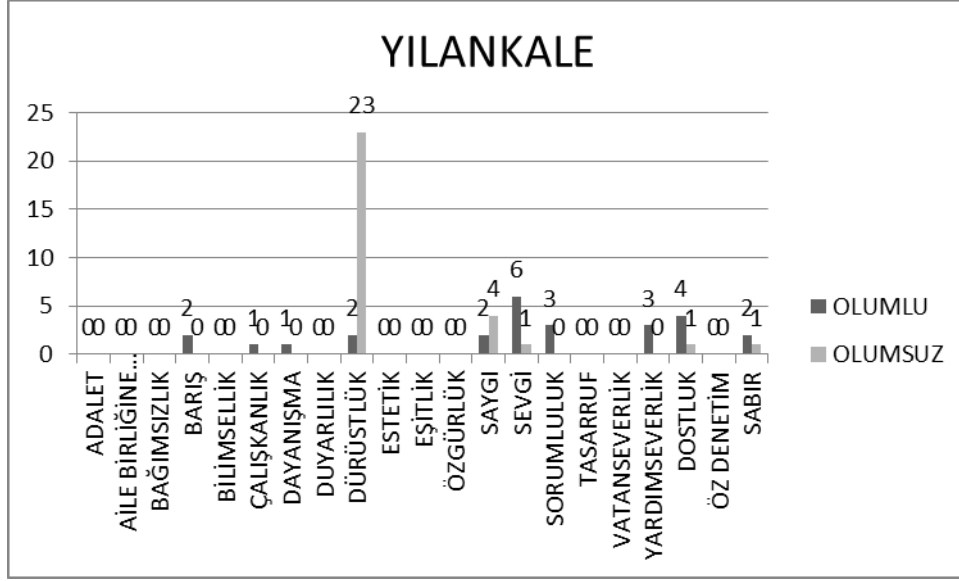
Sevgi değeri, aileye duyulan sevgi dışında doğa ve hayvan sevgisini de kapsamaktadır. Elif’in hayvanlara olan duyarlılığı ve diğer çocukların hayvanlara karşı olan acımasızlığı yine sevgi değerini olumlu ve olumsuz şekilde örneklendirmektedir.

“Hayvanlara kötü davranan çocukları hiç mi hiç anlamıyorum. Ben de, ablalarım da onlara hep iyi davranırdık. Annem pencere önüne ekmek bile koyardı, serçeler için. Sokakta kedi görsek başını okşardık, köpek görsek konuşurduk. Varsa elimizde yiyecek bir şey onlara da uzatırdık. Burada gördüklerimi ise anlatsam ağlarsınız. Belki ben de ağlarım. O yüzden anlatmayacağım, mutsuz olmak istemiyorum.” (s. 82).

Romanda, genel olarak anne baba sevgisinin ne kadar önemli olduğuna; değinilmektedir, denilebilir. Ayrıca yalanın ne kadar kötü olduğu da neredeyse roman boyunca vurgulanmaktadır.

4. 11. Yıllıkale’de Aktarılan Değerlere Dair Veriler

Romanda geçen değerlere ilişkin sayısal bulgular grafik hâlinde sunulmuştur.

Grafik 4.11. Yılankale İsimli Romanda Geçen Değerlere Dair Sıklık Sayıları

Romanda olumlu grupta bulunan değerlerin kullanım sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 2, bilimsellik 0, çalışkanlık 1, dayanışma 1, duyarlılık 0, dürüstlük 2, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 2, sevgi 6, sorumluluk 3, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 3, dostluk 4, öz denetim 0, sabır 2'dir.

Fantastik öğeleri içinde barındıran romanda yılanlar ve insanların karşılaşmasına tanıklık edilir.

Romanda, Mahir ve amcası İhsan'ın çift başlı kartal heykelini aramaları sırasında başlarından geçenler konu edilir. İhsan, başta Mahir'i de ne aradıkları konusunda kandırır. Artık yalanları ortaya çıkmaya başlayınca doğruyu söylemek zorunda kalır. Hazineyi aradıkları yerin civarında adından da anlaşılacağı üzere Yılankale'de yılanlar, kraliçesiyle birlikte yaşamaktadırlar.

Sertbarut, barış değerini iyiliklerle bezeyip kraliçe yılanın ağzından vermiştir, okuyucuya.

“Canlılar arasındaki barışçıl yaşamı gerçekten önemsiyordu kraliçe. Pek çok insanın farkına bile varmadığı, kötülük kötülüğü doğurur düşüncesine inanıyordu. Dünyadaki varlıkların yaşamlarını sürdürmeleri iyilikle olasıydı. Kötülük çoğalırca yaşam azalırdı.” (s. 47).

Sorumluluk değeri kitapta hem insanlar üzerinden hem de yılanlar üzerinden

verilmektedir. Yılanlar da görevlerine sadıktır. Mahir ve amcasının “Yılankale” civarına geldiğini öğrenen yılanlar da kendi kraliçelerine zarar verecekler diye korkup rahatsız olurlar. Bu yüzden onlar da sorumluluk bilinciyle etrafları gözetlemeye başlarlar.

“Gözetleme şefi ovayı avucunun içi gibi bilen ve küçük olduğu için kolay fark edilmeyen en ince yılanı görevlendirdi:

‘Peşlerinde ol, neden geldiklerini öğren. Kuşku duyduğun bir şey olursa bize ilet, önlemimizi alalım. Gerekirse kraliçeye bildirelim.’

‘İnce, küçük, toprak rengindeki yılan hızla görev alanına doğru uzaklaştı.’ (s. 30).

İhsan, bulduğu haritayla hazinenin yerini tespit etmeye çalışmaktadır. Hazinenin olduğu alanı gösteren yerde bir kulübe vardır ve orada da yaşlı bir çift yaşamaktadır. İyi ile kötü; dürüst davranmak ve davranmamak, İhsan ve yaşlı çiftin birbirlerine sergiledikleri davranışlarla örneleştirilmiştir. İhsan, kendini hazineyi bulmaya adanmıştır ve gözü hiçbir şey görmemektedir. Buna karşılık yaşlı çift tüm iyi niyetiyle, evlerini İhsan ve yeğenine açar.

“Çadır değil de şöyle sizinki gibi bir kulübe bulabilseydim.’ diyerek adım adım planını uygulamaya niyetlendi İhsan.

‘Eee, bulabilseydim ne demek! Buldun işte, kal bizim yanımızda. Yeğenime de bak! Biz sana güvendik, temiz bir yüzün var. Kal yanımızda, yaz romanını. Değil mi Gülsüm Sultan?’ (s. 54).

Yılanların ağzından yine dürüstlüğü olumlu betimlemesi verilmiştir.

“İnsanlar bilmediklerini biliyor gibi, yaşamadıklarını yaşamış gibi nasıl gösterebiliyordu, benekli buna akıl erdiremiyordu. İnsanların en önemli eksiği bu diye düşünüyordu benekli yılan. Yalan söylemeseler belki dünya daha güzel bir gezegen olabilirdi.” (s. 60)

Romanda olumsuz grupta bulunan değerlerin kullanım sayıları; adalet 0, aile birliğine önem verme 0, bağımsızlık 0, barış 0, bilimsellik 0, çalışkanlık 0, dayanışma 0, duyarlılık 0, dürüstlük 23, estetik 0, eşitlik 0, özgürlük 0, saygı 4, sevgi 1, sorumluluk 0, tasarruf 0, vatanseverlik 0, yardımseverlik 0, dostluk 1, öz denetim 0, sabır değeri 1’dir.

Yılankale’ye çift başlı kartal heykelini aramak için geldiğini İhsan, yeğeninden öğrendiği kadar saklamaya çalışır ta ki söylemeye mecbur kalana kadar. Çünkü artık yalanları yetmez, açık vermeye başlar. İhsan, ülkemizin tarihî mirasına sahip çıkıp onu müzeye

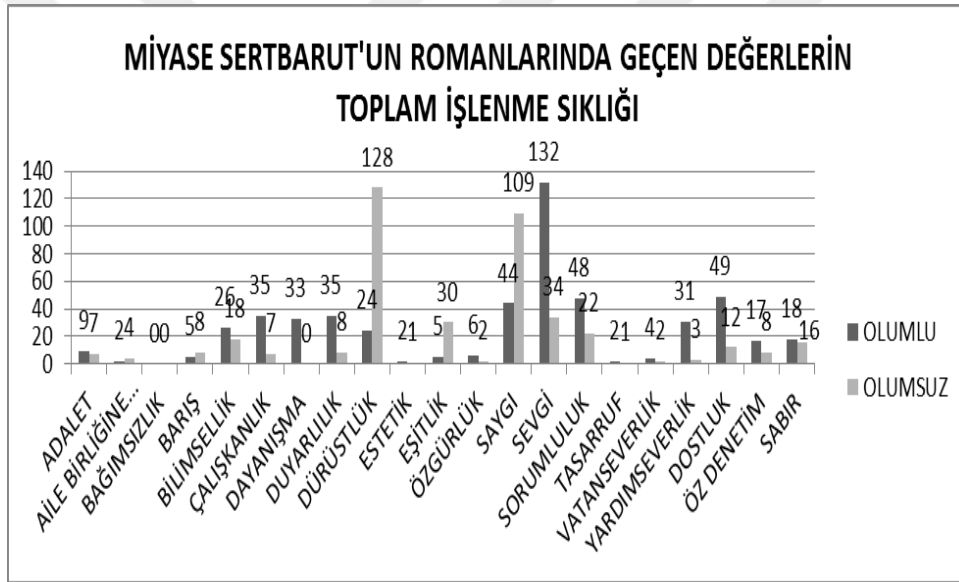
teslim etmek niyetinde değildir. Gizli yollarla satıp zengin olma hayalleri kurmaktadır. Bu davranışı da yine dürüstlük değerinin olumsuz betimlemesi olarak verilmiştir.

“Gerçekten bu çift başlı kartalı bulunca müzeye vereceksin değil mi amca?”

Çocuğun korkusunu anlamıştı İhsan.

‘Aşk olsun Mahir, sen beni gerçekten tanımamışsın. En sağlamı müzeye vermek tabii. Şimdi bir başkasına satacak olsam adamın beni ihbar etme riski var. Ama giderim müzeye. Derim ki ben su kuyusu açmak istiyordum bu heykeli buldum ve size teslim etmek istiyorum, derim. Temiz iş, temiz para.’” (s. 75).

4. 12. Romanlarda Aktarılan Değerler İle İlgili Sayısal Bulgular

Grafik 4.12. Miyase Sertbarut'un Romanlarında Geçen Değerlerin Toplam İşlenme Sıklığı

Çalışma kapsamında taranan on bir romanda olumlu grupta bulunan değerlerin kullanım sayıları; adalet 9, aile birliğine önem verme 2, bağımsızlık 0, barış 5, bilimsellik 26, çalışkanlık 35, dayanışma 33, duyarlılık 35, dürüstlük 24, estetik 2, eşitlik 5, özgürlük 6, saygı 44, sevgi 132, sorumluluk 48, tasarruf 2, vatanseverlik 4, yardımseverlik 31, dostluk 49, öz denetim 17, sabır değeri 18'dir.

Olumsuz değer grubunda ise işlenen değerlerin sıklık sayıları şu şekilde tespit edilmiştir; adalet 7, aile birliğine önem verme 4, bağımsızlık 0, barış 8, bilimsellik 18,

Çalışkanlık 7, dayanışma 0, duyarlılık 8, dürüstlük 128, estetik 1, eşitlik 30, özgürlük 2, saygı 109, sevgi 34, sorumluluk 22, tasarruf 1, vatanseverlik 2, yardımseverlik 3, dostluk 12, öz denetim 8, sabır 16'dır.

BÖLÜM V

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, Miyase Sertbarut'un romanlarını Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018) tarafından belirlenen değerler bağlamında incelenmektir. Bu bağlamda araştırmanın esas problemi ve alt problemlerine ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

“Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı”nda olumlu olarak kullanım sıklığı en yüksek değer “dostluk” (14) olduğu; bunu “sevgi” (13) değerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca olumsuz olarak kullanım sıklığının en yüksek olduğu değer ise “dürüstlük” (8)'tür. Bu sonuca paralel olarak Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi'nde (2019) de Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı romanı ile arkadaşlık, doğüstü unsurlar, iyi ve kötü, kendini tanıma ve serüven temalarının öğrenciye aktarılabilceği belirtilmiştir. Araştırmacı tarafından ortaya konulan sonuç ile yayınevının işaret ettiği temalar karşılaştırıldığında bir benzerlik olduğu söylenebilir.

“Ara Âlem 2- Yasak Oyun” da olumlu olarak kullanım sıklığı en yüksek değer “sevgi” (5), olduğu görülmüştür. Bu sıralamayı “sorumluluk” (4) değerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca olumsuz olarak kullanım sıklığının en yüksek olduğu değer “dürüstlük” (7), bu sıralamayı “sabır” (5), değeri izlemektedir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi'nde (2019), Ara Âlem 2- Yasak Oyun romanı ile ilgili; bilim ve teknoloji, dayanışma, iletişim, kendini tanıma, kültürel değerler temaları belirlenmiştir.

“Buz Bebekler”de olumlu olarak kullanım sıklığı en yüksek değer “sevgi” (16), olduğu gözlenmiştir. Sevgi değerini “dostluk” (6) ve “dayanışma” (6) değerlerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca olumsuz olarak kullanım sıklığının en yüksek olduğu değer “dürüstlük” (11) ortaya konmuştur. Bu sıralamayı “sorumluluk” (7) değeri izlemektedir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi'nde (2019), Buz Bebekler romanı ile ilgili; adalet, dayanışma, hak ve özgürlükler, mücadele, yalnızlaşma temaları belirlenmiştir.

“Çöp Plaza” da olumlu olarak kullanım sıklığı en yüksek değer “sevgi” (9), olduğu gözlenmiştir. Bu sırayı “yardımseverlik” (7) değerinin takip ettiği tespit edilmiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığı en yüksek olan değer “saygı” (17) dır. Saygı değerini “dürüstlük” (16) ve “eşitlik” (8) değerleri takip etmiştir. Yine, Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi'nde (2019), Çöp Plaza romanı ile ilgili; adalet, eşitlik, hak ve özgürlükler,

iyi ve kötü, sağlıklı yaşam temaları işaret edilmiştir. Değerlerin olumlu ve olumsuz olarak toplam kullanım sayıları göz önünde bulundurulduğunda romanın belirlenen temalarla aynı doğrultuda olduğu, yazılış amacına ulaştığı söylenebilir.

“Kapiland’ın Kobayları” nda olumlu olarak kullanım sıklığı en fazla olan değerlerin “bilimsellik” (16) ve “sevgi” (16) olduğu tespit edilmiştir Olumsuz olarak kullanım sıklığı en yüksek olan değer ise “saygı” (24) olarak gözlemlenmiştir. Türkyılmaz (2012) da çalışmasında Kapiland’ın Kobayları’nda en fazla “bilimsellik” (17) değerine yer verildiğini belirlemiştir. Türkyılmaz (2012)’a göre romanda ayrıca “dayanışma, sağlıklı olmaya önem verme ve sevgi” diğer en sık işlenen değerlerdendir. İncebacak ve Öztürk (2018) çalışmalarında; Kapiland’ın Kobayları, Kapiland’ın Karanlık Yüzü, Kapiland’ın Kıyameti kitaplarını incelemişlerdir. Üç kitapta öne çıkan değerlerin; üretim, tutumluluk (tasarruf), adalet ve eşitliğe inanma, eleştirel ve sorgulayıcı olma, sorunlara çözüm arama, sağlığın değerini bilme, umutlu olmak ve doğa sevgisi olduğunu belirlemişlerdir. Kapiland’ın Kobayları kitabında dünyaya hâkim olan tüketim sisteminin eleştirildiğini, üretimin öne çıktığını saptamışlardır. Bunun yanında sağlığın değeri ve doğa sevgisinin öne çıkan değerler olduğunu belirtmişlerdir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’nde (2019), Kapiland’ın Kobayları romanı ile merak ve araştırma, mücadele, savaş ve barış, üretim ve tüketim temalarının aktarılabileceği belirtilmiştir. Kitapta etik değerler ile merak ve araştırma temalarının bilimsellik değeri üzerinden verildiği gözlenmiştir.

“Kapiland’ın Karanlık Yüzü” nde olumlu olarak kullanım sıklığı en fazla olan değer “sevgi” (12) dir. Bu sırayı takiben “duyarlılık” (8) ve “çalışkanlık” (8) değerlerinin eşit sayıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığı en yüksek olan değer “dürüstlük” (15) olarak gözlenmiştir. İncebacak ve Öztürk (2018), çalışmalarında Kapiland’ın Karanlık Yüzü kitabında yazarın, tüketim sistemini eleştirmeye devam ettiğini belirtmişlerdir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’inde (2019), Kapiland’ın Karanlık Yüzü romanı ile ilgili; bilim ve teknoloji, iyi ve kötü, kültürel değerler, üretim ve tüketim, yalnızlaşma temalarını belirlemiştir. Kitapta iyi- kötü karşılaştırılması dürüstlük değeri üzerinden verilmiştir. Yine üretim ve tüketim temasının da duyarlılık ve çalışkanlık değerleri üzerinden farkındalık olarak yansıtıldığı tespit edilmiştir.

“Kimsin Sen” de olumlu olarak kullanım sıklığı en fazla olan değer “sevgi” (15) olduğu ortaya konulmuştur. Bu sırayı takip eden, “duyarlılık” (10) değeri olmuştur. Olumsuz olarak kullanım sıklığının en yüksek olduğu değer “saygı” (14) dir. Bu sıralamayı “dürüstlük” (11) takip etmiştir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’inde (2019),

Kimsin Sen romanı ile ilgili; arkadaşlık, büyüme ve olgunlaşma, empati, gizem, kendini tanıma temalarını işaret etmiştir. Belirlenen temalarla araştırmacının belirlediği değerlerin aynı doğrultuda, birbirini tamamlayıcı özellikte olduğu tespit edilmiştir.

“Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar” da olumlu olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değerlerin “çalışkanlık” (10) ve “sorumluluk” (10) olduğu tespit edilmiştir. Bu sırayı “dayanışma” (7) değeri takip etmiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değerler “eşitlik” (17), “saygı” (17) olarak gözlenmiştir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’inde (2019), Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar romanı ile ilgili; dayanışma, eşitlik, hak ve özgürlükler, mücadele, önyargılar temaları işaret edilmiştir. Belirlenen temalarla, işlenen değerlerin kullanım sıklığının örtüştüğü gözlenmiştir. Bu bağlamda kitabın yazılış amacına ulaştığı söylenebilir.

“Sisin Sakladıkları”nda olumlu olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değer “saygı” (10), olarak gözlenmiştir. Bu sırayı “sevgi” (9) değeri izlemiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değerler de yine “saygı” (20), “dürüstlük” (13), “bilimsellik” (11) olarak tespit edilmiştir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’inde (2019), Sisin Sakladıkları romanı ile ilgili; bilim ve teknoloji, çevre bilinci, empati, etik değerler, serüven temalarının aktarımında kullanılabileceği ifade edilmiştir. Değerlerin olumlu ve olumsuz toplam kullanım sıklığına bakıldığında belirlenen temalarla paralel olduğu söylenebilir.

“Yalancı Portakal”da olumlu olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değer “sevgi” (28) olarak tespit edilmiştir. Bu sırayı “çalışkanlık” (6) değeri takip etmiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değer “dürüstlük” (15) olarak belirlenmiştir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi (2019), Yalancı Portakal romanı ile ilgili; aile ilişkileri, büyüme ve olgunlaşma, etik değerler, hayvan sevgisi, okul yaşamı temalarını belirlemiştir.

“Yılankale”de olumlu olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değer “sevgi” (6) olarak gözlenmiştir. Bu sırayı “dostluk” (4) değeri takip etmiştir. Olumsuz olarak kullanım sıklığının en fazla olduğu değer “dürüstlük” (23) olarak tespit edilmiştir. Tudem Öğretmenler İçin Kitap Rehberi’inde (2019), Yılankale romanı ile ilgili; çevre bilinci, efsane ve söylenceler, etik değerler, iyi ve kötü, mücadele temaları işaret edilmiştir. Olumlu ve olumsuz değerlerin kullanım sıklığına bakıldığında belirlenen temaların, romandaki değerlerle örtüştüğü gözlenmiştir.

Çalışmada incelenen on bir romanda olumlu olarak sevgi, dostluk, sorumluluk, saygı, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, yardımseverlik değerlerine daha sık yer verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca adalet, aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf, vatanseverlik, öz denetim, sabır değerlerine daha az yer verildiği söylenebilir. Öte yandan bağımsızlık değerine hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Görüldüğü gibi Sertbarut'un eserlerinde kahramanlar ya insan sevgisi ya da doğa ve hayvan sevgisiyle doludur. Sertbarut, dürüstlük değerinin önemini vurgulamak adına iyi- kötü karşılaştırmalarına yine sıklıkla yer vermiştir.

Olumsuz olarak dürüstlük ve saygı değerleri çok sık işlenmiştir. Adalet, aile birliğine önem verme, barış, bilimsellik, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf, vatanseverlik, öz denetim, sabır, çalışkanlık, duyarlılık, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, dostluk değerlerine daha az yer verilmiştir. Ancak dayanışma ve bağımsızlık değerlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Sevgi değerinin işleniş biçimi; romanın konusuna göre değişmektedir. Karşı cinse duyulan ilgi olarak kullanıldığı gibi aileye, doğaya, hayvanlara karşı da duyulan bir his olarak işlendiği de söylenebilir.

Büyüklerle kibar davranmak, yaşlılarına nazik olmak saygı değerinin olumlu örnekleri içerisinde değerlendirilmiştir. Ayrıca maddi manevî varlıklardan sıyrılıp sadece insan olduğu için saygıyı hak etme kavramının üzerinde de durulmuştur. Özellikle romanlarda, ergenlik döneminde çocukların konuşmaları bozulmakta, birbirlerine argo terimler kullanarak konuştukları gözlenmektedir. Bunlar da saygı değerinin olumsuz örnekleriyle verilmiştir.

Dürüstlük değerinin örnekleri; iyi- kötü, doğru- yalan zıtlıklarından yola çıkılarak tespit edilmiştir. İyi insanlar ile kötü insanların hayatları, iki farklı pencereden verilmiştir. Doğruyu söylemeyen kahramanların yalanı er ya da geç ortaya çıkmaktadır. Bu da büyük bir pişmanlık duymalarına neden olmaktadır.

Yine sık gözlenen değerlerden bilimsellik; romanın konusuna göre genetik çalışmalar ve bilimsel bulgular üzerinden verilirken kişilerin etrafında olup bitenleri sorgulamaları; bir şeyleri olduğu gibi kabullenmemeleri de bilimsellik değeri içinde değerlendirilmiştir.

Değerleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak kolay olmayabilir. Dolayısıyla dayanışmanın olduğu bir yerde yardımseverlik; sorumluluğunu bilen bireylerde de

çalışkanlık genellikle gözlenmektedir. Hatta değerlerin birbirini tamamlayıcı bir bütün olduğu düşünülmektedir. Aile birliğine önem verme değerinden yola çıkılarak; ailesinin yanında büyüyen bireyler, sevip sevilmeyi daha iyi bilmekte sevgi arayışı için dışarıya yönelmedikleri gözlenmiştir.

Sonuç olarak Sertbarut'un eserlerinin değerler bakımından zengin bir kaynak niteliği taşıdığı, çocuklara değerler aktarımında bu kaynaklardan faydalanılabileceği tespit edilmiştir.

5.2. ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle araştırmacılara, anne- babalara ve öğretmenlere önerilerde bulunulacaktır.

1. Araştırmacılar Miyase Sertbarut'un diğer çalışmalarını farklı bağlamlarda inceleyebilecekleri gibi değerler aktarımı bağlamında da inceleyebilirler.

2. Miyase Sertbarut'un romanları; sahip oldukları değerler dolayısıyla okullarda değerler eğitimi sürecinde, okul kütüphanelerinde ve sınıf kitaplıklarında bulundurulmalı ve okuma derslerinde öğrencilere okutulmalıdır.

3. Sertbarut'un romanlarında çocuk bakış açısı ön planda olduğu için bu romanlar, aileler tarafından çocuklara tavsiye edilmelidir.

4. Yazarın çocuk okurlarıyla buluşmasını sağlayacak her türlü girişim gerek özel kuruluşlar gerekse devlet eliyle desteklenmelidir.

5. Ders kitaplarında Sertbarut'un temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abacı, E. (2018). *Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Akbaş O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9- 27.
- Aktürk, F. G. (2012). *Çocukta değerler eğitimi açısından Üzeyir Gündüz'ün eserleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altunbay, M. (2015). *İlköğretim Türkçe dersi (6- 7- 8. sınıflar) öğretim programında yer alan temel becerilerin kazandırılmasında çocuk edebiyatı ürünlerinin etkisi (21. yüzyıl örnekleme)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Argan, M. T., Argan, M., ve Kurulgan, M. (2008). Kitaplara ilişkin biçimsel özelliklerin okuyucu tutumları üzerine etkisi. *Bilgi Dünyası*, 9(1), 179- 206.
- Arısoy, E. (2014). *Ayla Çınaroğlu'nun çocuk romanlarında dilin kullanımı ve evrensel değerler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aslan, M., Acat, B. M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. <http://www.kuyeb.com>. Erişim: 18 Nisan 2019
- Atalay, E. (2017). *Seza Kutlar Aksoy'un eserlerindeki eğitsel değerler ve bu değerlerin davranışa yansımaya biçimleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ay, A. (2005). "Çocuk yetiştirmek ve edebiyat" *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 468- 469

- Ay, İ. (2009). *Muallim Naci, Ahmet Rasim ve Halide Nusret Zorlutuna'nın anı türündeki eserleriyle çocuk edebiyatımızdaki yeri ve başlıca temaları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Ş.G. (2013). *Okulda değerler eğitimi ve yöntemler- etkinlikler Kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aytaş, G. ve Yalçın, A. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bağcı E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Barutcu T. (2010). *Çocuklara Kıraat (1881) ve Sevimli Mecmua (1925) dergilerindeki çeviri metinler ve dış dünya üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baş, B. (2006). *1985- 2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş B. (2012). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Başgeçmez Tıgılı, H. (2014). *Miyase Sertbarut'un çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı öğelerine göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Eğitim Yayınevi.
- Ciravoğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46.
- Çağlayan, A. (2005). *Ahlak pusulası*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2012). *Çocuk edebiyatı okul öncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul: Kriter Yayınevi
- Çalışkan, A. (2016). *İlköğretim 100 temel eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait eserlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çelebi, V. (2018). *Aytül Akal'ın çocuk romanlarının değerler aktarımı açısından*

- incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Demircan, C. (2006). Tübitak çocuk kitaplığı dizisindeki kitapların dış yapısal ve iç yapısal olarak incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 12- 27.
- Demirel, Ö. (2010). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş çocuk şiirinde değerler eğitimi (1980'den günümüze)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş çocuk yazını: yazın eğitime atılan ilk adım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Erdal, K. (2009). *Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları*. Kırgızistan: Akademik Bakış.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55- 72.
- Fichter, J. (2012). *Sosyoloji nedir?* N. Çelebi (Çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gibbs, Rose E. (2003). *The teaching of values in teacher education programmes in multicultural setting*. Unpublished doctoral dissertation. McGill University. Montreal, Quebec.
- Gökşen, E. N. (1985). *Örnekleriyle çocuk edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Göldağ, B. (2015). *Orta öğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya ili örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve gençlik edebiyatı yazıları*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Gümüş, S. (2017). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanlarının analizi*.

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Güneş, V. (1989). *Çocuk edebiyatı üzerine*. Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Yayınları.

Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gürsoy Tavuş, Z. (2015). *Gülten Dayıoğlu'nun hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Konya.

<http://www.miyasesertbarut.com/> Erişim: 10 Haziran 2019

İncebacak Z. ve Öztürk Y. (2018), Miyase Sertbarut'un Kapiland üçlemesinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 105- 136.

Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun masallarının değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Karakuş, I. Ş. (2006). *Çocuk edebiyatı ürünlerinin okuma gelişimine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karasu, H. (2018). *İlkokula uyarlanmış Dede Korkut Hikâyelerinde değerler eğitimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karataş, T. (2014). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Işık Yayıncılık.

Karatay, H. (2011). *Karakter eğitiminde edebî eserlerin kullanımı*. dergipark.ulakbim.gov.tr/ Erişim: 15 Mayıs 2019.

Katı, Y. (2015). *Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerinde değerler eğitimi ve söz varlığı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in masal kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, D. D. (2010). *Aytül Uncu Akal'ın öykü ve masallarında tema, dil ve eğitim öğeleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kaynak, L. (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum'un hikâyelerinin analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (2017). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15(45), 59- 76.
- Küçük, E. E. (2005). *İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe kitaplarındaki düz yazı metinlerinin çocuğa görelilik ilkesine ve metinlerin içerdiği eğitsel iletilere göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Marini, Margaret. M. (2000). *Social values and norms*. In Edgar F Borgatta, Rhonda J. V. Montgomery (Eds.). *Encyclopedia Of Sociology Vol (4)*. USA: Macmillan Reference, 2828- 2840.
- MEB (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2019). oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf. Erişim: 14 Mart 2019
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93- 108.
- Neydim, N. (2000). *Çocuk ve edebiyat*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, F. (2000). *İyi bir çocuk kitabın, çocuğun ruhsal ve düşünsel gelişimine katkısı var mıdır*. Editör (MR Şirin), 99.

- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okuyan, Yazıcı H. (2009). Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin okuma saatlerinde kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerini seçme ölçütleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 135- 159.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Tudem, (2019). *Öğretmenler için kitap rehberi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Öncü, E. Ç. (ed.). (2015). *Erken çocukluk döneminde yaratıcılık ve geliştirilmesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özcan, E. (2017). *Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özkan, N. Ve Yılmaz, B. (2007). *Çocuk kitaplarında dil sorunları*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 04- 06 Ekim 2006. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 767- 778.
- Öztan, G. G. (2012). *Türkiye’de çocukluğun politik inşası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rokeach, M. (1973). *Nature of human values*. New York: The Free Press.
- Senek, S. (2018). *Aytül Akal’ın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Sırakaya, C. (2018). *Muzaffer İzgü’nün 1970- 80 yılları arasında yayınladığı yedi öykü kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şirin, M.R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Taş, H. (2016). *Mesnevî destekli değerler eğitiminin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Taşçı, F. (2007). *Reşat Nuri Güntekin’in romanlarındaki çocuk karakterlerin çocuğa görelilikler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Taşdelen, V. (2006). *Edebiyat eğitimi: Hermeneutikbiryaklaşım*.

Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Taymaz, H. (2011). *Okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Tuncer, H. (2008). *Anlama teknikleri okuma dinleme*. İzmir: Orkun Yayınevi.

Tümen, T. (2018). *Naki Tezel'in masalları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkyılmaz, M. (2012). *Gençlik romanlarının okuma becerisine etkisi ve değerler aktarımı bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Uslucan, F. (2005). Okuma alışkanlığının kazandırılmasında çocuk edebiyatının rolü *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 33- 41.

Uzuner Yurt, S. (2013). *Sevim Ak'ın öykülerinin eğitsel değerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Yakar, Y., M. (2007). *Kazım Karabekir'in çocuk edebiyatındaki yeri ve şarkılı ibret eseri üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaran, C. S. (2010). *Ahlak ve etik*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Yavuzer, H. (2003). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Yıldırım A., ve Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, A. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

- Yılmaz, O. (2013). *Fatih Erdoğan'ın eserlerinin eğitsel değerler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yörükoğlu, A. (2015). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2014). *Miyase Sertbarut'un eserlerinde çocuk ve gençlik sorunları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Zengin, N. (2000). *Gençlik edebiyatı ve eğitim değerleri açısından Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun dünkü Türkiye dizisindeki tarihi romanlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Woolf, V. (2018). *Kendine ait bir oda*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

İncelenen Eserler;

- Sertbarut, M. (2011). *Kimsin Sen*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2016). *Ara Âlem 1- Tarlakoz'un Tuzağı*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2016). *Sisin Sakladıkları*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2017). *Buz Bebekler*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2017). *Kapiland'ın Karanlık Yüzü*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2017). *Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2017). *Yalancı Portakal*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M.(2017). *Yılankale*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2018). *Ara Âlem 2- Yasak Oyun*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2018). *Çöp Plaza*. İzmir: Tudem
- Sertbarut, M. (2018). *Kapiland'ın Kobayları*. İzmir: Tudem

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Ceyda HAN
Doğum Yeri ve Yılı : Kocasinan- 1994
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : ceydaahan@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği.
(2012- 2016)

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türkçe Eğitimi. (2016- 2019)

Mesleki Deneyim

Şehit Muhammed Emin Çelik İmam Hatip Ortaokulu **2016- (Hâlen)**